ศรีอยุธยา

ศรีอยุธยา ดร. วิษณุ เครืองาม เรียบเรียง

ศรีอยุธยา

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิษณุ เครืองาม
เรียบเรียง

คณะศิษยานุศิษย์ พิมพ์ถวายเป็นปฏิการะแด่

พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน)

กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค ๑๔-๑๕ (ธรรมยุต)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๒๒ มกราคม ๒๕๕๖

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๒๙ หมู่ ๓ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
ฝ่ายผลิต โทร. ๐-๒๘๐๐-๒๓๗๓-๔
ฝ่ายรับงานพิมพ์ โทร. ๐-๒๒๘๑-๗๗๙๐, ๐-๒๖๒๙-๑๔๑๗ ต่อ ๑๔๔

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย
ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๕๖
วันอังคาร ที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๖

ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย บัดนี้ถึงวาระจะขึ้นปีใหม่ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดี มาอวยพรแก่ท่านทุกคน ให้มีความสุข มีความเจริญ และความสำเร็จสมประสงค์ ในสิ่งที่ปรารถนา

ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านเป็นอย่างมาก ที่พรั่งพร้อมกันมาให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้า ในคราววันเกิด ด้วยความหวังดีจากใจจริง น้ำใจแห่งไมตรีจิต ที่ทุกคน ทุกฝ่าย แสดงออกในวันนั้น ยังประทับอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าไม่รู้ลืม

ในปีใหม่นี้ ข้าพเจ้าจึงปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะเห็นคนไทยเรา ได้ตั้งจิตตั้งใจ ให้มั่นคงอยู่ในความเมตตา และหวังดีต่อกัน ดูแลเอาใจใส่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้กำลังใจแก่กันและกัน ผูกพันกันไว้อย่างญาติและฉันมิตร ทุกคนทุกฝ่ายจะได้ร่วมมือร่วมจิตซึ่งกัน สร้างสรรค์ความสุข ความเจริญมั่นคง ให้แก่ตนแก่ชาติได้ ดังที่ตั้งใจปรารถนา

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงคุ้มครองรักษาท่านทุกคน ให้ปราศจากทุกข์ ปราศจากโรคภัย ให้มีความสุขกาย สุขใจ ตลอดศกหน้านี้ โดยทั่วกัน.

ปฏิการปรารภ

วันอังคาร ที่ ๒๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ เป็นศุภวาระที่ พระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค ๑๔-๑๕ (ธรรมยุต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เจริญอายุ ๖๓ ทัศโดยสวัสดิภาพ เป็นที่โสมนัสยินดีแก่บรรดาศิษยานุศิษย์

พระเดชพระคุณ พระพรหมมุนี เป็นพระเถระผู้เปี่ยมด้วยศีลาจารวัตรและสติปัญญา เป็นสัทธิวิหาริกผู้ปฏิบัติอุปัฏฐาก **เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก** มาจนตลอดพระชนมชีพ และยังพากเพียรรับภารธุระการพระศาสนา ทั้งส่วนราชการแผ่นดิน ในหลากหลายตำแหน่ง มีกรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค ๑๔-๑๕ (ธรรมยุต) เป็นอาทิ และทั้งส่วนวัดราชบพิธ ซึ่งได้เป็นผู้กำกับดูแลการปฏิสังขรณ์ ทำนุบำรุงพระอารามให้งดงามเจริญตาเจริญใจ จรรโลงพระราชศรัทธานุสรณ์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสถาปนาพระอาราม สืบมาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพุทธมามกมหาราชาธิราชและอัครศาสนูปถัมภก ไว้ด้วยอุตสาหวิริยาทิคุณ มุ่งมั่น

เอาใจใส่สนองงานของ **เจ้าประคุณ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อมฺพรเถร)** เจ้าอาวาส อย่างเต็มสติกำลังความสามารถ ทั้งยังอุปการะเจือจานต่อกิจการสาธารณสงเคราะห์ทุกแขนง อำนวยอาณาประโยชน์มาสู่ประชาชนในหลากหลายด้าน อาทิ การศึกษา การสาธารณสุข และการสังคมสงเคราะห์ เมื่อกล่าวจำเพาะจรรยาวัตร ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีสุจริตธรรมจรรยา เพียบพร้อมด้วยกัลยาณัธยาศัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว มีความฉลาดเฉลียวในการบริหารจัดการ มีเชาวนปฏิภาณในการตัดสินใจและการเจรจาพาทีสามารถรักษาดุลยภาพแห่งพระเดชและพระคุณสำหรับประกอบกิจการงานให้บังเกิดสัมฤทธิผล อนุเคราะห์บริวารทั้งอันโตชนและพาหิรชนให้ประสบความชื่นบานเกษมสวัสดิ์อยู่เสมอ

ปรารภเหตุดั่งนี้ ศิษยานุศิษย์ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จึงมีมุทิตาสมานฉันท์ เลือกสรรพิมพ์หนังสือถวายเป็นมุทิตาบรรณาการ สำหรับพระเดชพระคุณได้มอบแก่ผู้มาถวายสักการะและเผยแผ่เป็นวิทยาทาน โดยได้คำนึงว่า ทั้งเจ้าพระคุณ สมเด็จอุปัชฌายะของพระพรหมมุนี และทั้งพระเดชพระคุณท่านเอง ต่างมีชาติภูมิเป็นชาวพระนครศรีอยุธยาได้ถือกำเนิด เติบโต และผูกพันกับดินแดนกรุงเก่า อันเป็นมี

ประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นหลักฐานแสดงความเป็นอารยชาติของสยามชน และเป็นมูลฐานต้นเค้าของการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้ยั่งยืนสืบมาตราบกระทั่งปัจจุบัน หากคัดหนังสือที่มีสารประโยชน์เกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา น่าจะเป็นการเหมาะ ยิ่งเมื่อได้ทราบว่า พระเดชพระคุณได้ติดตามอ่านบทความเรื่อง **"ศรีอยุธยา"** ซึ่ง ดร.วิษณุ เครืองาม ศาสตราจารย์กิตติคุณแห่งคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอดีตรองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้เรียบเรียงพิมพ์เป็นตอนๆ ลงในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ด้วยความเจริญใจ และเคยปรารภชมเชยให้ศิษยานุศิษย์ฟังว่าบทความชุดนี้เรียบเรียงได้ดี กอปรด้วยสาระทางเกร็ดพงศาวดารที่อ่านสนุก ใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย ชวนติดตาม จึงได้ติดต่อขออนุญาตไปยังผู้เรียบเรียง ซึ่งได้กรุณาเอื้อเฟื้อต้นฉบับและยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ คณะศิษยานุศิษย์ของพระพรหมมุนี จึงขออนุโมทนากุศลวิทยาทานของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิษณุ เครืองาม เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอท่านทั้งปวง จงตั้งดวงจิตเป็นสมานฉันท์ อัญเชิญพระพุทธาทิไตรสรณคุณอดุลยาธิปัตย์ เป็นพาหนบายกั้นสกัดสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตรายให้เสื่อมหายสูญสนิท บันดาล

จตุรพิธพรชัยทุกสถาน ให้บังเกิดปรากฏยั่งยืนนานแด่ **พระพรหมมุนี (อคฺคชิโน)** ยังให้พระเดชพระคุณผู้เป็นร่มโพธิ์ของผองศิษย์ เพียบเพ็ญด้วยกำลังในการนำพากรณียกิจเพื่อประเทศชาติและพระบวรพุทธศาสนา ปรากฏกิตติยศภาุชางอกงามไพบูลย์ในสวากขตธรรมของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นนิตยกาล เทอญ.

คณะศิษยานุศิษย์

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

๑ มกราคม ๒๕๕๖

ศรีอยุธยา (๑)

จบเรื่องสุโขทัยแล้ว ยังนึกไม่ออกว่าจะเขียนอะไรต่อ แม้แต่เรื่องสุโขทัย เดิมก็คิดว่าจะเล่าพอเอาสนุก เพราะไม่ได้เขียนสารคดีหรือทำวิทยานิพนธ์ กะว่าสักไม่กี่ตอนคงจบ เอาเข้าจริงก็ติดลมบนลมล่าง มีคนโน้นถามมาบ้าง ขอให้ขยายความบ้าง สงสัยเรื่องโน้นเรื่องนี้มาบ้าง เขียนไปเขียนมาจนงอกยาว

เรื่องของประวัติศาสตร์นั้น ถ้าเล่าให้น่าเบื่อก็จะน่าเบื่อ แต่ถ้าจะเล่าให้สนุกก็สนุก วิธีทำให้สนุกมีหลายวิธี สมัยเด็กๆ ถ้าได้ฟังประเภทพระอาทิตย์ทรงกลด แผ่นดินไหว อสุนีบาตฟาดเปรี้ยงจนยอดปราสาทหัก หรือขณะไฟไหม้พระมหาปราสาท สมเด็จพระนารายณ์ราชกุมารแม้ทรงพระเยาว์ก็หาญกล้าสะบัดมือจากพระพี่เลี้ยงเสด็จขึ้นไปดับไฟ ผู้คนหวีดร้องกันอึงบัดนั้นก็เห็นเป็นเงาดำรูปคนสี่พระกรแกว่งจักรอยู่กลางกองเพลิง ไฟก็ดับลง หรือตอนโกษาปานไปฝรั่งเศส เรือตกลงในทะเลวนจนต้องอธิษฐานบนบาน เรือจึงลอยขึ้นมาได้ อย่างนี้ละแหม ! สนุกนัก

โตขึ้นถูกบังคับให้จำ พ.ศ. วันเดือนปีขึ้นกี่ค่ำแรมกี่ค่ำ พม่ายกมากี่คน มาทางทิศไหน ใช้เวลากี่วัน ความสนุกเลย

เหือดหายไปหมด ได้แต่พึมพำว่า "จำไปทำไม (วะ)"

โตขึ้นกว่านั้นกลายเป็นต้องมาขบคิดสิ่งที่ไม่เคยคิดมาก่อน เช่น เหตุใดพม่าจึงพากเพียรจะต้องยึดไทยไม่ไปยึดเมืองอื่นบ้าง เหตุใดไทยจึงต้องเข้ายึดลาว เหตุใดเราจึงต้องคบพระเจ้ากรุงจีน เหตุใดเราต้องส่งทูตไปฝรั่งเศส เหตุใดเราจึงต้องเสียกรุง เหตุใดพระยาตากซึ่งมีเชื้อสายจีนและไม่ได้มีตำแหน่งใหญ่โตมาก่อน นอกจากเจ้าเมืองบ้านนอกแถบตะเข็บชายแดนจึงสามารถชนะใจผู้คนตั้งตนเป็นผู้นำได้สำเร็จ ความสงสัยอย่างนี้ชวนให้สนุกอีกแบบ พอแก่ตัวลงกว่านั้นสิ่งที่เคยนึกว่ารู้กลายเป็นว่ามีคนชวนให้สงสัยอีกแล้วว่าข้อมูลเดิมถูกต้องไหม เช่น ไทยมาจากไหน ศิลาจารึกพ่อขุนรามฯ ทำขึ้นเมื่อใด พระมหาอุปราชของพม่าท้ายุทธหัตถีจนแพ้และถูกพระนเรศวรฟันด้วยพระแสงของ้าวสิ้นพระชนม์จริงไหม ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นต้น นี่ก็สนุกแต่น่าปวดหัว

ประวัติศาสตร์มีประโยชน์ตรงช่วยให้เรารู้จักตัวเรา อเมริกาเขามีอายุแค่ ๒๐๐ ปีเศษ แต่เขาก็ภูมิใจในประวัติศาสตร์ ๒๐๐ ปีเศษของเขา คนอเมริกานั้นใครจะตบหัวลูบหลังด่าทออย่างไรก็ไม่ว่า แต่อย่าทะลึ่งไปดูหมิ่นเหยียดหยามธงชาติและเพลงชาติของเขาเป็นอันขาด

ไทยเรามีประวัติความเป็นมายาวนาน บางเรื่องแม้ไม่นานขนาดก่อนคริสตกาลพุทธกาลเราก็อดภาคภูมิใจในความเป็นตัวเป็นตนของเรา ความมีรากเหง้าอันยาวนานของเราไม่ได้

ประโยชน์ต่อไปคือประวัติศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่สืบสาวราวเรื่องแตกลูกแตกหลาน และต่อยอดไปถึงเรื่องต่างๆ ได้อีกหลายเรื่อง เพราะในท่ามกลางกาลเวลาและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นั้นย่อมมีความสำเร็จ ความล้มเหลว มีตัวบุคคล มีขนบธรรมเนียมประเพณี ชื่อเสียงเรียงนาม ชื่อบ้านนามเมืองหลายต่อหลายอย่างผุดขึ้นมา คนจะมีความรู้ทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์และอีกสารพัดศาสตร์ จึงควรมีความรู้ทางประวัติศาสตร์อยู่บ้าง มิฉะนั้นจะรู้แต่เรื่องปัจจุบัน แล้วถวิลหาแต่อนาคตโดยไม่รู้ความเป็นมาในอดีต

ประโยชน์ที่เกี่ยวเนื่องกันและเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่คือการได้บทเรียนจากอดีตในสิ่งที่สำเร็จและล้มเหลวมาแล้ว มีคนพูดว่าประวัติศาสตร์เหมือนวงล้อเกวียน นี่คงเทียบมาแต่สมัยที่มนุษย์นั่งเกวียน วันนี้จะเทียบกับล้อแมกซ์ก็ได้ วงล้อนี้หมุนไปหมุนมาย่อมทับรอยเดิมของตัวฉันใด ประวัติศาสตร์ก็ฉันนั้น บางอย่างเราสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาในอดีต เช่น

ตำรายา ตำราข้าวปลาอาหาร ของคาว ของหวาน ตำราโหร ตำราเกษตร บางอย่างเราสามารถเรียนรู้กลวิธีในอดีต ดังที่วันนี้ทหารก็ยังต้องเรียนรู้วิธีรบทัพจับศึกของสมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระเจ้าตากสิน รัชกาลที่ ๑ และกรมพระราชวังบวรฯ ในสงคราม ๙ ทัพ ตลอดจนวิธีปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็น และวิธีการทูตของไทยในอดีต เหล่านี้คือบทเรียนจากประวัติศาสตร์

มีผู้ใหญ่หลายคนแนะว่าถ้างั้นลองเขียนเรื่องกรุงศรีอยุธยาสิ เอาแบบง่ายๆ เล่าสนุกๆ อย่างเดิม ผู้ใหญ่อีกคนแนะว่าแต่ไม่ต้องยาวขนาดเทียบบัญญัติไตรยางศ์ว่ากรุงสุโขทัยยังว่าเสียหลายตอน อยุธยามี ๓๔ รัชกาลมิยาวถึง ๘๐ ตอนหรือ ท่านกระซิบว่าเกรงว่าจะอยู่ไม่ทันถึงตอนจบ !

อย่างนั้นเห็นจะเล่าพอสัณฐานประมาณ และพยายามหลีกเลี่ยงรายละเอียดที่ยังโต้แย้งกัน อะไรที่ไม่น่าสนุกก็อาจข้ามๆ ไปบ้างโดยไม่ให้เสียเนื้อความ โดยขอให้ชื่อเรื่องว่า "ศรีอยุธยา" ซึ่งเป็นชื่อกรุงก่อนจะตั้งกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ คำนี้สำคัญเพราะเมื่อตั้งกรุงเทพฯ แล้วยังใช้คำว่ามหินทรายุธยา เป็นสร้อยนามของกรุงเทพฯ ในท่อนที่ว่า "กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์ มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์"

อ้อ ! ไม่ต้องกลัวหรอกครับว่าจบเรื่องศรีอยุธยาแล้ว ผมจะต่อด้วยมหาดิลกภพ และนพรัตน์ราชธานีบูรีรมย์ ไปจนถึงวิษณุกรรมประสิทธิ์ เพราะผมเองแม้จะชื่อวิษณุแต่ก็เบื่อตัวเองเป็นเหมือนกันนะครับ

ก่อนมีกรุงเทพมหานคร ที่เราเรียกว่ากรุงรัตนโกสินทร์ และก่อนมีกรุงธนบุรี ซึ่งเราเคยเรียกสองกรุงนี้รวมกันว่า บางกอก แล้วแต่จะพูดถึงบางกอกฝั่งตะวันตก (ธนบุรี) หรือฝั่งตะวันออก (พระนคร) เราเคยมีกรุงอันยิ่งใหญ่ไพศาลมาก่อนชื่อกรุงศรีอยุธยา อยู่ทางเหนือของบางกอก ริมแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก รูปพรรณสัณฐานเหมือนเกาะเพราะมีน้ำล้อมรอบ แม้บางช่วงจะเป็นคลองขุดจนเป็นลำน้ำล้อมอยู่ก็ตาม เดี๋ยวนี้คนรุ่นเก่าบางคนก็ยังเรียกว่า "เกาะเมือง" หรือ "เกาะกรุง" เพราะจะเข้าจะออกต้องข้ามสะพาน ความเป็นเกาะนี้จะว่าดีก็ดี เพราะช่วยกันข้าศึกได้ จะว่าเสียก็เสีย เพราะถ้าข้าศึกปิดล้อมอยู่นอกเกาะ เราก็ไปไหนไม่รอด

ฝรั่งแล่นเรือรอบกรุงแล้ววาดแผนที่อยุธยาเป็นรูปคล้ายเรือสำเภาหรือถุงตะแคงอยู่ สมัยนั้นไม่ได้ใช้แผนที่ทางอากาศนี่ครับ กูเกิลหรือจีไอเอสก็ยังไม่มี ชื่อกรุงตามทางการเรียกว่ากรุงเทพมหานครบวรทวาราวดีศรีอยุธยา ซึ่งเรารับเอาชื่อนี้มา

ดัดแปลงเรียกเป็นชื่อทางการของกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาต่อมา บางครั้งก็เรียกแบบรวบรัดว่ากรุงเทพมหานครด้วยซ้ำ คนอ่านประวัติศาสตร์จึงต้องระวังอย่าปะปนกับกรุงยุคปัจจุบัน

เราถือธรรมเนียมมาแต่โบราณว่าเมืองใด กรุงใด (หมายถึง เมืองริมแม่น้ำสายใหญ่) เป็นราชธานีที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน เมืองนั้นกรุงนั้นมีชื่อว่ากรุงเทพมหานครทั้งสิ้น ส่วนสร้อยว่า "ทวาราวดีศรีอยุธยา" นั้นเป็นเพราะเดิมก่อนจะตั้งกรุงศรีอยุธยาทุกวันนี้เคยมีเมืองโบราณอยู่นอกเกาะเมืองอยู่ก่อนแล้ว เรียกกันว่าอโยธยาศรีรามเทพนคร วัดนอกเกาะชื่อ วัดมเหยงค์ วัดพนัญเชิงที่มีพระนั่งองค์ใหญ่ หรือแม้แต่วัดธรรมิกราชในเกาะเมืองซึ่งยังมีหลักฐานมาจนบัดนี้ ล้วนมีมาก่อนพระเจ้าอู่ทองตั้งกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น พระเจ้าอู่ทองซึ่งยังเถียงกันอยู่ว่ามาจากไหน บ้างก็ว่าหนีโรคระบาดมาจากอู่ทองแถวเมืองสุพรรณบุรี บ้างก็ว่ามาจากทางเหนือ บ้างก็ว่าคงแถวๆ ลพบุรี แต่ยังไม่เคยได้ยินว่าขึ้นจากทางใต้แถวสุไหงโก-ลกหรือยะลา ได้นำผู้คนอพยพมาอยู่ที่อโยธยาแห่งนี้เป็นครั้งแรก

ต่อมาจึงขยับขยายไปตั้งเมืองในตัวเกาะแถวหนองโสนหรือบึงพระรามในบัดนี้ เมื่อคำนวณวันเวลาจากปูมโหรและ

พระราชพงศาวดารแล้ว น่าจะเป็นวันศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ ปีเถาะ พ.ศ.๑๘๙๓ เป็นอันว่าเริ่มวันที่ ๑ ปีที่ ๑ แห่งการสถาปนากรุงศรีอยุธยา และอยู่ยั้งยืนยงมารวม ๔๑๗ ปีจึงแหลกสลายลง มีกษัตริย์ปกครอง ๓๔ พระองค์ เราเรียกพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ว่าสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เวลาที่ต้องมีพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณอดีตพระมหากษัตริย์ เช่น คราวรัชกาลที่ ๕ เสด็จขึ้นไปบวงสรวงที่พลับพลาจัตุรมุข พระนครศรีอยุธยาหรือคราวรัชกาลปัจจุบันทรงครองราชย์ครบ ๖๐ ปี มีพระราชพิธีบวงสรวงที่พระที่นั่งชุมสาย หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ใน พ.ศ.๒๕๔๙ ก็ได้ออกพระนามพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทั้ง ๓๔ พระองค์ โดยเฉพาะพระเจ้าอู่ทอง พระผู้สร้างกรุงศรีอยุธยานั้น ถือมาตลอดกรุงศรีอยุธยาว่าเป็น “พระเทพบิดร” หรือ Founding Father ของพระนคร เวลาดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยา ข้าราชการสมัยอยุธยาต้องไปถวายสัตย์ปฏิญาณต่อดวงพระวิญญาณเสมอ

ชื่อ “อยุธยา” หรือ “อโยธยา” แปลว่ายากที่ผู้ใดจะรบด้วยจนได้ชัยชนะ แปลอีกอย่างก็ได้ว่าเมืองที่ไม่เคยพ่ายแพ้ เป็นการตั้งเอาเคล็ดตัดไม้ข่มนาม ฝรั่งที่เข้ามาภายหลังเรียกตามพม่าและมอญว่าโยเดีย คงกระดกลิ้นเรียกแบบไทยยาก ชื่ออยุธยาตรงกับชื่อเมืองที่พระอินทร์ใช้ให้พระวิษณุกรรมไป

สร้างขึ้นให้เป็นที่อยู่ของท้าวอโนมาตัน พระชนกของท้าวอัชบาล และต่อมาตกเป็นของพระรามผู้เป็นพระราชโอรสของท้าวอัชบาลตรงกับคตินิยมว่า พระมหากษัตริย์คือพระรามซึ่งต้องครองกรุงศรีอยุธยา

อีกประการหนึ่งการนำเอาคำว่าทวาราวดีมาใช้เพราะกรุงทวาราวดีเป็นเมืองมีน้ำล้อมรอบและมีประตูหลายด้านตรงกับลักษณะของกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ตรงกับลักษณะของกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะไม่มีแม่น้ำล้อมรอบ รัชกาลที่ ๑ จึงทรงตัดคำว่าทวาราวดีออก แล้วทรงเปลี่ยนสร้อยนามพระนครเป็นบวรรัตนโกสินทร์แทน เพราะเป็นที่อยู่ของพระแก้วมรกตอันพระอินทร์เนรมิตขึ้น และทรงรักษาคำว่า "อยุธยา" ไว้ แต่แทนที่จะเป็นกรุงเทพมหานคร บวรทวาราวดีศรีอยุธยา ก็ให้เป็นกรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร มหินทรายุธยาฯ ซึ่งแปลว่ายิ่งใหญ่เหนืออยุธยา ภายหลังรัชกาลที่ ๔ เปลี่ยนคำว่า "บวร" เป็นอมร จนถึงบัดนี้

ศรีอยุธยาหรือกรุงศรีอยุธยาอันยิ่งใหญ่เริ่มต้นขึ้นแล้ว !

ศรีอยุธยา (๒)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าอู่ทองตั้งกรุงศรีอยุธยานั้น ประเทศสหรัฐอเมริกายังไม่เกิด อังกฤษยังอยู่ในรัชสมัยพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๓ เกิดสงครามรบพุ่งกับฝรั่งเศสที่เรียกว่าสงครามร้อยปี รัฐสภาซึ่งเกิดก่อนหน้านั้นราวร้อยปีเริ่มแบ่งแยกเป็นสองสภา คือสภาสามัญและสภาขุนนาง ภาษาอังกฤษเพิ่งจะเข้ามาเป็นภาษาทางการในอังกฤษแทนที่ภาษาฝรั่งเศส แต่ในอุษาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขอมยังคงรุ่งเรืองอยู่พร้อมทั้งพุทธศาสนานิกายมหายาน และศาสนาพราหมณ์นิกายบูชาพระศิวะ เรียกว่าไศวนิกาย ตลอดจนนิกายบูชาพระวิษณุ เรียกว่าไวษณพนิกาย

บ้านเมืองทั้งหลายเวลานั้นพยายามแปลกแยกปลีกตัวจากอิทธิพลขอมซึ่งเป็นเจ้าถิ่นในละแวกนี้ เช่น สุโขทัย ลพบุรี อู่ทอง และกรุงศรีอยุธยาก็เป็นอีกเมืองหนึ่งที่แม้จะเพิ่งตั้งขึ้นใหม่แต่ก็พยายามสลัดจากอำนาจปกครองของขอม อาณาเขตกรุงศรีอยุธยาในเวลานั้นนอกจากจะครอบคลุมเกาะกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังข้ามแม่น้ำไปทางเหนือจนกินถึงเมืองลพบุรีและชัยนาทด้วย ส่วนทางทิศตะวันตกไปถึงเมืองตะนาวศรี ทวาย ทางตะวันออกไปถึงเมืองจันทบุรี และทางใต้ลงไปถึง

เมืองนครศรีธรรมราชและมะละกา

เมื่อเด็กๆ ผมเคยเข้าใจว่าเดิมเมืองไทยคือกรุงสุโขทัย พอสุโขทัยล่มสลายจึงเกิดกรุงศรีอยุธยาขึ้นแทนที่ ครั้นกรุงศรีอยุธยาแตกจึงเกิดกรุงธนบุรี กรุงธนฯ ล่มจึงเกิดกรุงรัตนโกสินทร์ ข้อความท่อนหลังๆ นั้นจริงเพราะถ้ากรุงศรีอยุธยาไม่แตก ไฉนเลยจะเกิดกรุงธนบุรีได้ แต่แท้จริงแล้วกรุงศรีอยุธยาเกิดขึ้นโดยที่กรุงสุโขทัยยังอยู่ดี ตอนนั้นยังอยู่ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท กรุงใหม่ของพระเจ้าอู่ทองตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อทั้งขอมและสุโขทัย แต่สุโขทัยและอยุธยาก็มีไมตรีต่อกันด้วยดี หลังจากนั้นอีกหลายปี สุโขทัยจึงเสื่อมลง เจ้านายสายสุโขทัยอพยพลงมาอยู่อยุธยาก็มากจนภายหลังกลับมีอำนาจขึ้นในกรุงศรีอยุธยา เรียกว่าเจ้านายสายราชวงศ์พระร่วง

ที่เรียกว่าพระเจ้าอู่ทองเพราะท่านเคยเป็นใหญ่อยู่ในเมืองอู่ทอง (ปัจจุบันเป็นอำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี) เชื่อกันว่าเป็นเชื้อพระราชวงศ์ฝ่ายเหนือจากเชียงรายหรือเชียงแสน คำว่าพระเจ้าอู่ทองมีหลายพระองค์เพราะใครที่ครองเมืองอู่ทองก็เป็นพระเจ้าอู่ทองทั้งนั้น กรุงศรีอยุธยาที่ตั้งขึ้นใหม่ไม่ได้เป็นเมืองขึ้นขอมในนครกัมพูชา และยังรบพุ่งกันอีกด้วย จนอยุธยาเคยยกทัพไปตีเมืองพระนคร เมืองหลวงของขอมได้

แม่ทัพไทยครั้งนั้นคือพระราเมศวร พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ของพระเจ้าอู่ทองแต่ที่เก่งกล้าสามารถมากกว่าคือขุนหลวงพงั่วผู้เป็นพระเจ้าอู่ทองถัดจากเจ้าเมืองอยุธยาทั้งเป็น "พี่เมีย" ของเจ้าเมืองอยุธยาด้วย ชัยชนะเหนือขอมในครั้งนั้นไทยสมัยพระราเมศวรและสมัยขุนหลวงพงั่วได้กวาดต้อนผู้คนจากขอมเข้ามาอยู่กรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก และขอมเลิกตอแยกับไทยมาอีกนาน

แม้กระนั้นการที่อยุธยามีชัยชนะเหนือกัมพูชา กลับทำให้อิทธิพลของขอมพุทธศาสนานิกายมหายาน และศาสนาพราหมณ์นิกายไวษณพนิกายแผ่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาเป็นกรุงใหม่ ยังไม่มีขนบธรรมเนียมใดเป็นของตนเอง จึงเต็มใจรับเอาขนบธรรมเนียมพราหมณ์เข้ามาเต็มที่โดยเฉพาะคตินิยมที่ว่าเจ้าเมืองคือสมมุติเทวราชหรือพระนารายณ์จุติลงมาเกิดเช่นเดียวกับพระราม พระนามของกษัตริย์จึงเปลี่ยนจากขุนหลวงหรือพ่อขุนเป็นสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ประทับกลายเป็นปราสาทราชวัง คำพูดคำจากลายเป็นราชาศัพท์หรือศัพท์ชั้นสูงที่คนทั่วไปฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง คำสั่งของกษัตริย์เรียกว่าพระบรมราชโองการ คตินิยมนี้ยังใช้กันมาจนบัดนี้แม้จะไม่ถึงขนาดเลื่อมใสจริงจัง แต่ก็เป็นโบราณราชประเพณี

เป็นอันว่าเราตีได้ขอม แต่เป็นฝ่ายรับอิทธิพลแนวคิดจากขอมมาใช้คล้ายๆ กับที่โรมันตีได้กรีก แต่ก็เป็นฝ่ายรับอิทธิพลแนวคิดกรีกมาใช้ ลงท้ายไม่รู้ว่าใครชนะใครแพ้กันแน่

สมัยสมเด็จพระรามาธิบดี (พระเจ้าอู่ทอง) นั้น ฝรั่งยังไม่เข้ามา แต่จีน แขกชวา แขกมลายู แขกเทศ และแขกจาม (เคยเป็นอาณาจักรใหญ่อยู่ในเวียดนามตอนกลาง แถวเว้ ดานัง) เริ่มเข้ามาค้าขายแล้ว ตอนนั้นตรงกับราชวงศ์เหม็งของจีน

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีสวรรคต (เริ่มใช้คำนี้เป็นครั้งแรก แปลว่าไปสู่สวรรค์แล้ว) พระชนมพรรษา ๕๕ พรรษา ครองราชย์ ๑๙ ปี พระราเมศวรเจ้าเมืองลพบุรีซึ่งเป็นเมืองชายแดนต่อกับขอม ได้ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๒ ในฐานะพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ แต่ราว ๑ ปีต่อมา ขุนหลวงพงั่วผู้เป็นลุง (พี่ชายแท้ๆ ของแม่) ก็ยกทัพจากเมืองอู่ทองเข้ามาจะชิงราชสมบัติ สมเด็จพระราเมศวรเคยแพ้ทางกันอยู่คราวไปรบกับขอมก็ยอมถวายราชสมบัติให้ลุงแล้วกลับออกไปเป็นเจ้าเมืองลพบุรีอย่างเดิมแต่โดยดี

พระราเมศวรกลายเป็นพระนามสำคัญของรัชทายาทราชบัลลังก์อยุธยาต่อมาซึ่งจะตั้งจากพระราชโอรสพระองค์ใหญ่เท่านั้น โปรดสังเกตว่าธรรมเนียมหลายอย่างมักเกิดจากการเริ่มต้นครั้งแรกไม่ว่าจะผิดหรือถูก และไม่ว่าจะมีเหตุผล

หรือไม่ หลังจากนั้นก็ถือปฏิบัติกันสืบมา เรียกว่า "โบราณราชประเพณี"

ขุนหลวงพงั่วอภิเษกเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๓ ตามแบบธรรมเนียมขอม แต่ใช้พระนามาภิไธยว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชไม่ใช่สมเด็จพระรามาธิบดี เคยเสด็จขึ้นไปรบกับเชียงใหม่และกำแพงเพชร เวลานั้นกำแพงเพชรเป็นเมืองขึ้นสุโขทัย พระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองสุโขทัยยกทัพมาสู้แต่ก็พ่ายแพ้ ครั้งนั้นเองที่สุโขทัยตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา สมเด็จพระบรมราชาธิราชอยู่ในราชสมบัติ ๑๒ ปีก็สวรรคตขณะขึ้นไปรบทางเหนือ

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า "พงั่ว" น่าจะมาจากภาษาไทยโบราณว่าพ่องั่ว แปลว่าลูกชายคนที่ ๕ เริ่มจากอ้าย ยี่ สาม ไส งั่ว ลก เจ็ด แปด เจา เจ๋ง ฟังคล้ายๆ คำว่า "โหงว"

พระเจ้าทองลัน พระราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิราช พระชนมพรรษา ๑๕ พรรษา ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๔ แต่ครองราชย์ได้ ๗ วัน สมเด็จพระราเมศวรเจ้าเมืองลพบุรีก็ยกทัพเข้ามาทวงราชสมบัติคืน และจับพระเจ้าทองลันได้ ซึ่งความจริงก็เป็นลูกพี่ลูกน้องกันเพราะพ่อของพระเจ้าทองลันเป็นพี่ของแม่พระราเมศวร ได้โปรดให้ปลง

พระชนม์พระเจ้าทองลันเสียด้วยท่อนจันทน์แล้วขึ้นเป็นกษัตริย์รอบสอง

สมเด็จพระราเมศวรคงต้องการแสดงความสามารถในการรบให้เป็นที่ประจักษ์แก้ปมด้อยที่เคยไปรบที่เมืองเหนือแต่ก็ไม่ได้แสดงวีรกรรมเหมือนลุง จึงยกทัพขึ้นไปรบทางเหนืออีกหนจนชนะเชียงใหม่ คราวนี้กวาดต้อนผู้คนลงมาเป็นอันมากแล้วส่งลงไปอยู่ทางใต้ที่เมืองไชยาและนครศรีธรรมราช คงจะให้ไกลหูไกลตา แต่นี่เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ศิลปวัฒนธรรมและภาษาปักษ์ใต้หลายคำแถบเมืองนครฯ ค่อนข้างใกล้เคียงกับภาษาเหนือจนกระทั่งบัดนี้

ขากลับสมเด็จพระราเมศวรทรงแวะนมัสการพระพุทธชินราชที่เมืองพิษณุโลกจนเป็นธรรมเนียมสืบมาว่ากษัตริย์อยุธยาเสด็จผ่านไปทางนั้นต้องแวะนมัสการพระพุทธรูปสำคัญองค์นี้ สมเด็จพระราเมศวรอยู่ในราชสมบัติราว ๖ ปีก็ประชวรสวรรคต พระรามราชบุตรได้เป็นกษัตริย์พระองค์ที่ ๕ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระรามราชาธิราช นี่ก็ดัดแปลงใช้ชื่อใหม่

เรารู้เรื่องเกี่ยวกับสมเด็จพระรามราชาธิราชน้อยที่สุดในบรรดากษัตริย์อยุธยาทั้งหลาย แม้จะอยู่ในราชสมบัตินานถึง ๑๕ ปี ซึ่งนับว่านานมากสำหรับการจะทำสงครามแผ่ขยายอาณาเขตหรือการจะริเริ่มก่อสร้างหรือวางขนบธรรมเนียม

ประเพณีใดๆ แต่แล้วก็หาได้รู้เรื่องของพระองค์ไม่ จนกระทั่งเจ้าเมืองสุพรรณบุรีชื่อเจ้านครอินทร์ยกทัพเข้ามาแย่งราชสมบัติ แล้วเนรเทศสมเด็จพระรามราชาธิราชให้ไปปลูกตำหนักอยู่เงียบๆ ทางฝั่งตรงข้ามเกาะเมือง ย่านนั้นเรียกกันว่าปทาคูจาม รัชกาลที่ ๕ ทรงสันนิษฐานว่าไม่ใช่เมือง แต่คงเป็นท่าเรือ (ภาษาใต้เรียกว่าปละท่า ที่สงขลาและพัทลุงยังใช้คำนี้) และชุมชนแขกจาม จึงเรียกปทาคูจาม

เจ้านครอินทร์ผู้นี้เป็นลูกน้องชายของขุนหลวงพงั่ว เมื่อขุนหลวงพงั่วเข้ามาครองอยุธยา ก็ยกเมืองอู่ทองให้น้องชายปกครอง พอน้องชายตาย เจ้านครอินทร์ลูกชายได้เป็นใหญ่และคงเห็นตัวอย่างจากลุง (ขุนหลวงพงั่ว) ที่เข้ามายึดกรุงศรีอยุธยาได้โดยง่าย ประกอบกับสมเด็จพระรามราชาธิราชคงเป็นคนธัมมะธัมโมไม่ใช่ขุนศึกนักรบ เจ้านครอินทร์จึงเข้ายึดอยุธยาบ้างแล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์ชื่อสมเด็จพระอินทราชา รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงศรีอยุธยา บางครั้งเรียกสมเด็จพระรามาธิบดีศรีนครินทราธิราช

เจ้านครอินทร์เป็นนักการค้า เคยแต่งสำเภาไปค้าขายกับจีนในสมัยราชวงศ์เหม็งจนมีไมตรีอันดีต่อกัน พงศาวดารจีนออกพระนามว่า “เจียวลกควนอิน” บางครั้งเรียก “อินตอลอทีล่า” คงจะมาจากคำว่าอินทราชาธิราช มีพระราชโอรส

สำคัญ ๓ พระองค์ เจ้าอ้ายพระยาองค์โตให้ไปครองเมืองสุพรรณบุรี ฐานที่มั่นเดิม เจ้ายี่พระยาองค์รองครองเมืองสรรคบุรี แถวกำแพงเพชรและนครสววรรค์ เจ้าสามพระยาองค์เล็กครองเมืองชัยนาท

เจ้านครอินทร์อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๗ ปีก็สวรรคต ยังไม่ทันมอบราชสมบัติแก่ผู้ใด เจ้าอ้ายพระยาก็ขับช้างมาจากสุพรรณ เจ้ายี่พระยาขับช้างลงมาจากเมืองสรรค์เกิดการยุทธหัตถีกันขึ้นที่สะพานป่าถ่านกลางกรุงศรีอยุธยา ลงท้ายสิ้นพระชนม์ทั้งคู่ เป็นอันว่าตาอินกะตานาตาย เหลือแต่ตาอยู่คือเจ้าสามพระยา น้องนุชสุดท้องได้ขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๗ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราช และเพื่อไม่ให้สับสนกับขุนหลวงพงั่วผู้เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชพระองค์แรก จึงออกพระนามเรียกเจ้าสามพระยาว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ บัดนี้ชื่อกษัตริย์อยุธยาเริ่มวนเวียนซ้ำกันแล้ว

สมเด็จพระบรมราชาธิราชพระองค์ใหม่โปรดฯ ให้สร้างพระเจดีย์สององค์ไว้ที่สะพานป่าถ่านตรงที่เจ้าพี่ทั้งสองชนช้างกัน (เรียกว่าขาดคอช้าง แปลว่าตายคาคอช้าง) แล้วจัดการถวายพระเพลิงที่ลานใหญ่ไม่ไกลกัน ภายหลังโปรดฯ ให้ก่อพระปรางค์องค์ใหญ่ครอบที่ตรงนั้นแล้วสร้างวัดขึ้น ณ บริเวณนั้นเรียกว่าวัดราชบูรณะ บางคนเข้าใจว่าอาจเป็นวัดเก่ามีมาแต่

เดิมแต่มาทรงบูรณะขึ้นใหม่หมดจึงมีชื่อว่าวัดราชบูรณะ

เรื่องการขาดคอช้างและการสร้างวัด ตลอดจนความพิลึกพิลั่นของพระปรางค์วัดราชบูรณะพิสดารขนาดสร้างเป็นหนังไทยได้สบาย เรื่องนี้ต้องเล่าคราวต่อไป

มาถึงบัดนี้ก็ลำดับได้ ๗ รัชกาลแรกของกรุงศรีอยุธยาแล้ว นักประวัติศาสตร์นิยมจัดให้ผู้สืบเชื้อสายเดียวกันเป็นญาติกันอยู่ในราชวงศ์เดียวกัน สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงเรียกราชวงศ์แรกของกรุงศรีอยุธยาว่าราชวงศ์เชียงราย แต่บางคนเรียกราชวงศ์อู่ทอง ประกอบด้วยพระเจ้าอู่ทองเจ้าเมืองอู่ทองจากสุพรรณบุรีและผู้สืบเชื้อสายคือพระราเมศวรและพระรามราชาธิราช แต่คั่นด้วยขุนหลวงพงั่ว เจ้าเมืองอู่ทองคนใหม่ที่มาชิงราชสมบัติจากหลานคือพระราเมศวรจนมีลูกหลานเหลนเป็นกษัตริย์ต่อมาอีกหลายพระองค์ เรียกว่าราชวงศ์สุพรรณภูมิ ประกอบด้วยขุนหลวงพงั่ว พระเจ้าทองลัน พระเจ้าอินทราชา (เจ้านครอินทร์) เจ้าสามพระยา ทั้งยังจะมีต่อไปอีกหลายพระองค์

ถ้าเห็นว่ายุ่งๆ มากจะจำแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ไว้แค่นี้ก็ได้เพราะสำคัญอยู่ อ้อ ! แล้วมาถึงตอนนี้ กรุงศรีอยุธยามีกษัตริย์แค่ ๗ รัชกาล และตั้งมาได้

ราว ๗๐ ปีแล้วนะครับ แต่แย่งราชสมบัติกันถึง ๔ ครั้ง จับพระเจ้าแผ่นดินสำเร็จโทษ (แปลว่าประหาร) ๑ ครั้ง และนี่เองที่เป็นจุดอ่อนในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาสืบมา

ศรีอยุธยา (๓)

เพลงที่เด็กร้องได้ ผู้ใหญ่ฟังดีเพลงหนึ่งมีว่า "ตาอินกะตานา หาปลาเอามากินกัน..." แต่แล้ววันหนึ่งตาอินกะตานาเกิดจะแย่งปลากัน ลงท้ายตาอยู่ก็คว้าพุงเพรียวๆ ไปกิน ประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาก็มีเรื่องพรรค์อย่างว่านี้ เมื่อสมเด็จพระอินทราชา (เจ้านครอินทร์) กษัตริย์ผู้มาจากสุพรรณสวรรคตลง พระราชโอรสสองพระองค์คือเจ้าอ้ายพระยาซึ่งครองเมืองสุพรรณยกทัพขับช้างเข้ามาหมายจะเป็นกษัตริย์อยุธยา แต่เจ้ายี่พระยา เจ้าเมืองสรรคบุรีไม่ยอม คุมทัพขับช้างมาต่อสู้กับพี่จนปะทะกันที่เชิงสะพานป่าถ่าน ลงท้ายสิ้นพระชนม์ทั้งคู่

สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงสันนิษฐานว่าเจ้าทั้งสองคงต่างพระชนนีกัน เจ้านายขุนนางจึงทูลเชิญน้องนุชสุดท้องคือเจ้าสามพระยา เจ้าเมืองชัยนาทเป็นตาอยู่ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๗ ชื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราช (ที่ ๒) เมื่อถวายพระเพลิงเจ้าพี่ทั้งสองแล้ว ทรงสร้างพระปรางค์มหาธาตุเจดีย์ครอบที่ตรงนั้น และให้สร้างวัดขึ้นเรียกว่าวัดราชบูรณะทุกวันนี้เหลือแต่ซาก ส่วนพระปรางค์ยังอยู่สมบูรณ์

ไทยเรามีธรรมเนียมมาแต่โบราณว่าบ้านใหญ่เมืองโตต้องมีวัดสำคัญคู่พระนครคือวัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดราชประดิษฐ์ กรุงศรีอยุธยาก็มีวัดเหล่านี้ เมื่อสร้างกรุงเทพฯ ก็ได้โปรดฯ ให้สร้างหรือเปลี่ยนชื่อวัดเดิมที่บูรณะใหม่มาใช้ชื่อวัดเหล่านี้ วัดราชบุรณะในกรุงเทพฯ อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเชิงสะพานพุทธ ข้างโรงเรียนสวนกุหลาบ เดิมเป็นวัดเก่าสมัยอยุธยาชื่อวัดเลียบ ตำราหนึ่งว่าเพราะมีต้นเลียบ อีกตำราว่าเพราะจีนเลี้ยบ (คนละคนกับหมอเลี้ยบ สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี) เป็นผู้สร้าง สมัยต้นกรุงเทพฯ เคยเป็นวัดประจำตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ สัมพันธมิตรทิ้งระเบิดลงวัดจนเรียบจริงๆ บัดนี้บูรณะใหม่แล้ว

วัดราชบูรณะสมัยอยุธยาอาจมีมาก่อนสมัยเจ้าสามพระยาก็ได้ แต่คงโทรมเต็มทีจนโปรดฯ ให้บูรณะใหม่ทั้งวัด

ความยิ่งใหญ่ของวัดราชบูรณะมาปรากฏแก่สายตาชาวโลกเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๙-๒๕๐๐ เมื่อตำรวจจับโจรกลุ่มหนึ่งซุกซ่อนพระพิมพ์ทองคำเป็นอันมาก ทั้งยังมีสร้อยทองคำแหวน เพชรนิลจินดา ขนาดแบ่งปันกันแล้วก็ยังเหลือให้ยึดได้ไม่น้อย เมื่อไต่สวนได้ความว่าแอบขุดจากกรุใต้ฐานพระปรางค์วัดราชบูรณะ พอเข้าหน้าฝนดินชุ่มน้ำ อ่อนตัว จึงขุดเจาะง่าย กรมศิลปากรจึงนำผู้เชี่ยวชาญมาขุดเจาะบ้างพบว่าใต้ฐาน

พระปรางค์ลึกลงไปเป็นกรุหรือห้องขนาดลิฟต์ซ้อนกันอยู่ใต้ดินเป็นชั้นๆ

ในปี ๒๕๐๐ เทคโนโลยียังไม่ก้าวหน้า การระบายอากาศและป้องกันโรคจากใต้ดินยังเป็นปัญหา กรุเองก็เล็กคับแคบ น่ากลัวว่าจะพังทลาย แต่แล้วก็ค่อยๆ ลำเลียงสมบัติออกมาได้หลายชิ้นเป็นพระเนื้อต่างๆ นับหมื่นองค์ พระธาตุเจดีย์ทองคำ โต๊ะทอง มงกุฎทองคำ เครื่องสวมศีรษะเรียกว่าศิราภรณ์ พระแสงดาบ ช้างทรงทองคำซูงวงหมอบ และของมีค่าอีกมหาศาล

ไม่มีใครรู้ว่าเครื่องทองของมีค่าเหล่านี้ไปอยู่ใต้ฐานพระปรางค์ได้อย่างไร ทำราวกับเป็นสมบัติมัมมี่ในปิรามิด บ้างก็สันนิษฐานว่าบรรจุไว้เป็นพุทธบูชา บ้างก็ว่าเป็นของนำไปใช้ในชาติหน้า บางคนก็ว่าอาจเป็นการยักย้ายถ่ายเทสมบัติซ่อนไว้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรด้วยความสนพระราชหฤทัย ทรงแนะนำแนวทางการชักดาบออกจากฝักทองคำโดยไม่ให้เสียหาย และรับสั่งว่าของเหล่านี้อยู่คู่อยุธยา ควรนำออกแสดงที่นี่ ไม่ควรย้ายไปไว้ที่อื่น กรมศิลปากรจึงสนองพระราชกระแส นำพระพิมพ์เนื้อต่างๆ บางส่วนที่มีอยู่มากมายออกให้เช่าบูชา

หาทุน ได้เงินมาหลายล้านบาทสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยาที่อยุธยาโดยไม่ต้องใช้เงินแผ่นดิน

พิพิธภัณฑ์นี้น่าดูมาก ชีวิตนี้ครูควรพานักเรียน พ่อแม่พาลูก ลูกหลานพาปู่ย่าตายายไปชมมรดกเจ้าสามพระยาสักครั้ง จะได้เห็นเจดีย์ทองคำบรรจุพระธาตุเป็นสิบๆ องค์ พระพิมพ์เนื้อทอง เงิน นาค ชิน เหรียญกษาปณ์สมัยอยุธยา ศิราภรณ์ ของที่ต้องดูให้ได้คือช้างทองคำหมอบซึ่งเป็นของสำคัญงามนักหนา ที่ไม่ได้ขุดพบจากวัดราชบูรณะแต่เชิญมาจากที่อื่นคือพระพุทธรูปศิลาห้อยพระบาท และเศียรพระพุทธรูปจากวัดธรรมิกราชซึ่งหล่อขึ้นตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองยังไม่เกิด

เจ้าสามพระยาได้สถาปนาพระราชโอรสเป็นพระราเมศวรอันเป็นตำแหน่งสำคัญเหมือนรัชทายาทครั้งพระเจ้าอู่ทองโปรดฯ ให้ไปครองเมืองพิษณุโลกซึ่งขณะนั้นตกเป็นของอยุธยาแล้ว การส่งรัชทายาทไปครองพิษณุโลกเริ่มเป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่บัดนั้น เรียกว่าใครครองพิษณุโลกต่อไปจะได้ครองอยุธยา (ก่อนหน้านั้นให้ดูว่าใครครองเมืองลพบุรี)

เมื่อเจ้าสามพระยาสวรรคต พระราเมศวรได้กลับมาครองอยุธยาเป็นรัชกาลที่ ๘ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แปลว่าที่พึ่งแห่งโลกทั้งสามคือโลกมนุษย์ สวรรค์และนรกภูมิ ตามคตินิยมในเรื่องไตรภูมิ เวลาเดียวกัน

เชียงใหม่กำลังแยกตัวเป็นอิสระ มีกษัตริย์ปกครองชื่อคล้ายกันว่าพระเจ้าติโลกราชและมีความหมายอย่างเดียวกันด้วย

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองกรุงศรีอยุธยานานถึง ๔๐ ปี ก่อนหน้าจะถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ต้องนับว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอยู่ในราชสมบัตินานที่สุดในประเทศไทย และทรงทำประโยชน์หลายอย่างจนอยากทายว่าวันหนึ่งจะมีคนนึกถึงผลงานจนยกเป็นมหาราชหรือธรรมิกราชได้อีกพระองค์

เมื่อครองราชย์ได้ ๑๕ ปี เชียงใหม่ยกทัพไปตีหัวเมืองภาคเหนือจนจวนไล่ลงมาถึงพิษณุโลก สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงเสด็จขึ้นไปตั้ง ศอฉ.บัญชาการรบอยู่ที่พิษณุโลกและทรงใช้เวลาอีก ๒๕ ปีอยู่ที่นั่นอย่างถาวรจนถือเป็นเมืองหลวง ส่วนกรุงศรีอยุธยานั้นกลับลดลงเป็นเมืองลูกหลวงให้พระราชโอรสปกครองมีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช (เมืองขึ้น)

ผลงานยิ่งใหญ่คือทรงตั้งทำเนียบศักดินาขึ้นเป็นครั้งแรก ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญเป็นวัดอยู่ในวังไม่มีพระสงฆ์ซึ่งเป็นต้นแบบของวัดพระแก้วในเวลานี้ ทรงตรากฎมณเฑียรบาลซึ่งว่าด้วยกฎกติกาในราชสำนัก ขนบประเพณีต่างๆ ลำดับชั้นยศของเจ้านายซึ่งใช้เป็นฐานพิจารณาผู้สืบราชสมบัติ ทรงตั้งตำแหน่งพระมหาอุปราช และทรงวางรากฐานการปกครองใหม่

เช่น แบ่งข้าราชการเป็นฝ่ายพลเรือนและทหาร ตั้งอภิมหากรมไว้ดูแลราชการ ๔ ด้านเรียกว่าจตุสดมภ์ แปลว่า เสาหลักทั้ง ๔ ได้แก่ กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง และกรมนา ซึ่งระเบียบราชการอย่างนี้ใช้มา ๔๐๐ ปีจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕

ทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนามาก ระหว่างเสด็จไปอยู่พิษณุโลกได้ทรงผนวช ทรงสร้างวัด หล่อพระพุทธรูป และจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่

เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคตที่พิษณุโลก พระบรมราชา พระราชโอรสซึ่งปกครองอยุธยาได้ขึ้นครองราชย์เต็มที่เป็นรัชกาลที่ ๙ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราช (ที่ ๓) แล้วลดฐานะพิษณุโลกลงเป็นเมืองเอก ราว ๓ ปีต่อมาก็สวรรคต พระเชษฐาชื่อแปลว่าพี่แต่ความจริงเป็นน้องชายขณะนั้นครองเมืองพิษณุโลกซึ่งเป็นเมืองเอกต่อจากสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงกลับลงมาครองกรุงศรีอยุธยาต่อจากผู้เป็นพี่ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระรามาธิบดี (ที่ ๒) เป็นรัชกาลที่ ๑๐ กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่อีกพระองค์

รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นานถึง ๓๘ ปี ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญและพระราชวังต่อจนเสร็จ โปรดฯ ให้หล่อพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่สูง ๘ วา หุ้มทองคำ ชื่อพระศรีสรรเพชญซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปมีค่าคู่บ้านคู่เมือง

และสำคัญที่สุดของพระนครศรีอยุธยา

ใครไปไหว้พระมงคลบพิตรที่อยุธยาวันนี้จะเห็นเจดีย์ ๓ องค์เรียงกันข้างพระวิหาร สององค์แรกสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างไว้บรรจุพระอัฐิสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ่อ) และสมเด็จพระบรมราชาธิราช (พี่) ส่วนองค์ที่สามต่อมาสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร พระราชโอรสสร้างเพิ่มขึ้นเพื่อถวายพระราชบิดาคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เห็นแล้วช่วยยกมือไหว้เสียด้วย นี่คือเจดีย์สมเด็จพระบูรพกษัตริย์

รัชกาลนี้ฝรั่งเข้ามาค้าขายเป็นชาติแรกคือโปรตุเกส นับถึงบัดนี้ร่วม ๕๐๐ ปีแล้ว และโปรดฯ ให้ตั้งกรมพระสุรัสวดีเป็นครั้งแรก มีหน้าที่สักเลก (ข้อมือ) เกณฑ์คนเป็นทหารชายฉกรรจ์อายุ ๑๘ ปีทุกคน ต้องเป็นทหารเรียกว่าไพร่ ถ้าไปอยู่กับขุนนางอำมาตย์เรียกว่าไพร่สม ถ้าไม่อยากถูกเกณฑ์ก็ส่งเงินไปให้หลวงจ้างคนอื่นเรียกว่าไพร่ส่วย พออายุ ๒๐ ปีก็ระดมกลับเข้าทำงานหลวงหมดเรียกว่าไพร่หลวง

บัดนี้เกิดอำมาตย์และไพร่แล้วนะครับ ! แต่ไม่แตกแยกกันเป็นสีเพราะคนไทย พ.ศ.๒๐๐๐ ไม่สวมเสื้อ นุ่งแต่กางเกงถึงเข่าบ้าง คาดผ้ารวบปลายเหน็บหลังเหมือนโจงกระเบนแต่ตัวเท่ากางเกงในบ้าง จึงไม่อาจจำแนกสีได้ ถ้าใครถามว่าสีอะไร ชาวอยุธยาทั้งหลายจะตอบว่า “ศรีอยุธยาจ้ะ”

ศรีอยุธยา (๔)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองราชย์นานถึง ๓๘ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อทรงครองราชย์ขึ้นปีที่ ๓๙ นับว่านานที่สุด โปรดฯ ให้จัดพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้ามีสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เป็นอาทิ เสด็จขึ้นไปทำพิธีที่พระนครศรีอยุธยา คราวนั้นนักประวัติศาสตร์ยังคำนวณไม่พบว่าแท้จริงแล้วสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระชนกของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ต่างหากที่ครองราชย์นานถึง ๔๐ ปี นับว่านานที่สุด

ประวัติศาสตร์ไทยต่างจากประวัติศาสตร์ต่างประเทศที่ว่าเราไม่ใคร่จะขีดเขียนอะไรไว้ชัดเจนแม่นยำนัก สิ่งที่พอจะพึ่งพาได้คือลำดับเหตุการณ์ในแต่ละรัชกาลซึ่งเรียบเรียงเป็นพระราชพงศาวดาร แต่ก็คลาดเคลื่อนเสียมาก เพราะ ๑. มักเขียนเมื่อสิ้นรัชกาลแล้วจึงผิดพลาดได้เพราะใช้ความทรงจำ ๒. คนเขียนต้องระวังไม่ให้กระทบพระเกียรติยศ บางครั้งถ้าเขียนในรัชกาลที่ได้อำนาจมาจากการแย่งชิงราชสมบัติก็มักเขียนถึงแผ่นดินก่อนด้วยอคติ ๓. เมื่อตกทอดมาถึงชั้นหลังยังจะมีการชำระอีกหลายหนจึงมีการ "ตัดทอน" และ "แต่งเติม"

ขึ้นใหม่ ๔. พระราชพงศาวดารไทยให้ความสำคัญกับวันเดือนปี และเหตุการณ์เกี่ยวพระมหากษัตริย์มากกว่าชาวบ้านทั่วไป ทั้งการแปลงวันเดือนปีเป็นเวลาปัจจุบันก็ยุ่งยากมาก

การจะศึกษาให้ได้ความจริงจึงต้องอ่านพระราชพงศาวดารอย่างไตร่ตรองด้วยเหตุผล แล้วเทียบเคียงกับบันทึกอื่นที่ร่วมสมัย เช่น บันทึกชาวต่างประเทศที่เข้ามาในสมัยนั้น ปูมโหร จดหมายเหตุบัญชีน้ำฝน พงศาวดารของต่างประเทศ เช่น พม่า ลาว กัมพูชา เป็นต้น อย่างเรื่องราวในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เราได้ความรู้จากบันทึกที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสได้เขียนขึ้นในสมัยนั้นมากกว่าพระราชพงศาวดารของเรา และที่เรารู้ว่าคนไทยแต่งตัว กินอาหารอย่างไร ชีวิตความเป็นอยู่ บ้านเรือน แม่น้ำลำคลองเป็นอย่างไร เรารู้จากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ ๒ พม่าเกณฑ์คนไทยเป็นเชลยไปพม่า คราวนั้นคุมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพร กษัตริย์พระองค์ที่ ๓๓ ซึ่งขณะนั้นผนวชเป็นพระไปด้วย พม่าเสียอีกที่อยากรู้เรื่องอยุธยา ได้สัมภาษณ์พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรและชาวบ้านที่เป็นเชลยว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอยุธยาเป็นอย่างไร แล้วจดบันทึกไว้ ภายหลังเราจึงไปแปลกลับมาเป็นภาษาไทย เรียกว่าคำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด จากบท

สัมภาษณ์นี้เองที่เรารู้ว่าชาวอยุธยากินอะไร ขนมอะไรยอดฮิต มีซ่องโสเภณีไหม อยู่ตรงไหน มีวัดอะไรบ้าง ตลาดอะไรบ้าง แม้แต่แผนที่แผนผังอยุธยาฝรั่งที่เข้ามาสมัยก่อนวาดขึ้นทั้งนั้น

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ สวรรคต พระราชโอรสคือพระอาทิตยวงศ์ได้ขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร รัชกาลที่ ๑๑ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ มีพระราชโอรสหลายพระองค์ นอกจากพระอาทิตยวงศ์ซึ่งได้เป็นกษัตริย์ต่อจากพระราชชนกแล้ว ยังมีพระไชยราชาและพระเทียรราชา ช่วยจำพระนามสองพระองค์นี้ไว้ด้วย เพราะต่อมาได้เป็นกษัตริย์ทั้งหมด

สมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูรเป็นกษัตริย์ได้ ๔ ปี ก็สวรรคตด้วยไข้ทรพิษ เจ้านายและขุนนางยกพระราชโอรสพระชนมพรรษา ๕ พรรษาเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๑๒ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระรัฎฐาธิราชกุมาร แต่เมื่อครองราชย์ได้เพียง ๕ เดือน ก็ถูกพระเจ้าอา (น้องชายของพ่อ) คือพระไชยราชาจับสำเร็จโทษ (ประหารชีวิต) ในปี ๒๐๗๗ ซึ่งคือยึดอำนาจชิงราชสมบัตินั่นเองแล้วขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระไชยราชาธิราช รัชกาลที่ ๑๓

คนที่ดูหนังของท่านมุ้ยเรื่องสุริโยไทยคงจะจำได้ว่าในหนังเรื่องนั้น พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง เล่นเป็นสมเด็จพระไชยราชาธิราช

สังเกตไหมครับว่าตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองทรงตั้งกรุงศรีอยุธยาในปี ๑๘๙๓ จนขึ้นแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช รวม ๑๒ รัชกาล กินเวลา ๑๘๔ ปี กรุงศรีอยุธยายังไม่เคยรบกับพม่าและไม่เคยทำสงครามใหญ่ๆ เลย ถ้าจะมีเรื่องไม่สงบสุขก็คือการแย่งราชสมบัติกันเอง และการทำสงครามเล็กๆ เช่นกับเชียงใหม่ แต่บัดนี้จะลั่นกลองรบแล้วล่ะครับ !

ประวัติศาสตร์นั้นต้องอ่านด้วยความระวัง ต้องศึกษาด้วยใจที่กว้าง เราอาจไม่รู้เหตุผลว่าทำไมคนสมัยก่อนจึงทำอะไรที่คนรุ่นเราเห็นว่าโหดร้าย ป่าเถื่อน หรือไม่ฉลาด เราต้องพิจารณาด้วยใจเป็นธรรม ไม่อาจใช้มาตรฐาน พ.ศ.นี้ ซึ่งมนุษย์ไปดวงจันทร์ได้ มีทวิตเตอร์ เฟซบุค กูเกิล นาโนเทคโนโลยี มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตัดสินความถูกผิดของคนยุคก่อน

ขนาดใกล้ตัวเราแท้ๆ เรายังไม่รู้จริงเลยว่าทำไมจึงเกิดการปฏิวัติ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ ทำไมคุณยิ่งลักษณ์จึงเลือกคนโน้นมาเป็นรัฐมนตรีแล้วไม่เอาคนนั้นซึ่งมีชื่อติดมาทุกโผตั้งแต่ต้น การที่พระไชยราชาจับหลานอาฆ่าแล้วขึ้นเป็นกษัตริย์จะมองว่าทารุณโหดร้าย บ้าอำนาจมักใหญ่ใฝ่สูงก็คงได้ แต่กรุงศรีอยุธยาคราวนั้นกำลังเปราะบาง ขุนนางจะอาสัตย์อาธรรม์อ่อนแอหรือไม่ก็ไม่รู้ ซ้ำพระรัฏฐาธิราชผู้เป็นกษัตริย์ยังอายุแค่

๕ พรรษา ดีไม่ดียังไม่อดนมด้วยซ้ำ !

ครั้งนั้นพม่าบ้านใกล้เรือนเคียงของเราและเป็นใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกยกทัพลงไปทางใต้ตีมอญได้สำเร็จ พม่ากับมอญนั้นเป็นคนละอาณาจักร ยิ่งใหญ่พอกัน แต่มอญดูจะเป็นปัญญาชนกว่า เพราะรุ่งเรืองด้วยพุทธศาสนา พระเก่งๆ นักปราชญ์ดังๆ เป็นมอญทั้งนั้น กฎหมายที่ไทยใช้มาแต่สร้างกรุงคือพระธรรมศาสตร์ เราก็ได้มาจากพระธัมมสัตถัมของมอญ ซึ่งมอญไปได้มาจากอินเดียอีกทอด เมืองหลวงพม่าคืออังวะ เมืองหลวงมอญคือหงสาวดี แต่มีเมืองใหญ่อีกแห่งเป็นเชื้อสายพม่าไทยใหญ่ไม่ขึ้นต่อกรุงอังวะคือตองอูซึ่งต่อมาตีอังวะได้

กษัตริย์ตองอูยุคนั้นคือพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ เชื้อสายพม่าได้ร่วมกับญาติซึ่งเป็นนักรบชื่อบุเรงนอง (แปลว่าพี่) ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศก็คือจะเด็ดนั่นเอง ยกทัพไปตีมอญได้จึงย้ายฐานที่ตั้งจากตองอูและอังวะลงไปอยู่หงสาวดีเพราะคิดว่าเมื่อได้หงสาวดีแล้วก้าวต่อไปน่าจะเข้าตีกรุงศรีอยุธยาเสียด้วยเพราะอยู่ไม่ไกลกัน ต่อมาจึงลองเชิงขยับลงไปตีเมืองเชียงกรานเมืองขึ้นของอยุธยาอยู่ใกล้กาญจนบุรี ราษฎรเป็นมอญทั้งสิ้นเมื่อ พ.ศ.๒๐๘๑ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้หาเหตุว่าเมื่อได้หงสาวดีแล้วมอญอยู่ที่ไหนก็ต้องตามไปตีเอามาให้หมด

สมเด็จพระไชยราชาธิราชยกทัพไปต่อสู้จนได้ชัยชนะ นับเป็นสงครามไทยรบกับพม่าครั้งแรกในประวัติศาสตร์ กองทัพไทยคราวนั้นมีชาวโปรตุเกสไปด้วย พวกนี้ใช้ปืนไฟทำสงคราม เสร็จศึกจึงทรงปูนบำเหน็จแก่พวกโปรตุเกสให้ที่ดินสร้างวัดสอนศาสนาคริสต์ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงใช้สอยพวกโปรตุเกสมาก เช่น ให้ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาจากโค้งข้างศิริราชไปเชื่อมกับโค้งข้างวัดอรุณฯ กลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายตรงผ่านธรรมศาสตร์ ส่วนแม่น้ำสายเดิมตรงโค้งข้างศิริราชกลายเป็นคลองบางกอกน้อย แม่น้ำสายเดิมตรงโค้งวัดอรุณฯ กลายเป็นคลองบางกอกใหญ่

หลังจากนั้นเชียงใหม่ถูกเจ้าแสนหวีพวกไทยใหญ่ยกทัพมาล้อม สมเด็จพระไชยราชาธิราชยกทัพขึ้นไปช่วย พระมหาเทวีจิระประภาเจ้าเมืองเชียงใหม่เห็นความดีจึงยอมถวายบรรณาการ ต่อมาพระนางได้สละราชสมบัติให้พระไชยเชษฐาโอรสกษัตริย์ลาวแต่พระชนนีเป็นธิดากษัตริย์เชียงใหม่ขึ้นครองราชย์ แต่แค่ ๒ ปีพระไชยเชษฐาก็เสด็จกลับไปครองกรุงศรีสตนาคนหุตเป็นกษัตริย์ลาว (คนละโซนกับอาณาจักรเวียงจันทน์) โดยเชิญพระพุทธรูปคู่เมืองเชียงใหม่ไปไว้ที่ลาวด้วย ๒ องค์ คือ พระแก้วมรกตและพระพุทธสิหิงค์ ภายหลังได้คืนพระพุทธสิหิงค์มาแต่เก็บพระแก้วมรกตไว้เป็นเวลากว่า

๒๐๐ ปี ส่วนเชียงใหม่ก็กลับไปตกเป็นของพม่ายุคพระเจ้าบุเรงนอง

สมเด็จพระไชยราชาธิราชมีพระสนมเอกคนโปรดคือท้าวศรีสุดาจันทร์ ระหว่างเสด็จขึ้นไปทำสงครามที่เชียงใหม่ นัยว่าอาจไปติดใจพระมหาเทวีจิระประภาเข้าด้วย ในหนังเรื่องสุริโยไท เพ็ญพักตร์ ศิริกุล เล่นเป็นพระมหาเทวี ดูมีเสน่ห์งามนัก ได้ทรงตั้งท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นผู้รักษาราชการอยุธยา ท้าวศรีสุดาจันทร์ลอบเป็นชู้กับพันบุตรศรีเทพ พนักงานเฝ้าหอพระ สมเด็จพระไชยราชาธิราชกลับลงมาไม่นานก็ถูกวางยาพิษสวรรคต

พระยอดฟ้า พระราชโอรสสมเด็จพระไชยราชาธิราชขึ้นครองราชย์ขณะมีพระชนมพรรษา เพียง ๑๑ พรรษา เรียกกันว่าสมเด็จพระยอดฟ้าเป็นรัชกาลที่ ๑๔ ที่จริงผู้มีสิทธิและเหมาะสมที่สุดในเวลานั้นน่าจะเป็นพระเทียรราชา พระราชอนุชาของสมเด็จพระไชยราชาธิราช แต่ทรงเห็นว่าบ้านเมือง "เป็นทุรยศ" ท้าวศรีสุดาจันทร์มีอำนาจมากทั้งยังกีดกันต่างๆ นานาจึงเสด็จออกทรงผนวชที่วัดราชประดิษฐาน (วัดนี้ยังมีอยู่) เพื่อหลีกข้อระแวงต่างๆ

สมเด็จพระยอดฟ้าเป็นนอมินีครองราชย์โดยมีท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นซูสีไทเฮาบงการอยู่ข้างหลังได้ ๒ ปี ๖ เดือน

ก็ถูกจับสำเร็จโทษที่วัดโคกพระยาซึ่งเป็นวัดนอกกรุงและเป็นที่ประหารกษัตริย์และเจ้านายมาตลอดสมัยอยุธยา วันนี้เหลือแต่ซากแต่นับว่าเป็นสถานที่อันควรดูให้เกิดความสลดสังเวชใจ แล้วท้าวศรีสุดาจันทร์ซึ่งคงมีส่วนรู้เห็นในการยึดอำนาจจากลูก ก็ยกชู้ซึ่งได้เลื่อนจากพันบุตรศรีเทพเป็นขุนชินราชและขุนวรวงศาธิราชขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๑๕ โดยที่ผู้คนไม่ยกย่องนับถือเท่าไรนัก

ดูไปแล้วก็เป็นกงเกวียนกำเกวียนของสมเด็จพระไชยราชาธิราช อำนาจช่างไม่เข้าใครออกใครแต่นักประวัติศาสตร์บางคนไม่ได้ตำหนิท้าวศรีสุดาจันทร์ เพียงแต่ยังหาเหตุผลไม่ได้ว่าทำไมจึงหน้ามืดตามัวหลงชู้ปานนั้น แต่อย่างน้อยท่านก็คงเป็นสตรีที่มีความสามารถ ไม่งั้นสมเด็จพระไชยราชาธิราชคงไม่ตั้งให้รักษาอยุธยาระหว่างไปรบที่เชียงใหม่ เจ้านายผู้ชายอื่นมีอีกถมไป

ข้อสำคัญคือท่านคงเสน่ห์แรงเอาการ ในหนังเรื่องสุริโยไทของท่านมุ้ย ใหม่ เจริญปุระ เล่นเป็นท้าวศรีสุดาจันทร์ดูเหมาะสมดี เสียแต่ที่จอนนี่ เอ็นโฟเน่ เล่นเป็นขุนวรวงศาธิราช ดูหน้าตาแมนดีมีเสน่ห์สมกับที่เขาว่ามีเชื้อต่างชาติควรที่ท้าวศรีสุดาจันทร์จะติดใจ แต่พอเห็นหน้าตาเป็นฝรั่งรูปหล่อขนหน้าอกยุ่บยั่บ ก็นึกไม่ออกว่าพนักงานหอพระชาวอยุธยามีคนรูปร่างหน้าตาอย่างนี้จริงหรือ !

ศรีอยุธยา (๕)

ท้าวศรีสุดาจันทร์ไม่ใช่ชื่อคน แต่เป็นตำแหน่งพระสนมเอกของพระเจ้าแผ่นดินสมัยก่อนซึ่งมีเมียได้หลายคน พระสนมเอก มี ๔ ตำแหน่ง คือ ท้าวอินทรสุเรนทร์ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ท้าวอินทรเทวี และท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ส่วนท้าวอื่นๆ ไม่ใช่ตำแหน่งพระสนมเอก เป็นสตรีทำหน้าที่อื่นๆ ในวังหรือตั้งเป็นเกียรติยศ รัชกาลปัจจุบันเคยตั้งผู้ดูแลพระราชฐานชั้นในเป็นท้าวโสภานิเวศน์ ตั้งหม่อมบางมารดา ม.ล.บัว กิติยากร (คือพระอัยยิกาหรือยายของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินาถ) เป็นท้าววนิดาพิจาริณี

พระสนมเอกคือเมียพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ถึงขั้นเป็นเจ้าหรือพระมเหสี แต่ก็เป็นใหญ่กว่าเมียเล็กเมียน้อยอื่นๆ หรือเจ้าจอมหม่อมสนมธรรมดา เวลาเข้าเฝ้าจะมีที่นั่งเป็นพิเศษ สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงยกย่องเจ้าจอมมารดาแพ ซึ่งเป็นหม่อมมาก่อนครองราชย์ เป็นพระสนมเอกมีตราตั้งมีเครื่องยศหีบหมากทองคำ ภายหลังเป็นเจ้าคุณพระประยูรวงศ์

ปกติพระสนมเอกแม้จะเป็นใหญ่ก็ไม่เคยเห็นใครยุ่งกับการเมือง คงทำแต่หน้าที่ปรนนิบัติพัดวีไปตามเรื่อง สมัยอยุธยานั้นผู้หญิงกับการเมืองเป็นอันแยกจากกันเด็ดขาด ห้าม

เกี่ยวข้อง นี่ถ้ามาเกิดในสมัยนี้เห็นคุณยิ่งลักษณ์เป็นนายกรัฐมนตรีคงช็อกตาย ! แต่ท้าวศรีสุดาจันทร์น่าจะเป็นคนเก่งประกอบกับมีนิสัยมักใหญ่ใฝ่สูง ลงท้ายนั่งทูลนอนทูลกันอีท่าไหนไม่รู้ พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง เอ๊ย ! สมเด็จพระไชยราชาธิราชไว้ใจให้เป็นผู้รักษาเมืองเวลาไปรบ แต่แล้วก็ถูกเมียรักวางยาจนสวรรคต พอยกลูกเป็นกษัตริย์ได้ไม่นานก็วางแผนจับลูกฆ่าอีกคนแล้วยกชู้ขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๑๕

บางคนว่าเป็นกรรมเวรสมเด็จพระไชยราชาธิราชที่ฆ่าหลานอาแท้ๆ แย่งราชบัลลังก์มาก่อน !

สมัยที่ชู้ซึ่งเลื่อนขั้นมาจากพนักงานเฝ้าหอพระ มีหน้าที่เปิดปิดประตู จุดธูปเทียน แกว่งกำยาน ก่อกองกูณฑ์ นำสวดมนต์ เวลาพระเจ้าแผ่นดินเสด็จบูชาพระ ได้เป็นกษัตริย์เรียกกันว่าขุนวรวงศาธิราชนั้น ก็เป็นกษัตริย์ไปอย่างนั้นเองบางคนว่ายังไม่ได้บรมราชาภิเษกสวมมงกุฎด้วยซ้ำ ขุนนางทั้งปวงก็ไม่นับถือ นักประวัติศาสตร์หลายคนไม่ยอมรับเป็นกษัตริย์ ถ้าไม่นับ อยุธยาก็มีกษัตริย์ ๓๓ พระองค์ ถ้านับก็จะมี ๓๔ รัชกาล

ในที่นี้ผมขอนับนะครับ เพราะท่านอยู่ในราชสมบัติตั้ง ๔๒ วัน

ระหว่างนั้นท้าวศรีสุดาจันทร์เป็นใหญ่ไม่ใช่เล่น ผู้คนเรียก "แม่หยัวเมือง" หรือแม่ยั่วเมือง คำนี้ไม่ได้หมายความว่าเป็นมาริลีน มอนโร ยั่วมาจากหยัว และหยัวมาจากอยู่หัว ลองอ่านเร็วๆ ดูสิครับ

เจ้านายและขุนนางชิงชังทั้งขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุดาจันทร์ คิดว่าถ้าปล่อยทิ้งไว้ บ้านเมืองจะเป็น "ทุรยศ" จนถึงเสียบ้านเสียเมือง จึงคิดจะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ผู้นำสำคัญคือขุนพิเรนทรเทพ ในหนังท่านมุ้ยคือฉัตรชัย เปล่งพานิช ราชทินนาม "พิเรนทรเทพ" เป็นชื่อขุนนางฝ่ายตำรวจ สมัยหนึ่งขุนพิเรนทรเทพผู้หนึ่งเวลาสอบสวนผู้ร้ายแกชอบใช้วิธีแปลกๆ สงสัยจะทำแบบตำรวจสมัยหลังที่ใช้ไฟลนไข่บ้าง เอาแมลงป่องไต่ตามขาบ้างหวังจะให้สารภาพ ใครทำอะไรแปลกก็เลยถูกเรียกว่า "ทำพิเรนทร์" หนักเข้าพิเรนทร์เลยแปลว่าพิลึก !

ที่วรจักรมีวัดชื่อวัดพระพิเรนทร์ ไม่ได้แปลว่าพระวัดนี้ชอบทำอะไรแปลกๆ แผลงๆ แต่สมัยรัชกาลที่ ๓ พระพิเรนทรเทพ เจ้ากรมพระตำรวจได้บูรณะวัดนี้ขึ้นใหม่จึงได้ชื่อตามผู้สร้าง

ขุนพิเรนทรเทพเชื้อสายเจ้าสุโขทัยที่ลงมาอยู่อยุธยานานแล้วกับพวกร่วมกันจับขุนวรวงศาธิราช ท้าวศรีสุดาจันทร์และ

ลูกฆ่า แล้วไปทูลเชิญพระเทียรราชา น้องสมเด็จพระไชยราชาธิราชให้สึกจากพระมาเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า รัชกาลที่ ๑๖

ที่นี้ชักคุ้นๆ แล้วใช่ไหมครับ ! เวลาเรียนประวัติศาสตร์ไทย ครูมักจับจุดเริ่มตั้งแต่รัชกาลนี้จะได้ไปให้ถึงสมเด็จพระนเรศวรเร็วๆ คนไทยจึงไม่ค่อยจะรู้เรื่องสมเด็จพระอินทราชา (เจ้านครอินทร์) ไปเมืองจีน สมเด็จพระบรมราชาธิราช (ที่ ๒) หรือเจ้าสามพระยาสร้างวัดราชบูรณะรวมทั้งกรุมหาสมบัติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจัดระเบียบราชการใหม่ สมเด็จพระรามาธิบดี (ที่ ๒) ทำการค้ากับโปรตุเกส สมเด็จพระไชยราชาธิราชรบกับพม่าครั้งแรกและให้ขุดแม่น้ำเจ้าพระยาสายตรงที่หน้าธรรมศาสตร์จนถึงปากคลองตลาด

ก่อนผนวช สมเด็จพระมหาจักรพรรดิมีพระชายาอยู่ก่อนแล้วคือพระสุริโยทัย (ในหนังท่านมุ้ยสะกดใหม่ว่าสุริโยไท) มีพระราชโอรสที่ควรรู้จักคือพระราเมศวรและพระมหินทร์ มีพระราชธิดาที่สำคัญคือพระสวัสดิราช ความดีของขุนพิเรนทรเทพยิ่งใหญ่มากจึงทรงตั้งเป็นพระมหาธรรมราชา ส่งขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก แค่นี้ก็ใหญ่เอาการเพราะพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญที่สุดรองจากอยุธยา และพระราชทานพระสวัสดิราชไปเป็นพระชายา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพระวิสุทธิกษัตรี คนนี้คือ

แม่สมเด็จพระนเรศวร (ช่วยจำด้วยว่าพระมหาธรรมราชามีเชื้อสายเจ้าสุโขทัย)

บัดนี้พระมหาธรรมราชาก็เป็นลูกเขยกษัตริย์อยุธยาแล้วแต่ก็ไม่ค่อยถูกชะตากับพี่น้องฝ่ายเมียนัก

สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น พม่ายังแค้นไม่หายที่เคยแพ้สงครามเชียงกราน จึงเข้ามาตีตามชายแดนอยู่เนืองๆ พอรู้ว่าอยุธยาเปลี่ยนกษัตริย์ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ก็ให้ยกทัพใหญ่เข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ (บัดนี้เป็นก้องหินเล็กๆ สามกอง) แถวกาญจนบุรีซึ่งเป็นเส้นทางเดินทัพที่ใกล้ที่สุด ผ่านเข้ามาถึงป่าโมกแล้วมาหยุดทัพอยู่ที่ทุ่งลุมพลีนอกเกาะอยุธยา คนละฝั่งแม่น้ำกัน

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิยกทัพออกไปหยั่งกำลังพม่าที่ทุ่งลุมพลี ว่ากันว่าไม่รู้ว่าสมเด็จพระสุริโยทัย พระอัครมเหสีแต่งพระองค์ปลอมเป็นชายเข้ากระบวนทัพไปช่วยรบด้วย พระเจ้าแปรแม่ทัพพม่าออกต่อสู้จนถึงทำยุทธหัตถีกัน (รบบนหลังช้าง) ขณะจะฟันสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระสุริโยทัยถลันช้างเข้าขวางเลยถูกฟันสิ้นพระชนม์ พอรู้ว่าเป็นหญิง พม่าตกใจถอยทัพกลับไปตั้งตัวใหม่ เพราะปกติแล้วผู้หญิงจะไม่มาเกี่ยวกับสงครามและราชการงานเมือง ทางอยุธยารับพระศพกลับเข้ากรุง ถวายพระเพลิงและก่อเจดีย์

ครอบไว้ ยังมีอยู่จนบัดนี้เรียกว่าเจดีย์ศรีสุริโยทัยทาสีทองอร่ามงามตา

ครูควรพานักเรียนไปชม เล่าประวัติศาสตร์ให้ฟัง อีกแห่งที่ทุ่งลุมพลี มีพระราชานุสรณ์สถานเป็นพระอนุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย วีรสตรีอยุธยาพระองค์แรก ภูมิสถานสวยงามมาก ควรพานักเรียนไปชมด้วย ไม่ใช่ให้ไปดูเพื่อเกลียดชังพม่า การรบเป็นเรื่องของการเมือง ความอยู่รอดและค่านิยมสมัยนั้น แต่ไปดูเพื่อให้รู้ว่ายามบ้านเมืองไม่สงบทุกคนล้วนมีหน้าที่ของตนทั้งนั้น และถ้าจะตายเพื่อชาติก็ต้องยอม

อธิบายอีกครั้งว่าพม่าและมอญนั้นเดิมเป็นคนละอาณาจักรกัน เมืองหลวงพม่าเมื่อก่อนคืออังวะ เมืองหลวงมอญคือหงสาวดี ต่อมาพวกพม่าสายไทยใหญ่แยกมาตั้งกรุงตองอูต่างหาก ตองอูยิ่งใหญ่มากจนตีพม่าได้ และครอบครองอังวะ และยังไปตีมอญได้อีกจึงครอบครองหงสาวดี โดยผนวกเข้าด้วยกันเป็นอาณาจักรพม่าหมด มอญแท้ๆ นั้นไม่ชอบพม่านักเพราะทำให้เขาเสียบ้านเสียเมืองมาจนบัดนี้ พวกนี้ถ้ามีโอกาสจะสมัครใจเข้ามาสวามิภักดิ์อยุธยามากกว่า

สมัยพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้และกษัตริย์องค์ต่อมาคือพระเจ้าบุเรงนองได้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่หงสาวดี ยามใดที่กษัตริย์พม่ายกทัพจากอังวะมาตีไทย พงศาวดารจะเรียกว่า

พระเจ้ากรุงรัตนบุระอังวะ ยามใดยกมาจากตองอูจะเรียกว่า พระเจ้ากรุงตองอู ยามใดที่ยกมาจากหงสาวดี จะเรียกว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดี (ซึ่งก็คือกษัตริย์พม่า แต่ทหารเกณฑ์ในกองทัพมีทั้งพม่า มอญ ไทยใหญ่)

เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้สวรรคต กษัตริย์พระองค์ใหม่ไม่ใช่พระเจ้าตะโกนชะเวตี้ แต่คือพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองผู้ชนะสิบทิศ ทรงทราบว่าอยุธยาได้ช้างเผือกมาถึง ๗ ช้าง จึงทำทีมาขอแบ่ง ๒ ช้าง ไทยไม่ให้ พระเจ้าบุเรงนองจึงจัดทัพใหญ่มารบเรียกว่าสงครามช้างเผือก จนกระทั่งมาเหยียบถึงชานกรุงศรีอยุธยาขนาดตะโกนพูดกันได้ จึงเชิญสมเด็จพระมหาจักรพรรดิออกไปเจรจาตามแผนการปรองดองระงับการทำสงคราม คงคล้ายๆ คราวนายกฯ อภิสิทธิ์ เจรจากับกลุ่มคุณจตุพรนั่นแหละ โดยปลูกพลับพลาเจรจาต้าอวยกันแถววัดหน้าพระเมรุ (วัดนี้ยังอยู่ พระประธานงามนักหนาครูควรพานักเรียนไปชม) เพราะสมัยนั้นยังไม่มีสถาบันพระปกเกล้าให้เป็นที่เจรจาสงบศึก

การเรียกช้างนั้น ถ้าเป็นช้างป่าจะเรียกเป็นตัว ถ้าเป็นช้างบ้านจะเรียกเป็นเชือก แต่ถ้าเป็นช้างเผือกขึ้นระวางแล้วจะเรียกเป็นช้าง เอเชียถือว่าการที่พระมหากษัตริย์ได้ช้างเผือกมาในระหว่างครองราชย์แสดงถึงบุญญาธิการยิ่งใหญ่ สมเด็จ

พระมหาจักรพรรดิได้ชื่อว่าพระเจ้าช้างเผือกเพราะได้ช้างมาสู่พระบารมีหลายช้าง พระเจ้าบุเรงนองรู้ว่าช้างเผือกเป็นของรักของหวงของไทยจึงแต่งอุบายมาขอแบ่งช้างเผือก

เจรจาคราวนี้พระเจ้าบุเรงนองต่อรองว่ามาทั้งที ช้างเผือก ๒ ช้างไม่พอเสียแล้ว ต้องขอ ๔ ช้างจึงจะคุ้มค่าเดินทาง ไทยเห็นว่าพม่าล้อมหมดแล้วก็ต้องยอมแม้จะยังไม่เสียกรุง ผู้ชนะสิบทิศยังขอพระราเมศวรรัชทายาทหรือพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ไปอยู่พม่าอีกด้วยคงหวังเป็นตัวประกัน ซึ่งเราก็ยอม แต่หลังจากนั้นยังมีการต่อสู้กันตามหัวเมืองภาคเหนืออีกจนสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเหนื่อยหน่ายเต็มทีสละราชสมบัติให้พระมหินทร์ พระราชโอรสที่เหลืออยู่เป็นกษัตริย์ รัชกาลที่ ๑๗ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระมหินทราธิราช แต่ต่อมาก็ทรงหวนกลับมาครองราชย์ใหม่อีกหน ไม่นานก็สวรรคต สมเด็จพระมหินทราธิราชขึ้นเป็นกษัตริย์ ครั้งที่ ๒

ขณะนั้นพม่ายกทัพใหญ่มาล้อมกรุงอีกแล้วเพราะมีเรื่องอื่นเข้ามาทำให้พม่าหาเหตุได้ใหม่เรื่อยๆ พระเจ้าบุเรงนองคุมทัพหลวง ทัพอื่นมีพระมหาอุปราช พระเจ้าแปร พระเจ้าตองอู พระเจ้าอังวะ พระเจ้าหงสาวดีเป็นแม่ทัพเรียกว่ายกมาหมดจากทุกเมืองใหญ่ของพม่าเพราะกะจะตีให้แตก ที่สำคัญคือมีทัพ

พระมหาธรรมราชาจากพิษณุโลกมาสมทบด้วย แล้วจะเล่าว่าทำไมจึงไปร่วมด้วยช่วยกันกับพม่าเสียแล้ว

เดือน ๙ ปีมะเส็ง พ.ศ.๒๑๑๒ พม่าซึ่งล้อมอยุธยาอยู่ราว ๗ เดือน นำโดยพระเจ้าบุเรงนองก็ลั่นกลองรบบุกเข้าตีกรุงศรีอยุธยาแตกจนตกเป็นเมืองขึ้นสมใจพม่าเป็นครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราชนี่เอง

ศรีอยุธยา (๖)

ในรัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราช กษัตริย์รัชกาลที่ ๑๗ กรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าโดยราบคาบใน พ.ศ.๒๑๑๒ หลังจากที่ตั้งกรุงมาได้ ๒๑๙ ปี กษัตริย์พม่าที่ยกทัพมาตีคือพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เป็นอันปิดฉากยุคแรกของศรีอยุธยาราชธานีของพระเจ้าอู่ทอง

ว่ากันตามประวัติศาสตร์แล้ว พระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองพิษณุโลก ลูกเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ น้องเขยสมเด็จพระมหินทราธิราช มีบทบาทเข้าด้วยกับฝ่ายบุเรงนอง (พม่าเรียกบาเยียนนองหรือพระเจ้ากยอดินนรธา) อยู่มาก ถ้าไม่คิดว่าเป็นพระราชบิดาสมเด็จพระนเรศวรก็น่าจะมีเหตุให้ถูกติฉินว่าร้ายได้ แต่เมื่อมาคิดว่าทรงมีส่วนสำคัญในการช่วยพระนเรศวรกอบกู้บ้านเมืองจนพ้นจากเงื้อมมือพม่าในเวลาต่อมาก็ต้องถือว่าอาจเป็นการเดินแผนเดินอุบายอดเปรี้ยวไว้กินหวานหวานต้องอมขมต้องกลืนก็ได้

ข้อสำคัญคือเรื่องเก่าๆ ในทางประวัติศาสตร์นั้น เราไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์จึงยากจะรู้ว่าเท็จจริงเป็นอย่างไร ยิ่งเป็นอุบายการศึก แม้แต่คนเขียนพงศาวดารก็ยังยากจะรู้เบื้องหลังได้ คนรุ่นหลังจึงยิ่งไม่รู้ความใน

ถ้าให้ว่าไปตามข้อสันนิษฐานต้องเข้าใจว่าพระมหาธรรมราชาซึ่งเดิมเป็นขุนพิเรนทรเทพ เป็นคนเก่ง คนกล้า รักบ้านเมือง มิฉะนั้นจะยึดอำนาจจากขุนวรวงศาธิราชมาถวายพระเทียรราชาได้อย่างไร แต่ต้องจำด้วยว่าท่านมีเชื้อสายเจ้านายสุโขทัย สุโขทัยนั้นเป็นไม้เบื่อไม้เมากับอยุธยามาก่อนจนสุโขทัยค่อยๆ ถูกอยุธยากลืน ลึกๆ แล้วพระมหาธรรมราชาจึงอาจฝังใจบางอย่างและกินใจกับเจ้านายสายอยุธยาโดยเฉพาะราชวงศ์สุพรรณภูมิอยู่บ้างก็ได้

ในส่วนของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เจ้านายผู้มีพระคุณและพ่อตานั้นคงไม่กระไร แต่กับสมเด็จพระมหินทราธิราช พี่เมีย น่าจะกินใจไม่ถูกเส้นกันอยู่ ข้างพม่าเองก็คงยุแยงพระมหาธรรมราชาตามหลักแบ่งแยกแล้วปกครองด้วยข้อสำคัญคือ เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้สติฟั่นเฟือนจนถูกขุนนางหลอกพาเข้าป่าจับปลงพระชนม์ บุเรงนองขึ้นเป็นกษัตริย์เริ่มราชวงศ์ใหม่ กิตติศัพท์ของบุเรงนองในฐานะผู้ชนะสิบทิศนั้นใครได้ยินก็ครั่นคร้าม พระมหาธรรมราชาน่าจะรู้ดีว่าไร้ประโยชน์จะไปขวางทางปืนพม่า มีแต่จะโอนอ่อนให้พม่าไว้ใจแล้วค่อยคิดแก้ไขเอาทีหลัง

พระไชยเชษฐา กษัตริย์ลาวองค์ที่สละบัลลังก์เชียงใหม่ไปครองกรุงศรีสัตนาคนหุตเคยมีสาส์นมาขอพระเทพกษัตรี

ราชธิดาองค์เล็กของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไปเป็นมเหสี พระมหาธรรมราชาไม่อยากให้น้องเมียได้กับกษัตริย์ลาวจึงไปทูลบุเรงนองจนพม่าแต่งทัพมาดักชิงตัวไปกลางทาง เรื่องนี้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโกรธลูกเขยมาก

คราวหนึ่งสมเด็จพระมหินทราธิราชยกทัพจะไปตีพิษณุโลก เพราะเขม่นน้องเขยเต็มกำลังและคงคิดว่าเอาใจออกห่าง พระมหาธรรมราชาจึงไปเฝ้าพระเจ้าบุเรงนองถึงหงสาวดีเป็นครั้งแรก บุเรงนองปลาบปลื้มมากว่ามาสวามิภักดิ์จึงตั้งเป็นเจ้าฟ้าสองแควครองพิษณุโลกในฐานะเมืองประเทศราชนับแต่นั้น สมเด็จพระมหินทราธิราชเข้าตีพิษณุโลกไม่ได้แต่ก็นำพระวิสุทธิกษัตรี น้องสาวและพระเอกาทศรถ หลานลุงกลับลงมาอยุธยา เรียกว่าจะตัดญาติพรากผัวพรากเมียกันล่ะ

เรื่องนี้พม่าคงยิ้มแก้มปริว่า “เอาจนอยุธยาแตกกันเองหมดแล้ว” พระเจ้าบุเรงนองจึงนำทัพใหญ่บุกลงมาตีกรุงศรีอยุธยา พระมหาธรรมราชาผู้ตกพุ่มหม้ายเมียหนีจึงจำต้องนำทัพจากพิษณุโลกมาสมทบด้วย ล้อมกรุงได้ ๗ เดือนก็ตีอยุธยาแตก

เราเสียกรุงแก่พม่าสองครั้ง ครั้งแรกปี ๒๑๑๒ ในรัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราช ครั้งหลังปี ๒๓๑๐ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ห่างกัน ๑๙๘ ปี แต่ในการเสียกรุง

ครั้งแรก ชั่วดีถี่ห่างคงต้องรับว่ามือชั้นผู้ชนะสิบทิศ ไม่ใช่ "โจรกระจอก" เพราะเข้ามาอย่างกษัตริย์ พม่าแทบจะไม่ได้ทำลายบ้านเมืองวัดวังเหมือนจะเหยียบกรุงให้รู้ว่า "ไผเป็นไผ" เท่านั้น หลังจากบุเรงนองกลับไป อยุธยายังอยู่ได้เป็นปกติแต่ในฐานะเมืองประเทศราชซึ่งแปลว่าเมืองขึ้นแต่มีกษัตริย์ปกครองเองได้ แต่ในการเสียกรุงครั้งที่สอง ทัพพม่านำโดยแม่ทัพชื่อเนเมียวสีหบดี (กษัตริย์พม่าในเวลานั้นไม่ได้มา) ประพฤติดังโจรไล่ฆ่าฟันผู้คนและเผาบ้านเผาเมือง ๗ วัน ๗ คืน จนราบเรียบ ฟื้นอีกไม่ได้เลย สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงเรียกว่า "ปล้นพระนคร"

คนไทยไม่น้อยพลอยหลงรักจะเด็ดหรือบุเรงนองไปแล้วด้วยซ้ำ เวลาร้อง "ฟ้าลุ่มอิระวดี คืนนี้มีแต่ดาว" ก็ทำตาปรอยตามชรินทร์ไปด้วย

บุเรงนองกวาดต้อนชาวอยุธยาเป็นเชลยไปพม่า ทิ้งไว้ราว ๑ หมื่นคนเพื่อไม่ให้คิดการใหญ่ แล้วตั้งพระมหาธรรมราชาเป็นกษัตริย์อยุธยา พระมหาธรรมราชาถวายลูกสาวชื่อพระสุพรรณกัลยาและลูกชายชื่อพระนเรศวรกลับไปพม่าด้วย (พระนเรศวรอาจไปอยู่พม่าก่อนแล้ว) ส่วนสมเด็จพระมหินทราธิราชก็โดยเสด็จตามไปในขบวนด้วยอย่างผู้แพ้แต่สวรรคตเสียที่กลางทาง

ย้อนไปว่ากษัตริย์ครั้งกรุงสุโขทัยตั้งแต่ก่อนเกิดอยุธยานั้นรู้จักกิตติศัพท์ของกษัตริย์อินเดียพระองค์หนึ่งดีคือพระเจ้าอโศก ผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ต่อพระพุทธศาสนาในอินเดีย ลังกาและสุวรรณภูมิ เคยส่งพระมาเป็นสมณทูตจนดินแดนแถบนี้นับถือพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ราว พ.ศ.๓๐๐ สุโขทัยคงรู้เรื่องนี้และฝังใจมาจากพระที่มาจากนครศรีธรรมราช กษัตริย์สุโขทัยตั้งแต่พญาลิไทลงมาจึงมีพระนามว่าพระมหาธรรมราชาเช่นเดียวกับพระนามของพระเจ้าอโศก (นครศรีธรรมราช เรียกว่าพระยาศรีธรรมาโศกราชมหาธรรมราชา)

การที่ขุนพิเรนทรเทพได้เป็นกษัตริย์มีพระนามว่าสมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงเป็นการใช้ชื่อเจริญรอยตามกษัตริย์สุโขทัยผู้เป็นบรรพบุรุษเพราะทรงมีเชื้อสายสุโขทัย เมื่อครองราชย์เป็นกษัตริย์อยุธยารัชกาลที่ ๑๘ ก็ได้เปลี่ยนไปใช้พระนามว่าสมเด็จพระสรรเพชญเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นพระนามพระพุทธเจ้า ไม่ยอมใช้พระรามาธิบดีหรือพระบรมราชาธิบดีอันเป็นนามพระเป็นเจ้าของแขกตามแบบกษัตริย์อยุธยาพระองค์ก่อนๆ

เมื่อสิ้นสมเด็จพระมหินทราธิราช นักประวัติศาสตร์ถือว่าสิ้นราชวงศ์สุพรรณภูมิ (นับจากสมเด็จพระบรมราชาหรือขุนหลวงพงั่ว) และเริ่มราชวงศ์พระร่วงในรัชกาลสมเด็จ

พระมหาธรรมราชา (สมเด็จพระสรรเพชญ) ต่อไป โดยถือว่าเป็นวงศ์เชื้อสายพระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย

มีเรื่องแปลกว่าคนไทยรู้จักพระสุพรรณกัลยาดีว่าเป็นพระราชธิดาสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ยกถวายบุเรงนองและเป็นพระพี่นางของสมเด็จพระนเรศวร แต่พงศาวดารไทยกลับไม่ได้กล่าวถึง ไปปรากฏแต่ในพงศาวดารพม่า นักประวัติศาสตร์ไทยบางคนจึงสงสัยว่ามีตัวตนจริงไหม

พระนเรศวร (พม่าเรียกพระนเรศ) ไปอยู่พม่าตั้งแต่เด็กในฐานะตัวประกัน ช่วงนี้มีตำนานมากมาย เช่น เรื่องที่บุเรงนองเมตตามากว่าเก่งและฉลาด จนพระราชโอรสคือมังไชยสิงห์ (มังก็คือหม่องที่เรียกกันในภาษาไทย) และพระราชนัดดาคือมังสามเกียดริษยา เรื่องพระนเรศวรชนไก่กับมังสามเกียด "ไก่เชลยนี้เก่งนัก" เรื่องพระนเรศวรทรงพบรักกับเจ้าขรัวมณีจันทร์ ฯลฯ แต่ต่อมาก็ได้เสด็จกลับมาอยู่อยุธยา พระราชบิดาส่งขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลกในฐานะอุปราชเมื่อพระชนมายุ ๑๖ ปี

ที่พิษณุโลกยังมีซากวังพระนเรศวรอยู่ตรงข้ามวัดพระพุทธชินราช ผมเคยไปตรวจราชการพบว่ามีการสร้างโรงเรียนทับไว้แต่ขุดลงไปพบหลักฐานมากมาย ขณะนี้อยู่ระหว่างขุดค้นตกแต่ง ส่วนที่อยุธยาก็มีวังจันทรเกษมไว้เป็นที่ประทับเวลาเสด็จลงมาราชการ

เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสวรรคต (พม่ายกย่องว่าเป็นมหาราช) มังไชยสิงห์ พระราชโอรสได้เป็นกษัตริย์ชื่อพระเจ้านันทบุเรง ส่วนพระโอรสของพระเจ้านันทบุเรงที่ชื่อมังสามเกียดได้เป็นพระมหาอุปราชามังกะยอชวา องค์นี้มีอายุแก่กว่าพระนเรศวร พระนเรศวรจึงเรียก "เจ้าพี่" และเป็นองค์เดียวกับที่ทำยุทธหัตถีกับพระนเรศวร

พระนเรศวรเป็นผู้แทนอยุธยาขึ้นไปงานพระบรมศพบุเรงนองและแสดงความสวามิภักดิ์ต่อกษัตริย์พม่าพระองค์ใหม่ตามธรรมเนียมเจ้าประเทศราช เจ้าเมืองลุมและเมืองคังอีกสองเมืองขึ้นกลับแข็งข้อไม่ยอมมาสวามิภักดิ์ กษัตริย์พม่าจึงให้พระมหาอุปราชา พระสังขทัต และพระนเรศวรผลัดกันองค์ละวันไปปราบโชว์ฝีมือว่าใครแน่กว่ากัน เจ้าพม่าสององค์แรกแพ้ราบ วันที่สามพระนเรศวรวางแผนล้อมหน้าล้อมหลังยกเข้าตีจนชนะ พม่าเริ่มตระหนักแล้วว่า "เจ้าอยุธยาคนนี้ไม่เบา"

สมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งอยุธยาทรงทราบแล้วว่าสิ่งที่ทรงรอคอยมานานคือการที่อยุธยาเป็นอิสระจากพม่าบัดนี้อยู่ไม่ไกลแล้ว !

อยู่มาเมืองอังวะซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงอาณาจักรพม่ามาแต่เดิมจนพม่าอีกสายแยกไปตั้งกรุงตองอูเป็นเมืองหลวง

แล้ววกมาปราบทั้งพม่าอังวะ และมอญหงสาวดีเริ่มเข้มแข็งขึ้นอีกจนเป็นขบถ พระเจ้านันทบุเรงสั่งเมืองขึ้นทั้งหมดให้ยกทัพไปช่วยกันปราบ สำหรับอยุธยานั้นให้ยกทัพไปสมทบที่เมืองแครง (เคยเป็นของอาณาจักรมอญ) ส่วนพระองค์เองยกทัพนำหน้าไปล้อมเมืองอังวะก่อน และนัดแนะกับพระมหาอุปราชา พระราชโอรสว่าเมื่อพระนเรศวรยกทัพมาถึงเมืองแครง เจ้าคนนี้เก่งนักนานไปเป็นอันตรายจึงนัดแนะให้พระยาเกียรติ พระยารามขุนนางมอญลอบฆ่าเสียที่เมืองแครงแล้วกวาดต้อนทัพไทยรวมเป็นทัพหงสาวดียกไปตีอังวะ

พระยาเกียรติ พระยาราม เล่าอุบายนี้ให้พระมหาเถรคันฉ่องฟัง ในหนังท่านมุ้ย สรพงษ์ ชาตรี เล่นเป็นพระมหาเถรคนเหล่านี้เป็นมอญซึ่งเกลียดพม่าเป็นทุนอยู่แล้วจึงชวนกันไปทูลพระนเรศวรเล่าอุบายพม่า พระนเรศวรกริ้วมากว่าพม่าระแวงคิดร้ายต่อพระองค์ก่อนจึงเป็นโอกาสจะแยกตัวได้แล้ว ทรงสั่งให้เลิกทัพกลับอยุธยาทันที

ก่อนออกจากเมืองแครง ในเดือน ๖ ปีวอก พ.ศ.๒๑๒๗ (หลังเสียกรุง ๑๕ ปี) พระนเรศวรประกาศอิสรภาพหลั่งทักษิโณทกลงบนแผ่นดินแครง ประกาศว่านับแต่นี้ไปกรุงศรีอยุธยาและกรุงหงสาวดีเป็นอันขาดไมตรีกัน ขอฟ้าดินจงเป็นพยานเถิด

วันนี้คือวันประกาศอิสรภาพของไทย แต่เป็นการประกาศฝ่ายเดียว พม่าจะยอมรับหรือไม่ยังต้องดูว่ารบรากันต่อไปอีกไหม ใครชนะ

แต่ที่แน่คือ “ผู้พันเบิร์ด” คุณวันชนะ สวัสดี นายทหารที่เล่นหนังท่านมุ้ยเป็นพระนเรศวรนั้นเล่นได้ดีนักหนา ดูแข็งแกร่งกล้าหาญ หน้าตาดี มีสง่าแต่ไม่ถึงกับสำอาง และดูโบราณเป็นไทยสมัยนั้นดี !

เรื่องของพระนเรศวรเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราชของท่านมุ้ยจึงต้องสร้างตั้งหลายภาค ทุ่มทุนหลายร้อยล้านบาท ชีวิตของพระองค์เป็นมหาวีรกรรมที่คนไทยต้องเรียนรู้ สิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรแล้ว พม่าไม่เคยมาเหยียบอยุธยาอีกเลยร่วม ๒๐๐ ปี

เคยนึกเล่นๆ ว่าถ้าวันนั้นไม่มีคนอย่างสมเด็จพระนเรศวรป่านนี้ผมอาจเป็นหม่องนุ่งโสร่งเดินขายหมากขายพลูอยู่แถวชเวดากองหรือไม่ก็เป็นพม่าแทงกบอยู่ตามชายแดนหรือไม่อีกทีก็เข้าพวกไปกับอองซาน ซูจี รู้แล้วรู้รอดไปแล้วก็ได้

ศรีอยุธยา (๗)

ผมไปเที่ยวพม่าเคยถามคนพม่าว่าประวัติศาสตร์พม่าเขียนถึงสมเด็จพระนเรศวรไว้อย่างไร ได้คำตอบว่าเขียนถึงเหมือนกันแต่ออกไปในทางว่าเป็นเจ้าประเทศราชเป็นขบถแยกตนออกไปเป็นอิสระ ที่จริงพงศาวดารพม่าไม่ได้ความสำคัญแก่สงครามพม่ากับไทยเท่าไรนัก เพราะพม่ามีเรื่องรบกับมอญ ไทยใหญ่มากกว่า ก็คงเหมือนที่เราเขียนถึงเจ้าอนุวงศ์ของลาวคราววีรกรรมท้าวสุรนารีแต่พงศาวดารลาวยกย่องเจ้าอนุวงศ์มากว่าเป็นวีรบุรุษของเขา

มอญสิ กลับให้ความสำคัญแก่สมเด็จพระนเรศวรเพราะบทบาทของพระองค์ดูจะสะใจมอญอยู่มาก ผมไปเที่ยวหงสาวดี ไกด์ชาวมอญอธิบายเรื่อง "พระนเรศ" เป็นฉากๆ ว่าเก่งอย่างนั้นดีอย่างนี้ บางเรื่องเรายังไม่เคยรู้ด้วยซ้ำ

ตอนที่แล้วเล่าว่าหลังจากที่พระนเรศวรทรงทราบจากพระยาเกียรติ พระยาราม ขุนนางมอญและพระมหาเถรคันฉ่องว่า พระมหาอุปราชาล่อพระนเรศวรเข้ามาติดกับที่เมืองแครงก่อนจะยกไปสู้กับกรุงอังวะ และให้พระยาทั้งสองลอบปลงพระชนม์เสีย จึงทรงเลิกทัพกลับอยุธยา ก่อนกลับได้ทรงหลั่งน้ำเหนือแม่ธรณีเมืองแครงเป็นพยานว่าขอประกาศอิสรภาพ

พระมหาเถรคันฉ่อง พระยาเกียรติ พระยาราม และมอญอีกเป็นอันมากตามเสด็จกลับมาอยุธยาด้วย พม่าให้สุรกรรมาเป็นแม่ทัพตามไปติดๆ จนถึงแม่น้ำสะโตง แต่พระนเรศวรข้ามไปอีกฝั่งแล้ว ต่างยิงปืนไฟข้ามแม่น้ำใส่กัน พระนเรศวรใช้พระแสงปืนต้นยาว ๙ คืบยิงข้ามแม่น้ำถูกสุรกรรมาตายคาคอช้าง พม่าจึงเลิกทัพกลับ ครั้งถึงอยุธยาโปรดฯ ให้พระมหาเถรไปอยู่วัดมหาธาตุ พระยาทั้งสองเข้ารับราชการตั้งครอบครัวอยู่แถวบ้านขมิ้นในเกาะเมือง

จำชื่อและบทบาทพระยาเกียรติ พระยารามไว้ด้วย

พระนเรศวรเป็นคนเก่งกล้ามาก เรียกว่าชำนาญทั้งการรบทางบกและทางน้ำ บนหลังม้าหลังช้างและในเรือ เคยลงเรือทรงพระแสงปืนไล่ยิงข้าศึกคือพระยาจีนจันตุมาแล้ว

หลังประกาศอิสรภาพสองปี พระเจ้านันทบุเรงเริ่มว่างแล้วจึงนำทัพมีพระมหาอุปราชา และพระเจ้าตองอูแยกเป็นอีกสองทัพยกเข้ามาถึงบางปะอิน บางปะหัน สีกุก แต่พระนเรศวรทรงม้าออกไปตีโต้ข้าศึกนอกเกาะจนกระเจิง ทั้งทรงคาบพระแสงดาบปีนค่ายตีพม่าแตกอีกด้วย

ปี ๒๑๓๓ สมเด็จพระมหาธรรมราชา พระสรรเพชญสวรรคต พระนเรศวรได้ขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๑๙ ของอยุธยาทรงพระนามว่าสมเด็จพระสรรเพชญ (ที่ ๒) ขณะมี

พระชนมพรรษา ๓๕ พรรษาเป็นพระองค์ที่ ๒ ของราชวงศ์สุโขทัยหรือพระร่วง แต่ความที่ทรงเป็นนักรบไม่ใคร่อยู่ประจำกรุง จึงทรงตั้งพระราชอนุชาเป็นสมเด็จพระเอกาทศรถพระมหาอุปราช (เรียกกันว่าพระองค์ขาวคู่กับพระนเรศวรซึ่งผิวคล้ำเรียกว่าพระองค์ดำ) แต่ให้มีพระเกียรติยศเสมือนพระมหากษัตริย์อีกพระองค์ พงศาวดารเรียกว่าพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์

ปีนั้นพม่าทราบว่าอยุธยามีการผลัดแผ่นดิน สมเด็จพระนเรศวรก็ไม่ใคร่ประทับอยู่ในกรุง จึงส่งพระมหาอุปราชาเป็นแม่ทัพเข้ามาตีอีก ไทยตอบโต้จนทัพพม่าแตกยับเยินกลับไปอีก ความอัปยศครั้งนี้มอญยังกล่าวถึงและสะใจตีปี๊บไปถึงว่าอยุธยาหวิดจะจับพระมหาอุปราชาได้แล้ว หลังจากนั้นไทยพม่ายังรบกันตามชายแดนอีกหลายหนแต่ไทยชนะทุกครั้ง

ปี ๒๑๓๕ พระเจ้านันทบุเรงเห็นว่าสมควรที่พม่าจะยกทัพใหญ่เรือนแสนไปตีอยุธยาสั่งสอนอีกครั้ง หนอย ! เป็นเมืองขึ้นแท้ๆ เผยอมาประกาศอิสรภาพและยังตีทัพพม่าแตกครั้งแล้วครั้งเล่า จึงสั่งให้พระมหาอุปราชาเป็นแม่ทัพยกทัพแก้หน้าไปล้างอาย พระมหาอุปราชายังอกสั่นขวัญแขวนจากสงครามคราวก่อน จึงทูลว่าโหรทำนายว่ามีเคราะห์ ไม่ควรออกจากเมือง

พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงกริ้วมาก ตรัสว่าเสียดายขายหน้าถึงพระเจ้าบุเรงนองปฐมกษัตริย์ ส่วนพงศาวดารไทยว่าเอาไว้ยืดยาว แต่สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงแต่งลิลิตตะเลงพ่ายพรรณนาตอนนี้ไว้ดีนัก พระเจ้านันทบุเรงทรงเอ็ดตะโรว่า

"เจ้าอยุธยามีบุตร ล้วนยงยุทธเชี่ยวชาญ หาญหักศึกบ่มิย่อ ต่อสู้ศึกบ่มิหย่อน ไป่พักวอนว่าใช้ ให้ ธ หวง ธ ห้าม แม้นเจ้าคร้ามเคราะห์กาจ จงอย่ายาตรยุทธนา เอาพัสตราสตรีสวมอินทรีย์สร่างเคราะห์" เจ็บไหมล่ะ !

พระมหาอุปราชาฟังแล้วละอายเกิดฮึกเหิมจึงนำทัพหงสาวดี เมืองแปร และตองอู ราว ๒๔๐,๐๐๐ คน เข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ตอนนี้ชักยุ่งเพราะพงศาวดารพม่ารักษาเหลี่ยมเขียนว่า พม่ายกเข้ามาเหยียบถึงชานกรุงแล้วแปลว่าเก่งไหมล่ะ ! สมเด็จพระนเรศวรทรงช้างออกไปรบ และโรมรันพันตูชนช้างกันที่ชานเมืองเรียกว่ายุทธหัตถี "ไทยยิงปืนถูกพระมหาอุปราชา" แต่นัดจินหน่องแม่ทัพตองอูไสช้างเข้าชนสมเด็จพระนเรศวรจนถอยกลับไป รวมความคือพม่าบอกว่าพระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์เพราะ "ถูกยิง" ต่างหากไม่ใช่ถูกฟัน และอยุธยาเป็นฝ่ายถอยทัพกลับเข้ากรุงก่อน

พงศาวดารมอญกลับบอกว่ามีการยุทธหัตถีกันที่

สุพรรณบุรี สมเด็จพระนเรศวรฟันด้วยพระแสงของ้าวถูกพระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์

พงศาวดารไทยกล่าวว่ายุทธหัตถีเกิดที่หนองสาหร่ายแถวชายแดนไทยพม่า สมเด็จพระนเรศวรทรงช้างต้นชื่อพระยาไชยานุภาพ เตลิดเข้าไปในหมู่ทหารพม่า ทหารไทยตามไปไม่ทัน สมเด็จพระนเรศวรทรงใช้ปัญญาว่าถ้าตะลุมบอนกันทรงแพ้แน่เพราะไม่มีรี้พลจึงคิดอุบายท้าพระมหาอุปราชาให้ชนช้างตัวต่อตัว พระมหาอุปราชานั้นแม้จะขลาดแต่มีขัตติยมานะอยู่มาก เห็นใครท้าอะไรเป็นอันฟิตขึ้นมาทุกทีจึงรับคำท้าเข้ายุทธหัตถี แต่ก็ถูกสมเด็จพระนเรศวรใช้พระแสงของ้าวฟันไหล่ขวาขาดสิ้นพระชนม์ ทัพพม่าจึงแตกพ่ายไป

ตอนสมเด็จพระนเรศวรตรัสเชิญทำยุทธหัตถีนั้น ลิลิตตะเลงพ่ายแต่งไว้ไพเราะนัก ผมจำมาเกือบ ๔๐ ปีแล้ว

พระพี่พระผู้ผ่าน ภพอุต ดมเอย
ไปชอบเชษฐ์ยืนหยุด ร่มไม้
เชิญราชร่วมคชยุทธ เผยอเกียรติ ไว้แฮ
สืบแต่สองเราไซร้ สุดสิ้นฤๅมี

วันทำยุทธหัตถีนั้นเคยคำนวณกันว่าเป็นวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๑๓๕ ครม.นานมาแล้วจึงมีมติให้วันที่ ๒๕ มกราคมเป็นวันสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและวันกองทัพไทย

มาสมัยที่ผมเป็นรองนายกรัฐมนตรี นักปราชญ์ราชบัณฑิตร้องมาว่าคำนวณผิดและคำนวณใหม่แล้วว่าตรงกับวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๑๓๕ ต่างหาก ผมขอให้หลายสถาบันช่วยกันตรวจสอบจนได้ความเห็นตรงกันจึงเสนอคณะรัฐมนตรีให้ประกาศว่าวันที่ ๑๘ มกราคมเป็นวันยุทธหัตถีหรือวันสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่ทางกองทัพไทยยังเหนียมๆ ไม่ยอมเปลี่ยนวันกองทัพไทยจนอีกสองปีต่อมาจึงยอมเปลี่ยนเป็นวันที่ ๑๘ มกราคม เรียบร้อยแล้ว

การทำยุทธหัตถีมีชัยชนะครั้งนั้นลือเลื่องไปทั่วนานาประเทศ เพราะถือเป็นวีรกรรมของยอดนักรบ คำว่ายุทธแปลว่ารบ หัตถีแปลว่าผู้มีมือ หมายถึงช้างซึ่งมีงวง วันนี้ยังเถียงกันอยู่ว่าการทำยุทธหัตถีเกิดขึ้นที่ไหน ส่วนใหญ่คล้อยตามพงศาวดารว่าเกิดขึ้นที่หนองสาหร่าย บัดนี้คือดอนเจดีย์อยู่ในสุพรรณบุรีเพราะมีซากอิฐที่เชื่อว่าเป็นเจดีย์ที่สมเด็จพระนเรศวรให้ก่อครอบไว้เป็นที่ระลึก แต่ที่กาญจนบุรีก็มีร่องรอยกระดูกทับถมกันที่อำเภอพนมทวน จึงมีบางคนเชื่อว่าเป็นสมรภูมิยุทธหัตถี สำหรับทางราชการประกาศว่าอยู่ที่ดอนเจดีย์สุพรรณฯ ไม่เชื่อไปถามคุณบรรหารดูก็ได้ !

กลับเข้ากรุงคราวนั้น สมเด็จพระนเรศวรให้ชำระความทหารที่ตามขบวนไม่ทัน เกือบให้นำไปประหารอยู่แล้ว แต่

สมเด็จพระพนวัต วัดป่าแก้ว (บางคนเชื่อว่าคือวัดใหญ่ชัยมงคล) นำพระ ๒๕ รูปเข้าบิณฑบาตขอชีวิต อุปมาว่าเป็นพระเกียรติยศที่รบโดยไม่มีทหารตามไปช่วยเสมือนคราวพระพุทธเจ้าตรัสรู้พระองค์เดียวไม่มีปัญจวัคคีย์อยู่ช่วย ถ้ามีคนอยู่ช่วยก็จะไม่ยิ่งใหญ่ นับเป็นอุปมาโวหารแยบคาย จึงพระราชทานอภัยให้ไปรบแก้ตัวแทน

พระเจ้านันทบุเรงสูญเสียพระราชโอรสคราวนั้นถึงขั้น "พระสติแตก" ทั้งเจ็บทั้งอาย ตำนานกล่าวว่าทรงฆ่าพระสุพรรณกัลยาและลูกแก้แค้น (ตกทอดจากพระเจ้าบุเรงนองมาเป็นพระสนมของพระองค์) ภายหลังทรงต้องลี้ภัยไปอยู่เมืองตองอู (ราชธานีเดิมของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้) แต่นัดจินหน่องเจ้าเมืองตองอูก็ลอบปลงพระชนม์แย่งราชสมบัติ ขณะนั้นเมืองอังวะ (เคยเป็นราชธานีเก่าอาณาจักรพม่ามาแต่ต้น) มีผู้นำตั้งตนเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ชื่อพระเจ้าสีหสุธรรมราชา ตีได้ทั้งตองอูและหงสาวดีจนรวมเป็นหนึ่งเดียวชื่ออาณาจักรพม่า ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่กรุงอังวะได้ยกทัพเข้ามาตีชายแดนไทย

สมเด็จพระนเรศวรเสร็จศึกจากพม่าหนโน้นแล้ว ยังทรงแผ่พระราชอาณาจักรไปจรดเหนือจรดใต้จนถึงเชียงใหม่ กัมพูชา ตีได้ทวาย ตะนาวศรี หัวเมืองมอญในอำนาจหงสาวดีทั้งหมด หัวเมืองไทยใหญ่และแสนหวี พอทรงทราบว่าพระเจ้า

กรุงรัตนบุระอังวะองค์ใหม่ยกทัพมาตีชายแดนไทยก็ทรงกรีธาทัพ ๑๐๐,๐๐๐ คนขึ้นเหนือจะไปตีกรุงอังวะแตกบ้างให้จงได้

ปี ๒๑๔๗ สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถนำทัพจะไปเหยียบอังวะ ผ่านเชียงใหม่ ข้ามแม่น้ำสาละวินถึงเมืองหาง (ปัจจุบันอยู่ชายแดนไทยพม่า) แต่ประชวรด้วยไข้ทรพิษก่อนถึงอังวะ พอถึงวันจันทร์ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ตรงกับ พ.ศ.๒๑๔๗ สมเด็จพระนเรศวรสวรรคตที่เมืองหาง พระชนมพรรษา ๕๐ พรรษา ครองราชย์ ๑๕ ปี

พระราชกฤดาภินิหารยิ่งใหญ่นัก ทรงเป็นมหาราชของไทย !

สมเด็จพระเอกาทศรถได้ครองราชย์เป็นสมเด็จพระสรรเพชญ (ที่ ๓) รัชกาลที่ ๒๐ ได้ทรงตั้งเจ้าฟ้าสุทัศน์พระราชโอรสพระองค์ใหญ่เป็นพระมหาอุปราช ต่อมากริ้วจนว่ากันว่า "เจ้าฟ้าสุทัศน์เสวยยาพิษสิ้นพระชนม์" แต่จดหมายเหตุฝรั่งบันทึกว่า ถูกลงโทษจนสิ้นพระชนม์ด้วยข้อหาขบถ และยังกล่าวต่อไปว่าตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถมีพระอารมณ์ไม่ปกติ เข้าทำนองแปรปรวนฟั่นเฟือน

ครองราชย์ได้ ๑๕ ปี สมเด็จพระเอกาทศรถสวรรคต เจ้านายขุนนางยกเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ พระราชโอรสอีกพระองค์ซึ่งพิการพระเนตรบอดข้างหนึ่งขึ้นเป็นสมเด็จพระ

สรรเพชญ (ที่ ๔) กษัตริย์รัชกาลที่ ๒๑ พงศาวดารกล่าวว่าเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอ ไร้ความสามารถ บ้านเมืองไม่เป็นปกติสุข จดหมายเหตุฝรั่งบันทึกว่าแม้แต่โจรสลัดญี่ปุ่นยังบุกเข้าปล้นจนถึงในพระราชวังได้ ครองราชย์ได้ปีเศษ พระราชโอรสอีกพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถประสูติจากพระสนม ชื่อ พระอินทราชา ออกผนวชเป็นพระอยู่วัดระฆังมานานแล้วจนได้เป็นพระพิมลธรรม เห็นว่าบ้านเมืองไม่เรียบร้อยจึงนำผู้คนเข้ายึดวังจับสมเด็จพระศรีเสาวภาคย์สำเร็จโทษแล้วนำพระศพไปฝังที่วัดโคกพระยา

พระพิมลธรรมจะสึกก่อนยึดวัง หรือยึดวังแล้วจึงค่อยสึกก็ไม่รู้ แต่ได้ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๒๒ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมซึ่งตรงกับคำว่าธรรมราชานั่นเอง บ้านเมืองยุคนี้ปลอดพ้นจากสงครามพม่าแล้ว มีแต่ไทยจะรบกันเองพลางพัฒนาสร้างชาติบ้านเมืองด้านศาสนา วรรณคดีสถาปัตยกรรมและการค้าขายไปพลาง เรียกว่าใช้ทั้งนโยบายแก้ไขและแก้แค้นปนๆ กันไป ไอ้ที่จะเรียบร้อยจึงไม่เรียบร้อยจนได้

เรามันชอบอย่างนี้เสียด้วย ยามศึกเรารบ ยามสงบเราตีกันเอง !

ศรีอยุธยา (๘)

ย้อนกลับไปพูดถึงสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ไม่ปรากฏว่าทรงยกสตรีใดขึ้นเป็นพระอัครมเหสี ที่จริงจะมีพระภรรยาเจ้าไม่ว่าชั้นใดหรือไม่ก็ยังไม่มีหลักฐาน อาจจะทรงเอาแต่รบทัพจับศึกก็ได้ จึงไม่ปรากฏว่ามีพระราชโอรสธิดาหรือผู้สืบเชื้อสายแต่มีเรื่องเล่าถึงสตรีที่ทรงรักตั้งแต่วัยรุ่นคือเจ้าขรัวมณีจันทร์ซึ่งได้ตามเสด็จหนีจากพม่าเข้ามาอยู่อยุธยา พงศาวดารไทยกล่าวว่าเจ้าขรัวมณีจันทร์มีชีวิตต่อมาจนถึงสมัยพระเจ้าทรงธรรม

เครื่องหมายแห่งวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรที่ยังปรากฏสืบมา รัชกาลที่ ๑ ทรงจำลองสร้างไว้เป็นของใหม่ยุครัตนโกสินทร์ แต่ตั้งชื่อตามของเดิมเป็นมงคล บัดนี้เก็บรักษาไว้ในพระบรมมหาราชวัง เวลาทำพิธีบรมราชาภิเษกพระมหากษัตริย์ไทยจะเชิญออกมาประดิษฐานเป็นสิริมงคลสูงส่งคือพระแสงปืนข้ามแม่น้ำสะโตง (ใช้ยิงสุรกรรมาแม่ทัพพม่า) พระแสงดาบคาบค่าย (ใช้คาบปีนรั้วทัพพม่าขึ้นไปต่อสู้ถึงหอคอย) พระมาลาเบี่ยง (ถูกพม่าฟันหมวกจนบิ่น) และพระแสงของ้าวแสนพลพ่าย (ใช้ฟันพระมหาอุปราชา) ชาติไทยเป็นเอกราชมาได้ด้วยของทั้ง ๔ นี้

พระราชานุสาวรีย์มหาราชพระองค์นี้มีอยู่หลายแห่ง ที่อนุสรณ์สถานดอนเจดีย์ สุพรรณบุรีแห่งหนึ่ง ทางจังหวัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระนเรศวรไว้ใต้ถุนน่าดูนัก ที่ทุ่งมะขามหย่องนอกเกาะอยุธยาแห่งหนึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง ผมไปยืนดูทีไรน้ำตาซึม พระเดชพระคุณท่วมหัวจริงๆ เจ้าประคุณเอ๋ย และที่หน้ากองบัญชาการกองทัพไทย ถนนแจ้งวัฒนะชานกรุงใกล้ศูนย์ราชการแค่นี้เองอีกแห่งหนึ่ง ครูโรงเรียนไหนยังไม่รู้จักพานักเรียนไปชมให้ได้สักแห่ง ผมว่าน่าเสียดาย !

ได้เล่าแล้วว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ครองราชย์ต่อจากสมเด็จเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ พระราชโอรสสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงเป็นกษัตริย์อยุธยาพระองค์ที่ ๒๒ และเป็นลำดับที่ ๕ ในราชวงศ์สุโขทัย ก่อนจะได้ราชสมบัติเป็นแค่เจ้าชั้นลูกเธอของสมเด็จพระเอกาทศรถ แต่บางคนเชื่อว่าดีไม่ดีอาจเป็นลูกเธอของสมเด็จพระนเรศวรด้วยซ้ำ ที่แน่คือพระชนนีมิได้เป็นพระอัครมเหสี มิฉะนั้นคงได้ครองราชย์ก่อนสมเด็จเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ไปแล้วเพราะพระชนมายุมากกว่าและฉลาดหลักแหลมกว่าเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ เมื่อแรกประสูติเป็นพระอินทราชาภายหลังพระราชชนกคงเกรงจะก่อความยุ่งยากในการสืบราชสมบัติจึงให้ออกผนวชและไปประทับที่

วัดระฆัง (บัดนี้คือวัดวรโพธิ์ยังมีอยู่) จนได้เป็นพระราชาคณะชื่อพระพิมลธรรม

สมณศักดิ์พระพิมลธรรมสมัยอยุธยาตอนนั้นอาจไม่ใหญ่โตนัก แต่มาถึงกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงบัดนี้เป็นสมณศักดิ์ของพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จ ๑ ใน ๔ ที่สำคัญในแผ่นดินคือพระพิมลธรรม พระธรรมวโรดม พระพรหมมุนี และพระอุบาลี

พระพิมลธรรมจะสึกก่อนนำพระและทหารเข้ายึดอำนาจจากสมเด็จพระศรีสรรเพชญ (ที่ ๔) หรือจะยึดอำนาจจากสมเด็จเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์แล้วจึงลาผนวชภายหลังยังสับสนอยู่ แต่พิเคราะห์ดูเหตุผลแล้วน่าจะสึกก่อน จะครองผ้าเหลืองวิ่งจีวรปลิวเข้ายึดอำนาจแล้วสั่งสำเร็จโทษสมเด็จเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ได้กระไร ครองราชย์แล้วทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม คำแปลใกล้เคียงกับธรรมราชาตามคตินิยมสุโขทัยฝ่ายพระราชบรรพบุรุษ

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากตามประสาคนเคยบวชเรียน ในรัชกาลนี้มีการค้นพบรอยพระพุทธบาทที่สระบุรี ถ้าว่าตามตำนานจะพิลึกพิลั่นมาก แต่ถ้าดูให้เป็นวิทยาศาสตร์และรัฐศาสตร์เข้าใจว่าอาจทำขึ้นเพื่อเหตุผลทางการเมืองให้คนคร้ามเกรงก็ได้ว่าพระเจ้าแผ่นดิน

พระองค์นี้มีบุญ พอขึ้นเป็นใหญ่ก็ได้พบของศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง โปรดฯ ให้สร้างมณฑปครอบและมีพระราชพิธีจัดขบวนเสด็จพระราชดำเนินเป็นการใหญ่ไปทรงนมัสการพระพุทธบาทมาทุกรัชกาลตลอดสมัยอยุธยา จะว่าเป็นปูชนียสถานสำคัญที่สุดในสมัยอยุธยาก็ว่าได้

สมัยนั้นการคบค้ากับต่างประเทศเริ่มมีมากโดยเฉพาะกับเปอร์เซีย ฮอลันดาซึ่งเราเรียกว่าวิลันดา อังกฤษ และญี่ปุ่นจนถึงกับเข้ามาตั้งห้างและเข้าเป็นทหาร นายห้างฮอลันดาคนหนึ่งชื่อฟอนฟลีต เราเรียกว่าวันวลิตเข้ามาค้าขายในอยุธยาจนเข้านอกออกในราชสำนักได้ วันวลิตได้เรียบเรียงจดหมายเหตุเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยนั้นไว้อย่างละเอียดได้ความรู้เป็นอันมากและน่าเชื่อถือด้วย

คนสำคัญในสมัยนั้นที่ควรกล่าวถึงคือพ่อค้าเปอร์เซียนับถือศาสนาอิสลามชื่อเฉกอาหมัด (เฉกคือชีค) แล่นเรือเข้ามาจากเมืองกุม (ปัจจุบันอยู่ในอิหร่าน) นำสินค้าเข้ามาค้าขายจนมั่งคั่ง ทรงนับเป็นพระสหาย เพราะนอกจากคงจะช่วยอุดหนุนราชการด้านทรัพย์สินเงินทองแล้วยังเป็นกำลังหลักช่วยควบคุมดูแลพวกมุสลิมต่างพระเนตรพระกรรณอีกด้วย คราวพวกญี่ปุ่นก่อการขบถจะจับพระองค์ขณะเสด็จลงทรงฟังพระสอนบาลีก็ได้ท่านผู้นี้ช่วยจนทรงรอดพ้นไปได้จึงโปรดฯ ให้

เป็นเจ้าพระยาบวรรัตนนายกเทียบเท่าอัครมหาเสนาบดีแต่ไม่ต้องทำราชการใดๆ

ลูกหลานของท่านเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองมาทุกยุคสมัยจนตราบถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ยากที่จะหาวงศ์ตระกูลใดในประเทศนี้เสมอเหมือน เฉกอาหมัดผู้นี้คือต้นตอบ่อเกิดสกุลบุนนาคครับ !

คนสำคัญอีกคนเป็นข้าราชการที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงไว้วางพระราชหฤทัยมาก ในรัชกาลนี้ได้เป็นพระยาศรีวรวงศ์ ประวัติยังอึมครึมอยู่ ว่ากันว่าอาจเป็นพระราชโอรสสมเด็จพระเอกาทศรถประสูติจากสาวชาวบ้านธรรมดา บ้างก็ว่าอาจเป็นญาติข้างแม่ของพระเจ้าทรงธรรมจึงมิได้เป็นเจ้ามาแต่กำเนิด เอาเป็นว่าต่อไปท่านได้เป็นเจ้าพระยามหาเสนาซึ่งใหญ่ยิ่งมากในรัชกาลหน้า และยังได้ครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์เริ่มพระราชวงศ์ใหม่อีกด้วย

เมื่อสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต พระยาศรีวรวงศ์ได้ยกราชสมบัติถวายสมเด็จพระเชษฐาธิราช พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทั้งที่ความจริงพระศรีศิลป์ น้องชายสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเข้าคิวรออยู่ สมเด็จพระเชษฐาธิราชเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๒๓ ตัวพระยาศรีวรวงศ์เองมีคุณงามความดีได้เป็นเจ้าพระยามหาเสนา สมุหพระกลาโหม คนทั่วไป

เรียกว่าเจ้าพระยากลาโหม มีอำนาจมากเพราะเป็นคนตั้งพระเจ้าแผ่นดิน

ตอนต้นรัชกาลพระศรีศิลป์ยกทัพมาก่อการขบถทวงราชสมบัติแต่ถูกจับได้และนำตัวไปสำเร็จโทษที่วัดโคกพระยา วันหนึ่งเจ้าพระยากลาโหมจัดงานศพมารดา ผู้คนไปร่วมงานทั้งอยุธยา สมเด็จพระเชษฐาธิราชกริ้วว่าเป็นแค่อัครมหาเสนาบดีคนยังประจบเอาใจขนาดนี้ บางทีอาจทรงริษยาด้วยจึงทรงระแวงว่าเจ้าพระยากลาโหมอาจเป็นขบถ ทรงแสร้งเรียกให้มาเฝ้าฯ ด่วน แต่เจ้าพระยากลาโหมรู้ทันประกาศก้องว่าท่านเองได้ทำราชการมาด้วยความจงรักภักดี บัดนี้พระเจ้าแผ่นดินกล่าวหาว่าจะเป็นขบถก็จะขอเป็นขบถล่ะ ว่าแล้วก็คุมผู้คนที่ภักดีเข้าจับสมเด็จพระเชษฐาธิราชปลงพระชนม์เสียที่วัดโคกพระยา

ขุนนางยกราชสมบัติให้เจ้าพระยากลาโหมแต่ท่านไม่ยอมรับกลับแสดงอาการว่าจงรักภักดีโดยขอถวายพระอาทิตยวงศ์พระราชโอรสอีกพระองค์ของพระเจ้าทรงธรรมขณะนั้นพระชันษา ๑๐ ปี สมเด็จพระอาทิตยวงศ์ กษัตริย์พระองค์ที่ ๒๔ ยังเด็กนัก วันๆ เอาแต่เล่นไม่เป็นโล้เป็นพาย หกเดือนต่อมาขุนนางก็พร้อมใจกันถอดสมเด็จพระอาทิตยวงศ์ พงศาวดารกล่าวว่า “จำจะยกพระอาทิตยวงศ์ลงเสียจากเศวตฉัตร” แล้ว

มอบราชสมบัติให้เจ้าพระยากลาโหมขึ้นครองราชย์ให้รู้แล้วรู้รอด คราวนี้ท่านยอมรับ เป็นอันสิ้นสุดวงศ์พระร่วงและเริ่มพระราชวงศ์ใหม่

กษัตริย์พระองค์ใหม่นี้ชื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง รัชกาลที่ ๒๕ แห่งอยุธยา แต่ความที่ยังหาหลักฐานเชื่อมโยงกับราชวงศ์สุโขทัยซึ่งเริ่มตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระมหาธรรมราชาไม่ได้ จึงถือว่าเป็นการเริ่มราชวงศ์ใหม่ นักประวัติศาสตร์เรียกว่าราชวงศ์ปราสาททอง

คำว่า "ปราสาททอง" ไม่ใช่พระนาม แต่เป็นเพราะรัชกาลนี้โปรดฯ ให้สร้างพระมหาปราสาทจักรวรรดิไพชยนต์ปิดทองทั้งหลังซึ่งเป็นเรื่องแปลกในสมัยนั้น คนทั้งปวงจึงเรียกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง

พระเจ้าปราสาททองฉลาดหลักแหลมแต่ดูจะมีเล่ห์เหลี่ยมแพรวพราวอยู่ การยกพระเชษฐาธิราชขึ้นเป็นกษัตริย์แทนที่จะถวายพระศรีศิลป์จะมองว่าเป็นการรักษากฎเกณฑ์ก็ได้ แต่ความจริงพระศรีศิลป์มีความสามารถและมีพระชนมายุสูงกว่าพระเชษฐาธิราชมาก ขุนนางเองก็ไม่ได้ยอมรับพระเชษฐาธิราชเท่าไรนัก การคุมกำลังมายึดอำนาจจากพระเชษฐาธิราชอ้างว่าถูกกล่าวหาก่อนว่าจะเป็นขบถก็ยังน่าคิดว่าพระเชษฐาธิราชอาจมีเหตุควรระแวงก็ได้ การยึดอำนาจจากพระเชษฐาธิราชแล้ว

ทำทีถวายราชสมบัติแด่พระอาทิตยวงศ์ทั้งที่รู้ว่าเป็นเด็กอาจยกย่องเพื่อทำลายง่ายๆ ภายหลังก็ได้คล้ายๆ ที่ทหารปฏิวัติแล้วยกพลเรือนเป็นนายกฯ ต่อไปค่อยหาเหตุปลดนายกฯ อีกที ด้วยเหตุนี้คนสมัยก่อนเช่นรัชกาลที่ ๕ เคยทรงตั้งข้อสังเกตว่าพระเจ้าปราสาททองอาจจะเป็นคนช่างอุบายและมีมารยากระมัง !

ในรัชกาลนี้มีการกวาดล้างข้าราชการและเจ้านายสมัยราชวงศ์ก่อนเป็นอันมากจนแทบจะหาข้าราชการไม่ได้ต้องรับคนต่างชาติเข้ามาทำราชการ

พระเจ้าปราสาททองมีน้ององค์หนึ่งรู้จักไว้ตรงนี้ก่อนว่าชื่อพระศรีสุธรรมราชา แต่ไม่โปรดฯ ให้ทำราชการสำคัญอันใดและมีพระราชโอรสประสูติตั้งแต่ก่อนครองราชย์คือเจ้าฟ้าไชยและมีพระราชโอรสชั้นเจ้าฟ้าหลังครองราชย์แล้วชื่อพระนารายณ์ราชกุมาร

พระเจ้าปราสาททองเป็นคนสร้างวัดไชยวัฒนาราม (บัดนี้เหลือแต่ซากแต่สมบูรณ์และสวยงามมากกลางคืนประดับไฟน่าดู) คราวน้ำท่วมใหญ่น่ากลัวเหลือเกินว่าจะพังลง และวัดชุมพลนิกายาราม

ก่อนสวรรคตพระเจ้าปราสาททองประชวรหนักแต่ทรงมอบพระขรรค์ให้เจ้าฟ้าไชยประหนึ่งว่าเป็นการมอบราชสมบัติ

เจ้าฟ้าไชยจึงได้เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๒๖ แต่ความสัมพันธ์กับพี่ป้าน้าอาและน้องๆ ในพระราชวงศ์ไม่ดีนัก พระนารายณ์ราชกุมารจึงนำทหารเข้ายึดอำนาจและปลงพระชนม์สมเด็จเจ้าฟ้าไชยพี่คนละแม่ แล้วยกพระเจ้าอาคือพระศรีสุธรรมราชาเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ ๒๗ ส่วนพระองค์เองเป็นพระมหาอุปราช

สมเด็จพระศรีสุธรรมราชามีนิสัยไม่ดีสมกับที่พระเจ้าปราสาททองไม่ไว้วางใจ แทนที่จะเมตตาพระนารายณ์กลับวางตัวเป็นใหญ่ วันหนึ่งจะปลุกปล้ำพระน้องนางของพระนารายณ์ซึ่งความจริงก็เป็นหลานอา พระนารายณ์จึงเข้ายึดอำนาจจับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาไปสำเร็จโทษตามธรรมเนียมกษัตริย์ที่วัดโคกพระยา แล้วขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๒๘ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระนารายณ์

บัดนี้เริ่มแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มหาราชอีกพระองค์ แผ่นดินนี้กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด เสียดายที่แต่แล้วตอนปลายกลับตกต่ำลงจนค่อยๆ ถึงแก่กาลอวสานในเวลาต่อมา

ศรีอยุธยา (๙)

สมเด็จพระนารายณ์เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ประสูติภายหลังจากที่พ่อท่านครองราชย์แล้ว ตามโบราณประเพณีเรียกว่า "ประสูติภายใต้เศวตฉัตร" ไม่ได้แปลว่าไปกางร่มคลอดอยู่ตรงนั้น ที่จริงท่านควรได้เป็นกษัตริย์ต่อจากพระเจ้าปราสาททอง แต่พ่อท่านไปทรงทำท่าเหมือนจะยกราชสมบัติให้เจ้าฟ้าไชย ที่ "ประสูตินอกเศวตฉัตร" จึงเลยตามเลยจนต่อมาสมเด็จพระนารายณ์เข้ายึดอำนาจจากสมเด็จเจ้าฟ้าไชย พี่ชายคนละแม่ แล้วยกอาคือพระศรีสุธรรมราชาขึ้นเป็นกษัตริย์

สมเด็จพระศรีสุธรรมราชาไม่ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ไปปล้ำน้องสาวสมเด็จพระนารายณ์เข้าทั้งที่เป็นหลานอา สมเด็จพระนารายณ์จึงเข้ายึดอำนาจจับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาสำเร็จโทษที่วัดโคกพระยา แล้วขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๒๘ แต่นับเป็นลำดับที่ ๔ และลำดับสุดท้ายแห่งราชวงศ์ปราสาททอง

กรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ปลายสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถมาจนถึงต้นสมัยสมเด็จพระนารายณ์ร่วม ๓๐ ปี ไม่มีศึกสงครามกับพม่า แต่ภายในพระนครร้อนรุ่มไม่เป็นสุขมีแต่การทะเลาะเบาะแว้งแย่งอำนาจกัน พี่ฆ่าน้อง (พระเจ้าทรงธรรม

จัดการกับพระศรีเสาวภาคย์) ขุนนางยึดอำนาจ (เจ้าพระยากลาโหมจัดการกับสมเด็จพระเชษฐาธิราช) น้องฆ่าพี่ (สมเด็จพระนารายณ์จัดการกับสมเด็จเจ้าฟ้าไชย) และหลานฆ่าอา (สมเด็จพระนารายณ์จัดการกับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา)

วัดโคกพระยานอกเกาะอยุธยาซึ่งเป็นที่สำเร็จโทษพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายมาตั้งแต่ครั้งประหารพระเจ้าทองลันเป็นอันไม่ค่อยจะว่างพระศพเลย !

เวลาจะยึดอำนาจกัน เหตุผลที่ใช้มาทุกยุคทุกสมัยเพื่อให้ราษฎรฟังแล้วพยักหน้าว่า เออ ! ก็สมควรอยู่คือ "ด้วยพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนไม่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมจรรยา สัมมาปฏิบัติ" ฟังแล้วคล้ายๆ ที่เวลาจะปฏิวัติในยุคหลังๆ ต้องประกาศว่า "ด้วยปรากฏหลักฐานเป็นที่แน่ชัดว่ารัฐบาลกระทำการทุจริต..."

ทศพิธราชธรรมจึงไม่ใช่เรื่องที่จะพูดถึงกันเล่นๆ แต่เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ต้องปฏิญาณ ต้องมี และต้องรักษาไว้ให้ได้ มิฉะนั้นจะเกิดความไม่พอใจในหมู่ราษฎรและขุนนางแม้ราชบัลลังก์มั่นคงเพียงใดก็สะท้านสะเทือนได้ ธรรมะนี้เป็นของผู้ปกครอง สมัยก่อนโน้นพระราชาเป็นผู้ปกครอง ก็เป็นธรรมะของพระราชา ต่อมารัฐบาลเป็นผู้ปกครอง ข้าราชการเป็นผู้ใช้อำนาจ จึงกลายเป็นธรรมะของนักการเมืองและข้าราชการจนบัดนี้

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ๓๒ ปีสงบเรียบร้อยดีด้วยความสามารถในทางการทหาร การปกครอง การทูต และการค้า ปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จ คือ ๑. การมีเวลาปกครองยาวนาน ๒. การมีคนเก่งให้ใช้งานทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ๓. การมีสติปัญญาล้ำเลิศและดำเนินนโยบายอย่างชาญฉลาดจนเล่นเอาพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสงง !

ความเจริญในสมัยนี้มี ๕ ด้าน คือ ด้านการปกครองได้ขยายอาณาเขตทางเหนือไปจนถึงเชียงใหม่ ทางใต้ไปจนถึงนครศรีธรรมราช สงขลา เมืองไทรบุรี และหัวเมืองมลายู ด้านเศรษฐกิจมีเรือสำเภาจากยุโรปและอาหรับเข้ามาค้าขายมากมาย ทำให้เศรษฐกิจดีมีการปรับปรุงระบบเก็บภาษี รัฐบาลร่ำรวย

ด้านการต่างประเทศฝรั่งเศสส่งราชทูตเข้ามาถวายพระราชสาส์นและเปิดสถานทูตเป็นครั้งแรก อยุธยาส่งราชทูตไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสและเปิดสถานทูตบ้าง ทั้งยังติดต่อกับอังกฤษ สเปน ฮอลันดา และกรุงโรม ทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาคนแรก คือ เชอวาลิเยร์ เดอ โชมองต์ ต่อมาคือลาลูแบร์ ได้เขียนบันทึกเกี่ยวกับอยุธยาไว้ ทูตอยุธยาคนแรกที่ไปถึงฝรั่งเศสและมีชื่อเสียงมากคือพระวิสุทธสุนทร ต่อมาเป็นเจ้าพระยาโกษา (ปาน)

ด้านศาสนา เสรีภาพ และวิทยาการ พวกบาทหลวงฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาอย่างเป็นทางการจนขุนนางอยุธยากลัวว่าสมเด็จพระนารายณ์จะเข้ารีต เพราะพระราชทานที่ดินสร้างวัดและเสรีภาพในการนับถือศาสนา เจ้านาย และขุนนางหลายคนเข้ารีตไปแล้ว คณะบาทหลวงยังนำช่างเข้ามาตั้งหอดูดาว สร้างป้อมทหาร สร้างโบสถ์ สร้างวัง ออกแบบถนนหนทาง น้ำพุอีกด้วย

ขุนนางสำคัญเวลานั้นถ้าไม่เป็นเปอร์เซียก็เป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส แขกมัวร์ ที่ยิ่งใหญ่ระดับนายกรัฐมนตรีคือเจ้าพระยาวิไชเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ชาติกรีก

ด้านวรรณคดีสมัยนี้เป็นยุคทอง กวีเก่งๆ เกิดขึ้นมากมาย ศรีปราชญ์ก็ว่าเป็นคนสมัยนี้ แต่บางคนยังเถียงว่าอาจไม่มีตัวจริงหรือไม่ก็เป็นคนรุ่นหลัง

ตั้งแต่สถาปนาอยุธยามา อยุธยายังไม่เคยดี เด่น ดังทีเดียวพร้อมกันทุกด้านขนาดนี้ ว่าไปแล้วในบรรดากษัตริย์อยุธยาทั้งหมดฝรั่งเห็นจะรู้จักแต่สมเด็จพระนารายณ์พระองค์เดียว แต่ถ้าถามพม่าถามมอญก็ต้องเป็นสมเด็จพระนเรศวร

สมเด็จพระนารายณ์มีจุดอ่อนคือ ๑. ไม่มีลูกชายไว้สืบราชสมบัติ มีแต่เอาเด็กมาเลี้ยง ๒. มีพระทัยกว้าง ทำให้ขุนนางระแวงว่าแม้มีทศพิธราชธรรมแต่เป็นการชักน้ำเข้าลึก

ชักศึกเข้าบ้าน เพราะภายหลังฝรั่งเศสส่งทหารเข้ามาข่มขู่เอาจริงๆ เจ้าพระยาวิไชเยนทร์ก็ตั้งท่าว่าเผลอๆ อาจเป็นกษัตริย์ต่อไปด้วยซ้ำ ๓. พระสุขภาพไม่ดี ปีหนึ่งต้องเสด็จไปประทับที่ลพบุรีหลายเดือน ปล่อยให้ทางอยุธยาอยู่ในมือเจ้าพระยาวิไชเยนทร์

ในที่สุดพระเพทราชาเจ้ากรมช้าง (เทียบสมัยนี้คงระดับ ป.ต.อ.) ก็เข้ายึดอำนาจจับเจ้าพระยาวิไชเยนทร์ประหาร เปิดฉากรบกับกองทัพฝรั่งเศสจนลงเรือหนีไป สมเด็จพระนารายณ์ซึ่งประชวรอยู่แล้วสวรรคต พระเพทราชาจึงได้ครองราชย์เป็นสมเด็จพระเพทราชา กษัตริย์พระองค์ที่ ๒๙

สมเด็จพระเพทราชาเป็นสามัญชนชาวบ้านพลูหลวงสุพรรณบุรี จึงไม่อยู่ในราชวงศ์ปราสาททอง นักประวัติศาสตร์เรียกว่าราชวงศ์บ้านพลูหลวง เป็นราชวงศ์สุดท้ายของอยุธยามีกษัตริย์รวม ๖ พระองค์ครองราชย์มาจนถึงวันที่กรุงแตกครั้งที่ ๒

เมื่อสมเด็จพระเพทราชาสวรรคต พระราชโอรสซึ่งเดิมคือหลวงสรศักดิ์ (เดื่อ) ได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์พระองค์ที่ ๓๐ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระสรรเพชญที่ ๘ แต่ด้วยความที่เป็นคนดุ ฆ่าคนได้ง่ายๆ วันดีคืนดีปลอมตัวออกไปชกมวยพนันกับชาวบ้าน คนจึงเรียกว่า "สมเด็จพระเจ้าเสือ"

รัชกาลนี้แหละที่เกิดเรื่องพันท้ายนรสิงห์พายเรือไปตามคลองโคกขาม หักเรือพระที่นั่งไม่ทันโค้ง หัวเรือชนตลิ่งจนหัก พันท้ายนรสิงห์ขอให้ประหารชีวิตตน สมเด็จพระเจ้าเสือให้อภัยแต่พันท้ายนรสิงห์ก็ไม่ยอม ต้องการให้รักษากฎหมาย ลงท้ายก็ต้องประหาร ถึงตอนนี้ต้องร้องเพลงน้ำตาแสงไต้ประกอบ "นวลเจ้าพี่เอย คำน้องเอ่ย..."

สมเด็จพระเจ้าเสือนั้นมีคนเชื่อกันว่าเป็นพระราชโอรสสมเด็จพระนารายณ์แต่ประสูติจากสาวชาวบ้านธรรมดา จึงให้พระเพทราชาเลี้ยงเป็นลูก ว่ากันว่าหน้าตาละม้ายสมเด็จพระนารายณ์และเป็นคนโปรดด้วย ในการปฏิวัติปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ท่านเป็นคนวางแผนและก่อการแทบทั้งหมด

พูดถึงสมเด็จพระนารายณ์ พงศาวดารเขียนไว้ว่าเป็นคนมีบุญมาแต่เกิด เมื่อประสูติก็มีคนเห็นเป็น ๔ มือ วันหนึ่งไฟไหม้ พระราชกุมารถลันตามคนขึ้นไปช่วยดับไฟ คนทั่วไปเห็นเป็นเงาคนสี่มืออยู่กลางหมอกควัน ไม่ช้าไฟก็ดับลง พระราชชนกจึงพระราชทานนามว่าพระนารายณ์ราชกุมาร ทรงเป็นมหาราชพระองค์หนึ่งของไทย

อ้อ ! เจ้าพระยาโกษา (ปาน) คนที่เคยเป็นทูตไปฝรั่งเศสนั้น ภายหลังได้ตำแหน่งใหญ่แทนเจ้าพระยาวิไชเยนทร์ที่ถูกฆ่า แต่ตัวท่านเองถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชาก็ถูกประหาร

ท่านเป็นคนรุ่นหลานเหลนสืบเชื้อสายมอญมาจากพระยาเกียรติ พระยาราม มอญที่ถูกใช้ให้ลอบฆ่าสมเด็จพระนเรศวรที่เมืองแครงแล้วกลับสารภาพเข้าด้วยกับสมเด็จพระนเรศวร จำได้ไหม

รัชกาลที่ ๔ ทรงอธิบายแก่เซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตอังกฤษว่า เจ้าพระยาโกษา (ปาน) เป็นบรรพบุรุษชั้นทวดของพระอักษรสุนทรศาสตร์ (ทองดี) พระอักษรสุนทรศาสตร์เป็นพระบรมราชชนกของรัชกาลที่ ๑

ดังนั้นพระบรมราชจักรีวงศ์นอกจากเป็นไทยแล้ว ยังมีเชื้อสายมอญทางเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) และย้อนไปถึงพระยาเกียรติ พระยารามอีกด้วย ทั้งยังมีเชื้อสายทางจีนและมุสลิมเช่นกัน แม้แต่ราษฎรทั้งหลายในประเทศนี้ก็ระคนปนเปกัน กลืนกัน ไม่เคยแบ่งแยกเป็นเขาเป็นเรา ชาติทั้งหลายโดยเฉพาะในอุษาคเนย์นี้ล้วนแต่สังคมเครือญาติกันทั้งนั้น แล้วจะทะเลาะกันทำไม !

ศรีอยุธยา (๑๐)

การสิ้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มิได้มีความหมายเพียงว่าสิ้นราชวงศ์ปราสาททองเท่านั้น แต่หมายถึงการสิ้นสุดความเจริญทางการปกครอง การค้า การต่างประเทศ และความรุ่งเรืองทางวรรณคดีอีกด้วย ในสมัยสมเด็จพระเพทราชามีการฟื้นกฎหมายห้ามคนไทยแต่งงานกับคนต่างชาติต่างศาสนา (ยกเว้นจีน) ขุนนางมีฝีมือหลายคนถูกกำจัด พงศาวดารกล่าวว่าก่อนสวรรคตสมเด็จพระนารายณ์ทรงแช่งขุนนางสองพ่อลูกคือพระเพทราชาและหลวงสรศักดิ์ไว้เป็นอันมาก โชคดีที่ระหว่างนั้นพม่ามีเรื่องไม่สงบภายในจึงมิได้ถือโอกาสยกทัพมาตีอยุธยาอย่างที่เคยทำ

สิ้นสมัยสมเด็จพระเพทราชาก็เป็นสมัยสมเด็จพระสรรเพชญที่ ๘ หรือสมเด็จพระเจ้าเสือ ที่จริงก็เกือบไม่ได้ขึ้นครองราชย์เพราะสมเด็จพระเพทราชามีพระราชโอรสอีกพระองค์ที่ประสูติ "ในเศวตฉัตร" คือเจ้าพระขวัญ แต่สมเด็จพระเจ้าเสือก็จับฆ่าแล้วเอาศพไปฝังที่วัดโคกพระยา สมเด็จพระเพทราชากริ้วมากจึงมอบราชสมบัติให้เจ้าพระพิไชยสุรินทร์ผู้เป็นหลาน

ครั้นสมเด็จพระเพทราชาสวรรคตแล้ว เจ้าพระพิไชยสุรินทร์กลัวภัยจึงยกราชสมบัติถวายสมเด็จพระเจ้าเสือ นี่อาจเป็นเวรกรรมตามคำสาปแช่งของสมเด็จพระนารายณ์ก็ได้

สมเด็จพระเจ้าเสือมีพระราชโอรสสำคัญ ๒ พระองค์ คือเจ้าฟ้าเพชร และเจ้าฟ้าพร เมื่อสมเด็จพระเจ้าเสือสวรรคต เจ้าฟ้าเพชรซึ่งครองตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ พระอุปราช ได้เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๓๑ ลำดับที่ ๓ ของราชวงศ์บ้านพลูหลวง ทรงพระนามว่าสมเด็จพระสรรเพชญที่ ๙ แต่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าพระเจ้าท้ายสระ เพราะโปรดประทับที่พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ข้างสระน้ำ และด้วยความที่พอพระทัยเสวยปลาตะเพียน จนออกกฎหมายห้ามราษฎรจับกิน ถ้าฝ่าฝืนให้ปรับ ๕ ตำลึง ผู้คนจึงเรียกอีกชื่อว่าขุนหลวงปลาตะเพียน

ผู้ใหญ่เคยเล่าให้ฟังว่าเมนูปลาตะเพียนของพระเจ้าท้ายสระได้แก่ปลาตะเพียนทอดกรอบ ปลาตะเพียนต้มเค็มไร้ก้าง วิธีทำคือวางอ้อยทุบรองก้นหม้อ ล้างปลาตะเพียนให้สะอาดแล้ววางเรียง ใส่น้ำตาลโตนด เกลือ หัวหอม จะใส่น้ำส้มมะขามเปียกด้วยก็ได้ แล้วปิดฝาเคี่ยวไว้ ๒-๓ วันจนก้างยุ่ยนุ่มนิ่มทั้งตัว

กฎหมายนี้มาเลิกสมัยกรุงเทพฯ แต่คนรุ่นเก่าที่เคยกลัวก็ยังชินอยู่ไม่กล้าบริโภคสืบมาอีกหลายปี

พระเจ้าท้ายสระตั้งน้องชายคือเจ้าฟ้าพรเป็นกรมพระราชวังบวรฯ วังหน้า แปลว่าในระหว่างนั้นจะทำหน้าที่ช่วยราชการสำคัญๆ และต่อไปจะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ตำแหน่งนี้มีตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาเป็นกษัตริย์ ก็ได้ตั้งสมเด็จพระนารายณ์มาแล้ว ภาษาทั่วไปเรียกว่า "พระบัณฑูรใหญ่" ถือว่าสูงศักดิ์เป็นที่ ๒ รองจากพระเจ้าแผ่นดิน

อยุธยาและปริมณฑลสมัยนั้นก็เหมือนสมัยนี้คือพอถึงหน้าฝนน้ำก็หลากจากเหนือลงมาท่วมไปทั่ว ถ้าน้ำกำลังพอดีชาวไร่ชาวนาก็ทำนาได้ดี ถ้าน้ำนองอยู่นานนาก็ล่ม พอย่างเข้าฤดูทำนาต้องทำพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ปีไหนน้ำน้อยต้องทำพิธีขอฝน ปีไหนน้ำมากได้เวลาจะเก็บเกี่ยวต้องมีพระราชพิธีไล่น้ำ บรรพบุรุษของเราอยู่มาได้ด้วยข้าว ปลาที่มากับน้ำ และความมากน้อยของน้ำเป็นร้อยๆ ปีแล้ว เราจึงมีพิธีทำขวัญข้าว ไหว้แม่โพสพ ขอขมาแม่คงคา เห่เรือ ทอดกฐินทางน้ำ

จะว่าไปแล้วน้ำก็ช่วยรักษาบ้านเมืองไว้หลายครั้ง เวลาพม่าข้าศึกยกมาล้อมอยุธยาต้องหลีกฤดูน้ำหลากให้ดี เพราะช้างม้ากลัวน้ำ ถึงทหารพม่าเองก็เถอะ นุ่งแต่โสร่งอย่างนั้น

น้ำมาปลาตอดลอดโสร่ง ปลิงเกาะ คงยุ่งเหมือนกัน

พระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกนั้นสร้างไว้หลายปีแล้ว ต่อมาน้ำท่วมกัดเซาะตลิ่งพังจวนถึงวิหาร เดิมทีพระเจ้าท้ายสระจะให้รื้อไปก่อใหม่แต่พระสงฆ์ทัดทานไว้จึงโปรดฯ ให้พระยาราชสงครามซึ่งเป็นตำแหน่งทางทหารตั้งจากผู้มีฝีมือทางช่างหรือการโยธาในการสร้างค่ายคูประตูหอรบ เรียกว่าเอ็นจิเนียร์ประจำชาติไปจัดการชะลอเลื่อนเคลื่อนย้ายโดยขุดดินใต้องค์พระแล้วสอดไม้ซุงเข้ารองรับพระ ค่อยๆ ฉุดลากจนย้ายพระนอนได้ ใช้เวลา ๕ เดือน พระยาราชสงครามผู้นี้คือคนที่ไปขุดคลองโคกขามอันคดเคี้ยวจนตรงเชื่อมกันได้ พระราชทานชื่อว่าคลองมหาไชย

ทหารคนไหนมีฝีมือทางช่างจะได้เป็นพระหรือพระยาราชสงครามตลอดมา สมัยรัชกาลที่ ๕ พระราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นคนไปย้ายพระที่นั่งมันธาตุรัตนโรจน์จากเกาะสีชังมาสร้างใหม่จนเป็นพระที่นั่งวิมานเมฆ การรบกับการช่างเป็นของคู่กัน เวลาทหารออกรบจึงมักเรียกว่า "ยุทธโยธา" คือรบไปสร้างไปรื้อไป ไม่ใช่เอาแต่รบลูกเดียว

ก่อนสวรรคต พระเจ้าท้ายสระกลับไปยกราชสมบัติให้เจ้าฟ้าอภัย พระราชโอรส ทีนี้พระมหาอุปราชเจ้าฟ้าพรซึ่งนั่งรอมานานแล้วก็ไม่ยอมสิครับ น้อยพระทัยว่าเสียแรงร่วมตาย

กันมา จำจะต้องรบกันให้ตายไปข้างหนึ่ง

พ.ศ.๒๒๗๔-๒๒๗๕ เกิดสงครามใหญ่ที่สุดเท่าที่เกิดภายในประเทศเรียกว่าสงครามกลางเมือง (civil war) คือคนไทยรบกันเองคล้ายๆ ที่ต่อมาอเมริกาทำสงครามเลิกทาส ฝ่ายหนึ่งนำโดยเจ้าฟ้าอภัยและน้องคือเจ้าฟ้าปรเมศวร์ อีกฝ่ายนำโดยเจ้าฟ้าพรผู้เป็นอา แต่ละฝ่ายมีรี้พลพอกัน ส่วนใหญ่เจ้าฟ้าอภัยจะชนะ แต่สุดท้ายพระมหาอุปราชก็จับตัวเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศวร์ได้ โปรดฯ ให้นำไปประหารพร้อมกับพวกที่เข้าด้วยช่วยเหลือนับไม่ถ้วน

การที่เจ้าฟ้าพรทำศึกกลางเมืองกับหลานชายคือเจ้าฟ้าอภัยนั้นจะว่าขัดพระบรมราชโองการเป็นขบถก็ว่าได้ แต่ประวัติศาสตร์ต้องอ่านกันหลายฉบับและพิจารณาหลายแง่ เจ้าฟ้าเพชร (พระเจ้าท้ายสระ) มิได้เป็นลูกรักของสมเด็จพระเจ้าเสือ พระราชชนกเคยกริ้วจนคว้าอาวุธจะทำร้ายแต่เจ้าฟ้าพรทรงออกรับแทนพี่ชาย ตอนจะตั้งอุปราชเดิมพระเจ้าเสือก็จะทรงข้ามเจ้าฟ้าเพชรไปตั้งเจ้าฟ้าพรเพราะฉลาดหลักแหลมกว่า แต่เจ้าฟ้าพรทูลขอให้ตั้งพี่ชายก่อน

เมื่อพระเจ้าท้ายสระเป็นกษัตริย์ก็ทรงตั้งเจ้าฟ้าพรเป็นพระมหาอุปราชเท่ากับมีสัญญาลูกผู้ชายต่อกัน อยู่มาก็จะไปมอบราชสมบัติแก่เจ้าฟ้านเรนทร พระราชโอรสองค์ใหญ่ แต่

เจ้าฟ้านเรนทรเห็นว่าควรมอบให้พระเจ้าอาจึงจะเป็นธรรม แล้วเสด็จหนีไปออกผนวชเสีย พระเจ้าท้ายสระยังหาทาง "เบี้ยว" อีกจึงไปมอบให้เจ้าฟ้าอภัย พระราชโอรสพระองค์รอง คราวนี้เจ้าฟ้าพรก็เหลืออดสิครับ "อย่างนี้เบี้ยวกันชัดๆ นี่หว่า"

เจ้าฟ้าพรได้เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๓๒ ลำดับที่ ๔ แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง เรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ อยู่ในราชสมบัติ ๒๖ ปี แรกๆ ท่านไม่ยอมทำศพพระเจ้าท้ายสระพี่ท่านจะให้เอาไปลอยน้ำให้พ้นหูพ้นตา แต่พอขุนนางทัดทานก็ให้ทำพอเป็นพิธี ครั้งนั้นกรุงศรีอยุธยากลับรุ่งเรืองขึ้นใหม่ทางการค้า ศาสนา และวรรณคดี เราได้ส่งพระสงฆ์ไปเจริญศาสนไมตรีกับลังกาตามคำทูลขอของกษัตริย์ลังกา เดิมลังกาเคยมาเผยแผ่พุทธศาสนาในไทยตั้งแต่ครั้งสุโขทัย ได้บวชให้ชาวไทยเป็นอันมากเรียกกันว่าพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ หลักฐานยังปรากฏเป็นศิลปกรรม รูปทรงเจดีย์ บทสวดแบบลังกาในภาคใต้ของไทย

ต่อมาลังกาถูกต่างชาติปกครองหลายปี มีการทำลายล้างพระและวัดจนหาพระสงฆ์ลังกาไม่ได้ (มีแต่เณร) เมื่อลังกาจะฟื้นพุทธศาสนาใหม่ก็หาอุปัชฌาย์ที่บริสุทธิ์ไม่ได้ จึงนึกได้ว่าพระไทยเคยบวชจากพระลังกาจึงขอนิมนต์พระไทยผู้ใหญ่กลับไปเป็นอุปัชฌาย์บวชให้ชาวลังกาบ้าง เราส่ง

พระอุบาลีนำคณะไปทางเรือสำเภา ได้บวชให้กุลบุตรลังกาเป็นร้อยเป็นพัน พระในฝ่ายนี้เรียกว่าสยามวงศ์ ปัจจุบันลังกามีสมเด็จพระสังฆราช ๒ องค์ เป็นฝ่ายลังกาวงศ์และสยามวงศ์ ทั้งยังหล่อรูปปั้นพระอุบาลีไว้บูชา ปีที่แล้วผมไปไหว้พระที่ศรีลังกาได้ไปเยี่ยมวัดที่พระอุบาลีเคยอยู่และมรณภาพ เห็นแล้วปลื้มใจแท้

อย่างไรก็ตามความอัปยศของกรุงศรีอยุธยาสมัยนี้คือแม้เจ้าฟ้าพรจะชนะจนได้ราชสมบัติ แต่เจ้านาย แม่ทัพนายกอง ทหารกล้าและขุนนางล้มตายมากมาย ที่รอดตายก็ทิ้งราชการหนีเข้าป่าไปเป็นโจรบ้าง ทำสวนทำนาบ้าง บ้านเมืองหาคนดี คนเก่ง คนกล้าไม่ได้ มีแต่การหวาดระแวงกันเอง ไม่รู้จักแก้ไขหรือปรองดอง มีแต่แก้แค้นและจับดองไว้ ! เรื่องนี้ทำไมพม่าจะไม่รู้ ฉะนั้นเมื่ออีก ๓๐ ปีเศษต่อมาพม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา กรุงจึงแตกอย่างง่ายดาย !

แม้กระนั้น ๒๖ ปีของรัชกาลนี้ ราษฎรทั่วไปที่ไม่อยู่ฝ่ายใดก็เป็นสุขสบายดี ข้าศึกไม่มี ศาสนาเจริญ การค้าเจริญ กวีมีมากมาย ทำไร่ทำนาได้ผล มีโขนระบำรำฟ้อนให้ดู เรายังพูดถึงรัชกาลนี้ต่อมาอีกหลายสิบปีว่า “เมื่อครั้งบ้านเมืองดี” โดยเทียบกับสมัยก่อนหน้านั้นและหลังจากนั้น

ในรัชกาลนี้มีเด็กสามัญชนที่ควรรู้จักมาเกิด ๔ คน และเป็นเพื่อนรักกันด้วย รุ่นโตชื่อพ่อสิน รุ่นกลางชื่อพ่อทองด้วง รุ่นเล็กชื่อพ่อบุญมาและพ่อบุนนาค พ่อสินเป็นลูกจีนแม่ไทย พ่อทองด้วงและพ่อบุญมาเป็นพี่น้องกันเป็นลูกไทยเชื้อสายมอญและอาจมีเชื้อจีนทางมารดาด้วยก็ได้ พ่อบุนนาคเป็นลูกไทยเชื้อสายเปอร์เซียต้นตระกูลเป็นมุสลิม แต่แม่เป็นไทย ระยะหลังบรรพบุรุษเปลี่ยนมานับถือพุทธ

สมเด็จพระเจ้าบรมโกศมีพระราชโอรสที่สำคัญ ๓ พระองค์คือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (เรารู้จักกันในนามเจ้าฟ้ากุ้ง ได้เป็นกรมขุนเสนาพิทักษ์) เจ้าฟ้าเอกทัศ (กรมขุนอนุรักษ์มนตรี) และเจ้าฟ้าอุทุมพร (กรมขุนพรพินิต)

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้เป็นอุปราช แต่ด้วยนิสัยกวีปากหวานเจ้าชู้ ภายหลังลอบเป็นชู้กับพระสนมของพ่อจึงถูกโบยจนสิ้นพระชนม์ เจ้าฟ้าองค์นี้แหละที่แต่ง "เรื่อยๆ มาเรียงๆ นกบินเฉียงไปทั้งหมู่" สมเด็จพระเจ้าปราสาททองเห็นว่าเจ้าฟ้าเอกทัศไม่เฉลียวฉลาด โฉดเขลา ไม่พากเพียร ไม่กล้าหาญ ไม่ควรเป็นผู้ปกครองได้จึงข้ามไปตั้งเจ้าฟ้าอุทุมพรพระราชโอรสพระองค์เล็กเป็นพระมหาอุปราช

เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองสวรรคต เจ้าฟ้าอุทุมพรจึงได้ครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๓๓ ทรงพระนามว่าสมเด็จ

พระบรมราชาธิราชที่ ๔) แต่อยู่ได้ ๑๐ วัน เจ้าฟ้าเอกทัศ ผู้เป็นพี่ทำท่าปรารถนาราชสมบัติ วังก็ไม่ย้ายจะยึดวังหลวงอยู่อย่างนั้น พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรคงรำคาญจึงถวายราชสมบัติแล้วเสด็จออกผนวช

เจ้าฟ้าเอกทัศได้เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๓๔ ลำดับที่ ๖ ของราชวงศ์บ้านพลูหลวงและพระองค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาที่ ๓ คนทั่วไปเรียกว่าพระเจ้าอยู่หัวสุริยามรินทร์ตามชื่อพระที่นั่งที่ไม่ทรงยอมย้ายออก บางคนเรียกพระเจ้าเอกทัศ มีบ้างที่เรียกว่า “ขุนหลวงขี้เรื้อน” ตามพระโรคที่ทรงเป็น

บัดนั้นพม่าซึ่งเล็งอยู่นานด้วยความแค้นตั้งแต่สมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีชนะเมื่อ ๒๐๐ ปีก่อน ก็จับสายตามาที่พระมหานครแห่งนี้ และให้สัญญาณนัดหมายว่า “ไม่ต้องแก้ไข แต่ได้เวลาแก้แค้นแล้ว !”

ศรีอยุธยา (๑๑)

ปี ๒๓๐๑ อยุธยาตั้งมาแล้ว ๔๐๘ ปี มีพระมหากษัตริย์ปกครอง ๓๒ พระองค์ ปีนั้นได้พระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรเป็นพระองค์ที่ ๓๓ อีกไม่ถึง ๒ สัปดาห์ก็สละราชสมบัติให้พี่ชายคือพระเจ้าเอกทัศเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ ๓๔ ไม่มีใครรู้เลยว่าอีก ๙ ปี พระนครอันรุ่งเรืองอย่างที่นักเดินเรือยุโรปบรรยายไว้เมื่อ ๒๐๐ ปีก่อนหน้านั้นว่า "เจริญที่สุดในทวีปเอเชีย และยิ่งใหญ่ไพศาลแห่งหนึ่งในโลก" จะล่มสลายย่อยยับอัปราชัย

ปรากฏการณ์นี้ยิ่งกว่าฟองสบู่แตกนับร้อยเท่า เพราะถึงขนาดสูญบ้านเสียเมืองเชียวแหละพี่น้องเอ๋ย !

คนที่เรียนประวัติศาสตร์ไทยต้องรู้จักประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านไว้ด้วย ด้านหนึ่งต้องเข้าใจว่าเราทั้งหลายเป็นสังคมเครือญาติกัน ไม่เกี่ยวกันทางโน้นก็ดองกันทางนี้ พรมแดนประชิดติดกัน ราษฎรไปมาหาสู่กัน สิ่งที่ไปมากับกองเกวียนไม่ได้มีแค่สินค้าปลากรอบเท่านั้น หากยังมีศิลปวัฒนธรรมรำฟ้อนละครโขนและดนตรีติดมาด้วย แม้กระทั่งภาษา ขนบธรรมเนียม ความเชื่อและแนวคิดต่างๆ ดังที่เราได้ภาษาเขมร พม่า มลายู และสูตรอาหารเขมร ลาว ญวน พม่ามลายูเข้ามามาก ลาวเขมรก็ได้ไปจากไทยมาก

เรื่องระบำรำฟ้อนละครโขนที่เกี่ยงกันอยู่ก็เหมือนกัน เขมรเจริญมาก่อน รูปปั้นแกะสลักท่านางอัปสรตามปราสาทหินเขมรน่าจะแสดงว่าเขามีมาก่อน แต่พออิมพอร์ตเข้ามาสู่อยุธยาก็มีการดัดแปลงจนเปลี่ยนไป เช่น อ่อนช้อยขึ้น ประณีตขึ้น ไม่ตวัดชายผ้านุ่งยกขาฉับๆ อย่างพม่า ไม่ยักไหล่กางแขนเก้งก้างอย่างเขมร จะเป็นของเราแท้หน่อยก็บทละคร เช่น ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี แต่ถ้าเป็นอิเหนาก็ได้เค้ามาจากชวา “ครั้งกรุงเก่าเจ้าสตรีเธอนิพนธ์” รามเกียรติ์ก็เป็นของสากล พระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ หนุมานล้วนมาจากคัมภีร์แขกเล่มเดียวกัน

ท่ารำที่เราดัดแปลงแล้วย่อมเป็นของเรา จะว่าเป็นของต่างชาติก็ไม่ถูก รวมความคือเขาก็ขึ้นทะเบียนตามแบบของเขาไป เราก็ขึ้นทะเบียนตามแบบของเรา สมัยอยุธยา พม่าตีกรุงแตก ๒ ครั้งก็กวาดต้อนเชลยไปคงได้ครูละครหลวงจากอยุธยาไปบ้างล่ะน่า ! ผมเคยไปดูโชว์ที่โรงแรมกันดอจีของคุณพันธุ์เลิศ ใบหยกในร่างกุ้ง (ขายให้พม่าไปแล้ว) เขาเรียก “ระบำโยเดีย” เครื่องแต่งกายคล้ายๆ รำอวยพรของไทย แต่พอยกขาตวัดชายผ้าพึบพั่บก็รู้ว่า “อ้อ ! แปลงสัญชาติเป็นพม่าไปแล้ว”

สมัยผมเป็นรองนายกฯ เคยไปประชุมรัฐมนตรีข่าวสารที่พนมเปญ ตกค่ำนายพลเตียบันห์มาเป็นเจ้าภาพเลี้ยง มีมโหรีและรำโชว์ ท่านเตียบันห์ชี้ให้ดูเครื่องดนตรีแล้วอธิบายว่าชิ้นโน้นเป็นไม้นวม ชิ้นนี้เป็นไม้แข็ง กลองนั้นเรียกว่ามโหระทึกเป็นของขอม ไทยมาตีเขมรได้ก็เอาท่ารำไปดัดแปลง สมัยรัชกาลที่ ๕ ครูละครของไทยหนีมาเขมรได้เป็นหม่อมพระเจ้ากรุงพนมเปญชื่อหม่อมฉวีวาด ท่านเป็นครูสอนดนตรีและท่ารำไทยให้เขมร อะไรที่ดูเป็นไทยเกินไปท่านก็แปลงให้เป็นเขมร อะไรเคยเป็นของเขมรมาก่อนท่านก็สอนให้กลับไปรำแบบเก่า ของมาจากที่ไหน เราก็แปลงให้เข้ากับเราหมด ว่าแล้วก็ชี้ให้ดูสเต๊กบนโต๊ะกระซิบว่า "เหมือนสเต๊กอร่อยยังไงก็ต้องจิ้มแจ่ว !"

อีกด้านหนึ่งที่เราต้องรู้จักประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านคือบางเรื่องอาจเป็นเหตุเป็นผลมากระทบกับเรา ถ้าเวียงจันทน์ไม่เกิดขบถเราก็ไม่ไปปราบ ป่านนี้พระแก้วมรกตอาจยังอยู่ที่เวียงจันทน์หรือไม่ก็ที่พิพิธภัณฑ์ลูฟวร์ในฝรั่งเศส พนมเปญถ้าไม่รบกันเอง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็คงไม่ต้องส่งสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกออกไปปราบจนข้างหลังทางนี้เกิดขบถพระยาสรรค์ขึ้น พม่าเองก็เถิดถ้าไม่รบกับมอญ บางทีเราอาจไม่ต้องเสียกรุง !

ได้กล่าวแล้วว่าที่เรียกพม่าหรือที่ฝรั่งเรียกเบอร์มา วันนี้เปลี่ยนชื่อเป็นเมียนมาร์นั้น เดิมทีเป็นหลายอาณาจักรไม่ขึ้นแก่กัน พม่าแท้ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่กรุงอังวะ พม่าสายไทยใหญ่แยกมาตั้งตนเป็นใหญ่ที่เมืองตองอู มอญอยู่ทางใต้ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่กรุงหงสาวดี (วันนี้เรียกว่าบากัน) สามพวกนี้รบกันเองเป็นประจำ กลางสมัยอยุธยาราวรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชจนถึงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าตะเบงชะเวตี้กษัตริย์ตองอูและญาติคือบุเรงนองตีหงสาวดีและกรุงอังวะได้ พม่าไทยใหญ่จึงรวมกับพม่าเดิมและมอญเป็นมหาอาณาจักรเดียวกัน แต่เมืองหลวงยังอยู่หงสาวดี

ลูกพระเจ้าบุเรงนองคือพระเจ้านันทบุเรงเคยยกทัพไปตีอังวะซึ่งเป็นขบถแต่ไม่ชนะ ภายหลังชาวพม่าแท้แห่งกรุงอังวะได้ตั้งตนเป็นใหญ่ชื่อพระเจ้าสีหสุธรรมราชามหาราชพระองค์หนึ่ง ยกทัพไปตีเมืองเล็กเมืองน้อยจนรวมอาณาจักรพม่าได้แทบทั้งหมด และมีอังวะเป็นศูนย์กลาง

ถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศของไทย กษัตริย์พม่ายกทัพไปตีมอญหงสาวดีซึ่งยังแยกตัวเป็นอิสระอยู่ แต่หงสาวดีชนะ มอญกลับผงาดได้อีกครั้งสามารถยกไปตีอาณาจักรพม่าได้ เก่งไหมล่ะ ! แต่เพียง ๓ ปีต่อมา กำนันบ้านมุตโชโบ ชื่ออองไจยะ เชื้อสายพม่าชาวอังวะสามารถรวบรวมผู้คนได้ขับไล่

มอญออกจากอังวะแล้วตีลงมาจนถึงตองอู และหงสาวดีรวบรวมพม่ากลับเป็นมหาอาณาจักรหนึ่งเดียวอีกครั้ง สถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าอลองมินตยาคยี คนทั้งปวงเรียกว่าพระเจ้าอลองพญา ตั้งเมืองหลวงที่บ้านมุตโชโบ (เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองรัตนสิงค์)

เมื่อพระเจ้าเอกทัศขึ้นครองอยุธยานั้น มอญมิได้เป็นประเทศอีกต่อไปจนถึงวันนี้ พระเจ้าอลองพญาซึ่งพม่านับถือว่าเป็นมหาราชเท่ากับพระเจ้าบุเรงนอง และพระเจ้าสีหสุธรรมราชายังไล่ตามราวีพวกมอญจนหนีเข้ามาอยู่ในอยุธยาเป็นอันมากเป็นต้นตระกูลชาวไทยเชื้อสายมอญมาจนบัดนี้ ข้าวแช่กะละแม ปี่พาทย์มอญก็คงเข้ามาด้วยตอนนั้น !

ทัพพม่ายกไปตีทวาย มะริด ตะนาวศรีซึ่งเป็นชุมชนมอญแต่ตอนนั้นเป็นของไทย ครั้นไม่เห็นไทยฝ่ายอยุธยาตอบโต้เท่านี้พระเจ้าอลองพญาก็ประเมินกำลังได้แล้วว่าอยุธยาใจเสาะจึงยกทัพเข้ามาทางด่านสิงขรแถวประจวบคีรีขันธ์ ฝ่ายกรุงศรีอยุธยากลับไปฟังข่าวกรองสันติบาลสมัยนั้นว่าพม่าเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ เมืองกาญจน์ และด่านแม่ละเมาเมืองตาก จึงไปตั้งทัพดักรออยู่ที่โน่น ! นี่เรียกว่ายุทธการลับลวง พรางของพม่า

พระเจ้าอลองพญานำทัพผ่านราชบุรีเข้ามาจนถึงชานกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าเอกทัศเห็นจวนตัวจึงขอให้พระเจ้าอุทุมพรที่ผนวชอยู่สึกมาว่าราชการช่วยรบทีเถิด เสร็จแล้วจะคืนราชสมบัติให้ ถึงตอนนี้ต้องบอกว่าสมเด็จพระเจ้าบรมโกศท่านมีวิสัยทัศน์ดีแท้ มองลูกชายท่านไม่ผิดเลยว่าเจ้าฟ้าองค์นี้รักษาบ้านเมืองไว้ไม่ได้

พระเจ้าอุทุมพรเป็นผู้นำที่เก่ง พอสึกมามีอำนาจก็สั่งจับขุนนางที่สอพลอยุแหย่ให้คนแตกแยก และสั่งปล่อยขุนนางผู้ใหญ่ที่ต้องโทษถูกจำคุกอย่างไม่เป็นธรรมตามแผนปรองดองแก้ไขไม่แก้แค้น จะเรียกว่า "คืนความเป็นธรรม" ก็ทันสมัยดีแล้วตั้งนักโทษที่ถูกปล่อยตัวมาให้เป็นแม่ทัพไปช่วยรบกับพม่าแต่พวกนี้ถูกพม่าฆ่าตายหมดเพราะเรื้อเวทีมานานตั้งแต่ครั้งพระเจ้าบรมโกศ พม่าเข้าล้อมกรุงอยู่ข้างนอกได้ในปี ๒๓๐๓ จนถึงขนาดยิงปืนจากวัดกษัตราข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปตกในเมือง อีกทัพมาตั้งปืนใหญ่หน้าวัดหน้าพระเมรุหันปากกระบอกระดมยิงพระราชวังถูกยอดพระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์หักลง นี่เองที่ว่าเหตุใดวัดหน้าพระเมรุเป็นวัดเดียวที่ไม่ถูกทำลายในสงคราม คำตอบคือพม่ายิงจากหน้าวัดข้ามไปอีกฟาก ครูเคยพานักเรียนไปดูวัดนี้หรือยัง !

พระพุทธรูปวัดหน้าพระเมรุคงศักดิ์สิทธิ์เอาการ พระเจ้าอลองพญาเห็นว่ายอดปราสาทหักเป็นลางร้ายของอยุธยา จึงทรงจุดชนวนปืนใหญ่จะยิงซ้ำอีกลูกกะถล่มพระมหาปราสาทที่ประทับ แต่ปืนใหญ่แตกพระเจ้าอลองพญาบาดเจ็บ พม่าเลิกทัพทันทีแล้วรีบยกทัพกลับทางด่านแม่ละเมา ยังไม่ทันพ้นเมืองตากพระเจ้าอลองพญาสิ้นพระชนม์ (พงศาวดารพม่าไม่ยอมเสียหน้าบันทึกว่าพระเจ้าอลองพญาไม่ได้ถูกระเบิด แต่เป็นโรคบิดต้องรีบกลับ) เป็นอันว่ายกนี้อยุธยายังไม่แตก !

อยุธยา รู้ว่าแม่ทัพพม่าเจ็บท้องเสียจนหนีกลับไม่เป็นกระบวนก็ยังไม่กล้าสั่งให้ทหารตามไป ทางพม่า มังลอกพระราชโอรสองค์ใหญ่ได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าบวรมหาธรรมราชา แต่ปกปิดไม่ให้คนรู้ว่าต้นราชวงศ์อลองพญาสวรรคตแล้ว กลับแช่พระศพด้วยสมุนไพรห่อผ้าขาวยกขึ้นตั้งเหนือพระแท่น ปิดม่านไว้บางๆ แล้วให้มังลอกว่าราชการแทน ราว ๔ ปีต่อมามังลอกสิ้นพระชนม์ มังระพระอนุชาที่เคยร่วมทัพกับพระเจ้าอลองพญาผู้เป็นพระชนกมาล้อมกรุงก็ขึ้นเป็นรัชกาลที่ ๓ ชื่อพระเจ้าสิริสุธรรมมหาราชาธิบดี

ทางอยุธยา พระเจ้าอุทุมพรขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าเอกทัศเพื่อทวงราชสมบัติก็เห็นพระเจ้าพี่วางดาบพาดตักไว้ตรัสว่าศึกสงครามก็สงบแล้วเจ้าจะอยู่รออะไร พระเจ้าอุทุมพรจึงออก

ผนวชรอบสอง กลายเป็นขุนหลวงหาวัดไป

พระเจ้ามังระยังโกรธอยุธยาไม่หาย คิดว่าอย่างน้อยน่าจะมาตีสั่งสอนอีกหน แต่คงเพราะมิได้คิดจะเอาบ้านเอาเมืองจริงจังหรือทางพม่าเองอาจเกิดความไม่สงบภายในด้วยจึงไม่เสด็จมาเองอย่างคราวบุเรงนองและพระเจ้าอลองพญา กลับให้เนเมียวสีหบดีและมังมหานรธาเป็นแม่ทัพเข้ามาทางเหนือคนหนึ่ง ทางใต้คนหนึ่ง

กองทัพพม่ายกมาตั้งอยู่รอบอยุธยาชั้นนอก เนเมียวสีหบดีพักทัพอยู่ที่แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ ทหารพม่าออกปล้นฆ่าผู้คนฉุดลูกสาวชาวบ้านไปบำเรอทหาร ราษฎรบ้านบางระจันแขวงเมืองสิงห์เดือดร้อนจึงรวมตัวกันได้ราว ๔๐๐ คนออกต่อสู้ ได้ผ้าประเจียดพระอาจารย์ธรรมโชติ วัดเขานางบวชคุ้มกัน ชาวบ้านบางระจันต่อต้านพม่าได้ชัยชนะถึง ๗ ครั้งครั้งที่ ๘ สุกี้ (ภาษาพม่าเรียกซุกคยี) ตำแหน่งนายกองเคยอยู่เมืองไทยรับอาสาเข้าตีค่ายบางระจันจนแตกเพราะบางระจันไม่มีอาวุธ ราษฎรก็เหนื่อยล้าเต็มที อยุธยาก็ไม่ยอมไปช่วย

ถึงฤดูฝนน้ำหลากอย่างเช่นที่ท่วมใหญ่ในขณะนี้ ทหารพม่ามี ๒ ทางเลือกคือรบต่อจนรู้แพ้รู้ชนะหรือจะรอฟลัดเวย์แก้น้ำท่วมก่อนระหว่างนี้ควรถอยกลับ ขณะนั้นเนเมียวสีหบดีและมังมหานรธากำลังแย่งกันเป็นใหญ่ชิงนำทัพเพียงผู้เดียว

มังมหานรธาให้รบต่อ สั่งให้ทหารนุ่งโสร่งให้กระชับก็แล้วกัน แต่แล้วจู่ๆ มังมหานรธาก็เสียชีวิตลงที่สีกุกใกล้อำเภอเสนา

คราวนี้เป็นเคราะห์ร้ายของอยุธยา เดิมเนเมียวสีหบดีและมังมหานรธายังแตกคอกัน น้ำก็ท่วม เราพอรับมือได้ พอน้ำลดอำนาจตกเป็นของเนเมียวสีหบดีแต่ผู้เดียวการสั่งการก็เป็นเอกภาพ พม่าลุยเดินหน้าต่อ ยกทัพมาอยู่ที่วัดท่าการ้อง วัดภูเขาทอง วัดเต่า วัดแดง วัดเจดีย์แดง วัดสามวิหาร วัดนางปลื้ม วัดศรีโพธิ์รอบเกาะเมือง อยุธยาขนปืนประจำเมืองชื่อ “ปราบหงสา” และ “มหากาลมฤตยูราช” ออกมายิงตอบโต้ กระสุนก็ด้านบ้าง ตกไม่ไกลบ้าง ข้างพม่าก็ยิงเอาๆ ทุกวันจนผู้คนขวัญหนีดีฝ่อ แม่ทัพนายกองที่มีความสามารถก็ถูกกำจัดหมดตัวไปก่อนแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้าบรมโกศ

วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน พ.ศ.๒๓๑๐ เป็นวันเนาสงกรานต์ ชาวอยุธยากำลังฉลองสงกรานต์ ไม่ได้ตระหนักว่าภัยมาเยือนถึงชานกรุงเพราะเห็นพม่ามาล้อมอยู่กว่าปีไม่เห็นทำอะไรได้คงนึกว่าเดี๋ยวพระก็ช่วยบันดาลให้ปืนใหญ่ระเบิดหรือไม่แม่ทัพพม่าก็คงเป็นบิดลงท้องจู๊ดๆ กลับไปอย่างคราวก่อนโน้นอีกกระมัง

บ่าย ๓ โมงวันนั้น พม่าจุดไฟสุมเผารากกำแพงเมืองตรงตลาดหัวรอ และระดมยิงปืนใหญ่พร้อมกันจากทุกค่าย

ราว ๒ ทุ่มกำแพงเมืองก็พังลง พม่าเอาบันไดไม้ไผ่พาดกำแพงกรูเข้าเมืองจากทุกทิศ สุดปัญญาที่ใครจะรับมือได้ ๒ ทุ่มวันนั้นกรุงศรีอยุธยาแตก หลังจากอยู่มา ๔๑๗ ปี และนับถึงวันนี้ ๒๔๕ ปี

สุนทรภู่เคยไปยืนดูซากกำแพงเมืองอีกไม่กี่ปีต่อมาแล้วรำพึงว่า

"กำแพงรอบขอบคูก็ดูลึก ไม่น่าศึกอ้ายพม่าจะมาได้"

ศรีอยุธยา (๑๒)

ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ ๒ เพียงปีสองปีนั้น อังกฤษยังอยู่ในสมัยพระเจ้าจอร์ชที่ ๓ ซึ่งกำลังเป็นไม้เบื่อไม้เมากับอาณานิคมในทวีปอเมริกา สหรัฐอเมริกายังไม่เกิด ฝรั่งเศสก็ยังไม่ได้ปฏิวัติใหญ่ แต่อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็นใหญ่แล้วในแหลมสุวรรณภูมิฝั่งตะวันออกซึ่งประกอบด้วย อยุธยา เขมร ลาว ญวน มลายู ส่วนพม่านั้นตีได้อาณาจักรตองอู ไทยใหญ่ มอญจนเป็นใหญ่อยู่ทางแหลมสุวรรณภูมิทางฝั่งตะวันตก ครั้นเกิดสงครามปี ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาแพ้ พม่าจึงคืบคลานเข้ามาถึงฝั่งตะวันออกและยึดครองอยุธยาโดยกะไม่ให้ฟื้นอีก พงศาวดารกล่าวว่า

“จุดเพลิงขึ้นทุกตำบลเผาเหย้าเรือน อาวาสและพระราชวังปราสาทราชมณเฑียร แสงเพลิงสว่างดังกลางวัน แล้วเที่ยวไล่จับผู้คนค้น ชิง เอาทรัพย์สินเงินทองสิ่งของทั้งปวงต่างๆ แต่พระเจ้าแผ่นดินนั้นหนีออกจากเมืองลงเรือน้อยไปกับมหาดเล็กสองคน”

เนเมียวสีหบดีสั่งให้เก็บกวาดทุกอย่างกลับพม่า เช่น ปืนใหญ่ บุษบกทองคำ ทองคำหุ้มพระศรีสรรเพชญดาญาณ พระราชทรัพย์ พระโกศทองและทรัพย์สมบัติราษฎร ทั้งยัง

เกณฑ์ชาวอยุธยาประมาณ ๓๐,๐๐๐ คนเป็นเชลยเดินเท้ากลับพม่า ๑ ในนั้นคือพระภิกษุสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร พ่อแม่พลัดลูก เมียพลัดผัว สงครามไม่ว่าที่ไหนเป็นเช่นนี้เอง ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงต้องบังคับขับไส !

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท (บุญมา) พระราชอนุชาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ เป็นคนร่วมสมัย ได้ทุกข์ได้ยากในสงครามคราวนั้นด้วยถึงกับมีพระราชปรารภว่า

"มันทำเมืองเราก่อนเท่าใด จะทดแทนมันให้หมดสิ้น
มันจิตอหังการ์ทามิฬ จะล้างให้สุดสิ้นอย่าสงกา"

เรื่องอย่างนี้ต้องเห็นใจคนที่ร่วมสมัย ได้ทันเห็นพม่าเผาเมือง ฆ่าฟัน ปล้น ได้ทันเห็นพ่อแม่ลูกเมียพี่น้องถูกจับเป็นเชลยเจาะข้อเท้าเอาเอ็นร้อยหวายผูกเป็นพรวนเดินเท้าไปพม่า ความแค้นของท่านจึงมาก ที่จริงเรื่องที่คนสมัยนี้อาจไม่ถือแต่คนสมัยนั้นถือคือการที่ทัพพม่ายกมาตีโดยไม่ได้มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำทัพ มีแต่แม่ทัพคนธรรมดาสามัญจึงเป็นความอัปยศอดสูยิ่งใหญ่ และเมื่อเทียบกับครั้งพระเจ้าบุเรงนองตีกรุงแตก ๒๐๐ ปีก่อนโน้น อยุธยาก็ไม่ได้ย่อยยับถึงเพียงนี้

คนสมัยก่อนครั้งปี ๒๑๑๒ รบกันอย่าง "เจ้าพี่เจ้าน้อง" แต่ปี ๒๓๑๐ รบกันอย่าง "กูอยู่มึงตาย" ส่วนสมัยนี้เขาว่ารบกันอย่าง "ท่านประธานที่เคารพ ท่านนายกที่เคารพ" ว่าแล้วก็สู้กัน เรียกว่ารบแบบบูรณาการ พอใครแพ้ใครชนะทีหลังถ้าจะจับมือร่วมรัฐบาลกันค่อยมากอดจูบกันใหม่ก็ไม่ถือ

นั่นเป็นเรื่องของการรบการสงครามเมื่อเกือบ ๒๕๐ ปีที่แล้ว คนสมัยนี้ต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ด้วยการทำใจ ทำอารมณ์อีกแบบ อย่าโกรธแค้น มิฉะนั้นจะอยู่ด้วยความทุกข์เพราะความแค้นและอวิชชาครอบงำ พม่าเองตีไทยได้ก็ไม่ได้มีความสุข เพราะภายหลังก็รบกันเองระหว่างพม่ากับมอญซึ่งเคยยิ่งใหญ่แต่เสียบ้านเสียเมืองไปก่อนอยุธยาจนดิ้นรนเรียกหาเอกราชไม่หยุดแม้ทุกวันนี้ และระหว่างพม่ากันเองซึ่งแย่งชิงอำนาจกันภายในราชวงศ์อลองพญา จนในที่สุดพม่าก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษโดยสิ้นเชิงสูญบ้านเสียเมืองทั้งหมดในสมัยรัชกาลที่ ๔ ของไทย ครั้งที่อังกฤษยึดพม่าได้แล้วจับพระเจ้าธีบ่อกษัตริย์ราชวงศ์อลองพญาพระองค์สุดท้ายไปเป็นเชลยคุมตัวไว้ในอินเดีย จังหวะเดียวกับที่รัชกาลที่ ๕ เป็นอาคันตุกะกษัตริย์อังกฤษไปประทับอย่างสง่าอยู่ในวังบักกิ้งแฮมนั้น คิดดูว่าพม่าจะโทมนัสขนาดไหน พม่าเองวันนี้ก็ผสมจากหลายเผ่าพันธุ์ไม่ใช่พม่าอย่างเมื่อ ๒๕๐ ปีก่อน และยังเป็นเพื่อน

บ้านใกล้ชิดกับเราด้วย

เราต้องรู้ว่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนว่า "ทีหลังอย่าทำ" "เจ็บแล้วต้องจำ" แต่ไม่ได้สอนให้ "ความแค้นต้องชำระ" มิฉะนั้นจะแค้นกันไม่หยุด ถ้าถามคนลาว คนเขมร เขาอาจจะแค้นเราอยู่บ้างก็ได้ ทีนี้ถ้าอินเดียยังแค้นอังกฤษ แอฟริกาใต้ยังแค้นอังกฤษ (ครั้งเนลสัน แมนเดล่า) เขมรแค้นฝรั่งเศส จีนแค้นญี่ปุ่น (ครั้งบุกแมนจูเรีย) ยุโรปแค้นฝรั่งเศส (ครั้งนโปเลียน) ญี่ปุ่นแค้นอเมริกาที่มาทิ้งระเบิดปรมาณู แล้วสันติภาพและความสงบสุขจะเกิดขึ้นในโลกได้อย่างไร

ลงท้ายใครคือคนที่เจ็บปวด ใครคือคนที่รับกรรม !

สงครามพม่า-ไทยครั้งนั้น พระเจ้าเอกทัศมิได้ถูกจับเป็นเชลยแต่หนีไปได้ กล่าวกันว่าหลบไปอยู่เรือนราษฎรใกล้ประตูเมืองเพราะออกไปไม่ได้ ยายแก่จำไม่ได้ว่าเป็นขุนหลวงก็หาข้าวปลาให้เสวยตามมีตามเกิด มื้อสุดท้ายเสวยข้าวมัน (หุงกับกะทิ) ส้มตำ แล้วหนีทหารพม่าจนไปสวรรคตแถวประตูเมือง สุกี้พระนายกองที่พม่าทิ้งไว้เฝ้ากรุงศรีอยุธยาเคยอยู่อยุธยามาก่อนจำได้จึงให้ฝังพระศพไว้ เมื่อพระเจ้าตากสินได้ชัยชนะแล้วจึงให้ขุดขึ้นมาถวายพระเพลิงตามธรรมเนียม

ส่วนพระเจ้าอยู่หัวอุทุมพรถูกนำตัวไปพม่าทั้งที่เป็นพระ พม่าตั้งหน่วยสอบสวนพิเศษสอบปากคำเชลยไทยว่าชีวิตความ

เป็นอยู่ในอยุธยาเป็นอย่างไรแล้วจดบันทึกไว้ เป็นอันว่าพม่ารู้จุดอ่อนจุดแก่ของอยุธยาหมด เกาะนี้มีอาณาเขตเท่าใด มีกี่ประตูเมือง มีกี่ตลาด กี่วัด กี่คลอง ซ่องอยู่ตรงไหน ชุมชนชาวต่างชาติอยู่ตรงไหน ปืนใหญ่กี่กระบอก คนที่รู้ดีที่สุดและเล่าได้ละเอียดคือพระเจ้าอุทุมพร คำให้การของท่านเรียกว่า "พงศาวดารฉบับคำให้การขุนหลวงหาวัด" ส่วนที่เชลยทั่วไปเล่าเรียกว่า "คำให้การชาวกรุงเก่า"

พม่าดูแลพระเจ้าอุทุมพรดีพอสมควร ปลูกตำหนักให้อยู่ ทรงอยู่มาจนสวรรคตตอนปลายรัชกาลที่ ๑ ของไทย พม่าฝังพระศพไว้ที่นั่น สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงพระนิพนธ์ว่าเคยเสด็จไปเยือนพม่า มีผู้เล่าว่าที่ฝังพระศพก็ยังอยู่ แต่การเดินทางสมัยนั้นยากลำบากจึงมิได้เสด็จ แม้แต่ชุมชนที่เชลยชาวอยุธยาไปตั้งอยู่ก็ยังมี เรียกว่าหมู่บ้านโยเดีย วันนี้คนเหล่านี้นุ่งโสร่งผัดหน้าทาแป้งทานากะพูดภาษาพม่าไปหมดแล้ว

ผมเคยปรารภสองเรื่องนี้กับผู้ใหญ่ในรัฐบาลไทยว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง ท่านตอบว่ามันนานมามากแล้ว สะกิดขึ้นมาก็เป็นแผลบาดใจทั้งเขาทั้งเรา หยิกเล็บก็เจ็บเนื้อ มอญก็หนีเขามาอยู่กับเรา เชลยจากบ้านโน้นเมืองนี้ก็เข้ามาอยู่กับเรา ใครสืบรู้ว่ามีญาติหลงเหลืออยู่ไปเยี่ยมเอาเองก็แล้วกัน พม่าเขาก็ไม่ได้ว่าอะไร !

พูดถึงพระศรีสรรเพชญดาญาณ พระพุทธรูปยืนหุ้มทองคำองค์ใหญ่คู่บ้านคู่เมืองที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญนั้น พม่าเอาไฟสุมทองคำจนไหลนองแล้วขนทองกลับพม่า องค์พระพุทธรูปแตกหักทำลาย สมัยรัชกาลที่ ๑ เคยเป็นปัญหาว่าควรจัดการอย่างไร จะยุบหล่อใหม่ดีไหม สุดท้ายโปรดฯ ให้เชิญโครงพระมาบรรจุไว้ในเจดีย์ที่วัดพระเชตุพนจนทุกวันนี้

ได้เคยกล่าวทิ้งไว้ว่าสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ มีคนดีศรีอยุธยามาเกิด คือ พ่อสิน พ่อทองด้วง พ่อบุญมา พ่อบุนนาค ทุกคนได้รับราชการในเวลาต่อมา พ่อสินได้เป็นพระยาตาก พ่อทองด้วงได้เป็นหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี พ่อบุญมาน้องชายได้เข้าทำราชการเป็นนายสุดจินดา พ่อบุนนาคได้ทำราชการสมัยพระเจ้าเอกทัศเป็นนายฉลองในยนาถ

คนเหล่านี้ต่อมามีบทบาทสร้างบ้านสร้างเมืองทั้งนั้น โดยเฉพาะพระยาตากได้นำทหาร ๕๐๐ คนฝ่าวงล้อมพม่าออกไปทางตะวันออกจนกลับมากู้อิสรภาพ จับสุกี้พระนายกองผู้ดูแลเมืองอยุธยาได้ ภายหลังได้ครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หลวงยกกระบัตรได้เป็นรัชกาลที่ ๑ พ่อบุญมาได้เป็นกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พ่อบุนนาคได้เป็นเจ้าพระยามหาเสนา ต้นตระกูลบุนนาค

เมื่อกรุงศรีอยุธยาใกล้จะแตกหรือเพิ่งแตกใหม่ๆ พระเจ้าเอกทัศอ่อนแอไม่มีภาวะผู้นำ ดูท่าจะรักษาบ้านเมืองไม่รอด สมคำทำนายของพระราชชนก จึงมีหลายคนที่ช่วงชิงความเป็นผู้นำตั้งตนเป็นใหญ่ไม่ขึ้นต่อพม่า ไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ภายหลังเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบดาภิเษกแล้ว (คำนี้แปลว่าตั้งตนเองเป็นใหญ่ ไม่เหมือนกับราชาภิเษกซึ่งเป็นการสืบราชสมบัติต่อเนื่อง) ก็ยังไม่ขึ้นต่อกรุงธนบุรี ได้แก่ก๊กเจ้านครศรีธรรมราช ก๊กเจ้าพระฝาง ก๊กเจ้าพระยาพิษณุโลก และก๊กกรมหมื่นเทพพิพิธ

ในบรรดาก๊กเหล่านี้ กรมหมื่นเทพพิพิธจะเป็นต่อที่สุด เพราะเป็นพระราชโอรสอีกพระองค์ของพระเจ้าบรมโกศ แต่ตามประวัติทรง "เฮี้ยว" เอาเรื่อง ถูกเนรเทศไปลังกาก็ยังกลับมาเป็นใหญ่จนได้เป็นเจ้าเมืองพิมาย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงปราบชนะทุกก๊กราบคาบ ใครยอมอ่อนให้ก็พระราชทานอภัยโทษ ตรัสว่าเวลาบ้านเสื่อมเมืองเสีย ใครๆ ก็รักชาติแยกไปตั้งตนเป็นใหญ่ทั้งนั้น แต่กรมหมื่นเทพพิพิธกลับกำเริบจมไม่ลงถือว่าตนเป็นเจ้านายราชวงศ์เก่า จึงโปรดฯ ให้สำเร็จโทษเสีย

พระราชธิดาพระเจ้าบรมโกศที่รอดตายและไม่ได้เป็นเชลยก็มีอยู่ไม่น้อย ครั้งเนเมียวสีหบดียึดกรุงได้ก็จับไปขังรวม

ไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้นนอกกรุง สุกี้เป็นหัวหน้าควบคุม พระเจ้าตากสินทรงบุกเข้าตีค่ายได้ และปล่อยเจ้านายเหล่านี้ออกมาทรงยกย่องและชุบเลี้ยงตามฐานะมาตลอดจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะเจ้าฟ้าหญิงพินทวดี ซึ่งทรงจดจำธรรมเนียมเก่าสมัยอยุธยาได้มากเช่นการจัดงานโสกันต์ (โกนจุก) งานบรมราชาภิเษก งานพระเมรุ ได้ทรงถ่ายทอดต่อจนวางเป็นระเบียบแบบแผนมาถึงปัจจุบัน

การที่เสียกรุงไม่ว่าครั้งแรกหรือครั้งหลังมีสาเหตุใหญ่จากความอ่อนแอของผู้นำ การอ่อนซ้อมหน่อมแน้มและประมาทของแม่ทัพนายกอง และการมัวแต่ช่วงชิงอำนาจจนแตกความสามัคคี ส่วนการที่กลับได้เอกราชขึ้นใหม่ก็เพราะภาวะผู้นำ ความกล้าหาญ ความฉลาด และความรักชาติของวีรบุรุษอย่างสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเจ้าตากสิน

อยุธยาแตกครั้งนั้นเสียหายสุดจะประมาณ กวีจึงบรรยายว่า “อยุธยายศล่มแล้ว” สมัยกรุงธนบุรีก็มัวแต่ติดการศึก ยังไม่ทันได้ฟื้นอะไรมาก พอขึ้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ ทรงพยายามฟื้นทุกอย่างให้คนสมัยนั้นที่เสียบ้านสูญญาติ เสียขวัญ สูญทรัพย์กลับรู้สึกว่า “อยุธยายศล่มแล้วลอยสวรรค์ ลงฤๅ” แผนผังวัง ชื่อวัด ชื่อคลอง ชื่อกรุง ชื่อสถานที่สำคัญก็ตั้งหรือใช้แบบเก่า ธรรมเนียมประเพณีก็ทำ

ตามแบบเก่าครั้งอยุธยา

ปัญหามีว่ากรุงศรีอยุธยานั้นรบกันเองบ้าง รบกับข้าศึกบ้างหลายครั้ง ในที่สุดก็มีคนดีศรีอยุธยาเกิดขึ้น และมาช่วยแก้ปัญหาได้ทุกครั้งไป อะไรต่ออะไรก็ฟื้นได้ แต่อัธยาศัยรักชาติรักบ้านเมืองอย่างคนดีศรีอยุธยาจะฟื้นได้และยังคงมีอยู่ในเลือดไทยทุกวันนี้หรือไม่หนอ

ใครไปไหว้หลวงพ่อโตวัดพนัญเชิงต้องรู้ว่าท่านนั่งอยู่ที่นั่นมาก่อนพระเจ้าอู่ทองตั้งกรุงศรีอยุธยาเสียอีก ท่านเห็นหมดว่าสร้างกรุงอย่างไร มีกี่ราชวงศ์ ใครฆ่าใคร พม่ายกมาทางไหน ตอนสูญบ้านเสียเมืองเป็นอย่างไร เขาว่าตอนนั้นน้ำพระเนตรท่านไหลด้วย หวานท่านต้องอม ขมท่านต้องกลืน แต่ท่านรู้หมด ท่านสะสมองค์ความรู้เรื่องกรุงศรีอยุธยาไว้มาก ไหว้ท่านก็เท่ากับไหว้องค์ความรู้ ๔๑๗ ปีของอยุธยา ผ่านไปทางนั้นแวะไปกราบท่านแล้วนั่งมองท่านนานๆ เผื่อท่านจะเมตตาให้การเบื้องหน้าเบื้องหลังบางเรื่องลับๆ ตามประสาคำให้การชาวกรุงเก่าให้เราฟังบ้าง

ศรีอยุธยา ดร. วิษณุ เครืองาม เรียบเรียง